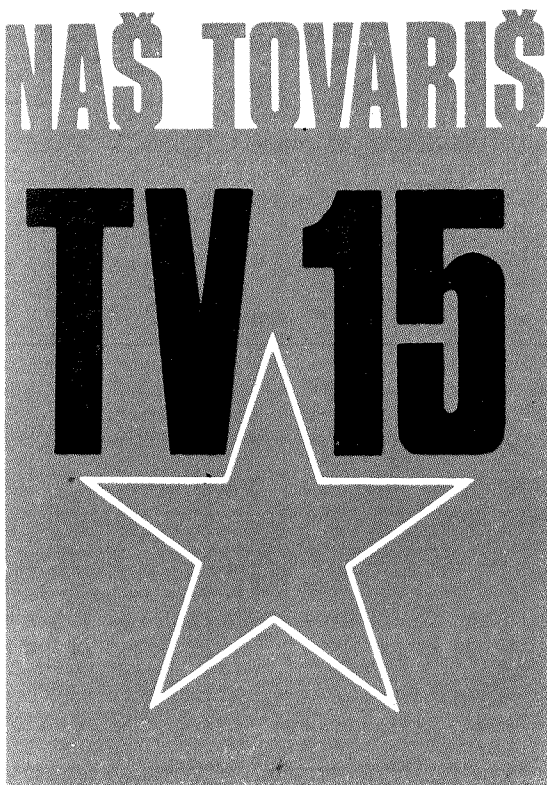

Št. 46-47 22. novembra 1979 Leto XVII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice - v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VRESNIK

Odgovorni urednik:
SILVO TERSEK

Novinarji:
Živa Drole, Milenko Strašek, Milena Štrajnar, Tone Urbas, Bojana Zokalj-Jesih

Lektor-redaktor:
Katja Hvala

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din, posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročninski oddelk:
Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Slovenija
Še vedno je potreben revolucionarni boj
str. 2-3

Črna gora
Obogatena Njegoševa zapuščina
str. 4-5

Makedonija
... za svobodo ni težko umreti.
str. 6-7

Bosna in Hercegovina
Je čas, ko mora človek živeti hitreje
str. 8-9

Hrvaška
Bratje, podajmo si roke
str. 10-11

Srbija
Človeška narava teži k boljšemu in lepšemu življenju
str. 12-13

Vojvodina
Mladi niso nič manj močni, kot smo bili mi.
str. 14-15

Kosovo
Tudi mi smo bogati
str. 16-17

Kosta Nadj
Življenje za revolucijo
str. 18-19

Prihodnja številka TV-15 bo izšla 6. decembra 1979

29. NOVEMBER

DAN REPUBLIKE

Tito med borci v Jajcu v novembru 1943

OB DNEVU REPUBLIKE VAM ISKRENO ČESTITAMO

RO ZZB NOV Slovenije
RO ZRVS Slovenije
Založba Borec
Uredništvo in uprava TV-15

Naša republika, in mi z njo, praznujemo. Ne le, da obujamo spomine na 29. november v letu 1943, pač pa tudi razčlenjujemo naše delovne zmage. Kako vi, tovariš Vipotnik, ocenjujete enoletni razvoj v naši socialistični republiki Sloveniji?

Da, običaj je že, da ob praznikih, kot je dan republike, pregledamo uspehe svojega enoletnega razvoja. Bržkone nam pri tem ni treba biti slabe volje. Marsikaj je bilo storjenega. V preobrazbi krajev, mest in ljudi; v dvigu življenjskega standarda; v utrjevanju enotnosti za dosego skupnih ciljev; v pripravljenosti braniti naše meje, pridobitve revoluci-

bomo še hitreje napredovali?

Če bi se ob tem trenutku, ki ga doživljamo, vprašali, kam, v katero smer osredotočiti združene napore, da bomo hitreje napredovali, bi se morali zaustaviti pri nekaj stvareh.

Najprej skrb za nenehno večanje produktivnosti dela. Več ustvarjanja in njegova neprekinjena rast je najzanesljivejša pot iz gospodarskih in socialnih zagat. Učinkovito delo je poglavitna predpostavka uspešnega razvoja gospodarstva in cele družbe. Žal podatki s tega področja niso spodbudni. Očitno je, da so tu še velike neizkoriščene možnosti. Za

njim. Res je, da delež znanja in sposobnosti pri ljudeh nedvomno še premalo upoštevamo. Predvsem raven znanja in poznavanja stvari je tisti činitelj, ki potiska ljudi v podrejen položaj. Potrebno nam je mnogo več naporov za sodobno izobraževanje in informiranje, za izobraževanje ob delu, ki je nujno za ves delovni vek človeka, za usmerjeno izobraževanje, za strokovno, družbeno in politično izobraževanje in informiranje na sploh. Težko bo delavec samoupravljaj, če ne bo poznal položaja svoje organizacije združenega dela. Znanje in informiranje mu je potrebno zaradi lastne organizacije, pa tudi zaradi znanosti in tehnologije, ki se skokoma razvijata v sodobnem svetu in zaradi

kritizirati lastno državo in vse, kar se v njej dogaja, kot pa jo braniti. Če pa že braniš oficialno politiko in imaš za njo dobro besedo, ali pa vsaj opravičilo, se izpostavljaš kritiki, da si režimski. Daleč smo seveda od tega, da bi ob vsakem ukrepu oficialne politike že vnaprej ploskali. Te nevarnosti ni. Vsekakor je potrebno gojiti kritičen odnos, ki je spodbuda k napredku, toda ustvarjalen kritičen odnos do dogajanja v družbi. Kritičen odnos, ki vsebuje odgovornost in delavoljnost popravljati stvari, iščeč boljše od predlaganega, nudeč sprejemljivejšo izbiro med dvojim.

Nihče ne more živeti sam zase. Vsakdo je kos celote.

bolj pristno tkejo in utrjujejo medsebojne vezi, med preprostimi ljudmi, med delovnimi kolektivi, med občini, ustvarjalci kulture, znanosti.

Čas, ki je pred nami, terja v nadaljnjem razvoju samoupravljanja od vseh, od posameznikov in različnih družbenih celic več politične kulture, več kulturnega obnašanja v dogovarjanju, v načrtovanju in izpolnjevanju dogovorov. Zagotovo takšna pot vodi k utrjevanju samoupravnih socialističnih skupnosti.

Pogosto poudarjamo, da revolucija še vedno traja, da je še kako potreben revolucionarni boj. In kako bi vi,

Ob dnevu republike smo se pogovarjali z Janezom Vipotnikom, predsednikom republiškega odbora ZZZB NOV Slovenije

Še vedno je potreben revolucionarni boj

je in izvirno samoupravno družbeno ureditev; v obrambi miru in za pravično delitev materialnih dobrin, s katerimi razpolaga človeštvo. Ti uspehi nas navdajajo z vero, da uresničujemo zamisli o družbi brez izkoriščanja in zatiranja, za katero so bili postavljeni temelji v narodnoosvobodilnem boju.

Skrbi nas nekaj drugega. Morda bolj kot pred letom dni. Skrbe nas težave rasti naše družbe, ki jih nikakor ne gre podcenjevati. Dan republike praznujemo sredi izredno politične bitke za rešitev gospodarskih težav, za utrditev političnega sistema, delegatskega razmerja, trdnjše vloge subjektivnih sil in podobnega, vse z enim, edinim ciljem: čim bolj uveljaviti položaj delovnega človeka, da bo resnični gospodar dela svojih rok in svojega uma, da bo dosledni samoupravljač cele družbe.

Seveda ta gigantski boj ne bo dal tistih uspehov, ki so možni, če ne bo vanj vključeno delo, mišljenje in ravnanje prav vseh poštenih, dobronamernih delovnih ljudi naše skupnosti. Zato gre kar najbolj pritegniti k zavestnemu boju delavoljnost in sposobnost vsakogar, ki trdno stoji na pozicijah samoupravnega socializma. Kajti za njega gre, za človeka. Končni cilj vseh naših naporov je posvečen posamezniku, njegovemu delu, njegovemu blagostanju, njegovemu samoupravljanju in njegovi sreči.

Kam, v katero smer osredotočiti združene napore, da

našo družbo je zanimivo, da v razpravah veliko več pozornosti posvečamo delitvi dohodka, kot pa njegovemu ustvarjanju, čeprav bi zdrava pamet svetovala obratno. Bržkone bi morali privzgajati privrženost delu že vsakemu majhnemu otroku ter to privrženost stopnjevati vse do konca delovne, pa tudi življenjske dobe. Človek brez dela ne more biti ne zadovoljen ne srečen. Delo za sebe in za družbo plemeniti človeka in mu, samo delo, njegovo lastno delo, ustvarja pogoje za življenje. Žal bo potrebnih še veliko naporov, da bomo uresničili pravilo: vsakomur po njegovem delu. Marsikaj in marsikje se to pravilo sprevrže, kar seveda povzroča politične težave in pomeni potuho za nedelo ali slabo delo. Zato gre obsojati tiste, ki neodgovorno jedo dober kruh, za katerega niso nič dali ali pa dali premalo svojega truda. Priborimo si nazaj tisto, kar je bilo nekoč značilno, da so bili namreč Slovenci poznani kot dobri, prizadevni in kvalitetni delavci. In tega ni treba doseči s prisilo, marveč z zavestjo, da delaš za sebe in za to družbo, karkoli in kjerkoli delaš, s samodisciplino, z občutkom, če ne daješ, ne smeš vzeti, sicer rahljaš podstat, osnovo, na kateri stojiš.

Nedvomno delež znanja in sposobnosti pri ljudeh še premalo upoštevamo?

To je vprašanje, ki je neposredno povezano s prejš-

razvoja družbene misli ter od tod izvirajoče nuje do kraja uveljaviti samoupravne pravice delovnega človeka.

Sprašujemo vas, tovariš Vipotnik, kot predsednika republiškega odbora ZZZB NOV Slovenije: mislite, da smo naredili dovolj na področju razvijanja socialističnega patriotizma in oživljanja tradicij NOB?

Marsikaj v našem obnašanju manjka ta sestavina. Prav gotovo na to vpliva dejstvo, da Slovenci v svoji zgodovini nismo imeli lastne države. Glede tega smo v drugačnem položaju, kot so naši sosede, Italijani, Avstrijci, Madžari pa tudi na primer Srbi in cela vrsta drugih narodov po svetu. Morda bi bilo tudi s tega vidika koristno mnogo bolj oživljati tradicije NOB in partizanstva, ko se je zaničevan slovenski kmet samozavestno dvignil na vsemogočnega okupatorja, ko sta mu izjemno porastli nacionalna in socialna zavest, ki so mu jo v preteklosti budili največji umi slovenskega naroda in je v programu OF videl uresničenje svoje zamisli o lastni državi. V naših vzgojnih prizadevanjih v najširšem smislu bi moralo biti več patriotizma, več samoupravnega socialističnega patriotizma, več poudarjanja pripadnosti socialistični Sloveniji in socialistični federativni republiki Jugoslaviji. Poglejte, ali ni res, da smo mnogo bolj razpoloženi

In zdi se, da smo še vedno premalo naredili na področju razvijanja občutka za skupnost, za sodelovanje!

V težnji po naglem napredku moramo danes spet bolj kot včeraj razvijati občutek za skupnost, za sodelovanje. Medsebojno dogovarjanje in sporazumevanje postaja iz dneva v dan bolj tehtna sestavina samoupravnih družbe. Toda ne sporazumevanje in dogovarjanje na besedah, marveč v praksi, konkretno, na stvarih in rečeh. Slabo uslugo bi napravili sprejetim načelom, če bi v njih vsakdo videl le samega sebe, le svoj interes, če bi se osnovne celice družbe in širša občestva, občine, republike in pokrajine zapirale vase, se skrivale za okope, in trmasto branile svoja stališča tedaj, ko se je treba dogovarjati in sporazumevati. Nihče ne more živeti sam zase, vsakdo je kos celote, vključen v družbo, zato se mora tudi prilagoditi tej družbi. Smešen je tisti, ki meni, da sta o vsakem vprašanju možni le dve rešitvi, ena, ki je njegova in druga, ki je napačna.

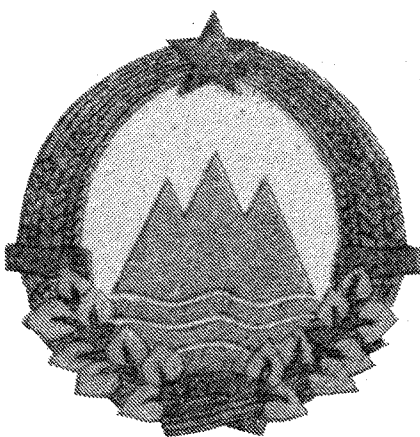
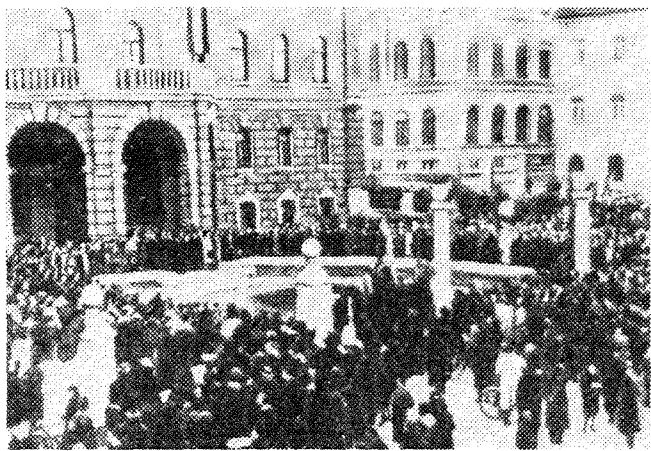
Naj ob prazniku Republike znova potrdimo: Utrjevanje jugoslovanske skupnosti je sestavni del samega jedra naše biti. Nenehni napor v krepitvi skupne zgradbe so življenjski interes slehernega delovnega človeka. Zato je potrebno, da se med seboj vedno bolj poznamo in s tem tudi razumemo. Ne le v vrhu, marveč v osnovi, tamkaj, kjer se najtrdnje in naj-

tovariš Vipotnik, opredelili cilj te naše današnje revolucije?

Naš cilj je nenehoma izboljševati materialni, izobrazbeni, kulturni, socialni na sploh družbeni položaj delovnega človeka in utrjevati njegovo pravico imeti v rokah sredstva za delo, delo in oblast. Za dosego tega cilja je potreben revolucionarni boj. In ta je učinkovit, če se v njem vedno znova združujejo in soočajo mladostna svežina, navdušenje in temperament z zagonom zrelih let in z izkušnjami, znanjem in modro presojo starejših. Zato povsod, kjer razumno delajo, poslušajo, se posvečujejo in pritegujejo borci k usmerjanju politike, čeprav je njihovo starostno povprečje že kar visoko. Izkušnje iz narodnoosvobodilnega boja in predvojnih političnih spopadov so izjemne, pa tudi izkušnje povojne izgradnje, v kateri so bili in so člani Zveze borcev vedno v prvi vrsti, so dragocene. In odgovornosti, da ostanemo do kraja revolucionarji, in da budno čuvamo ugled, ki smo si ga pridobili s svojim deležem v vojni in povojni graditvi, te odgovornosti se mi borci zavedamo.

★

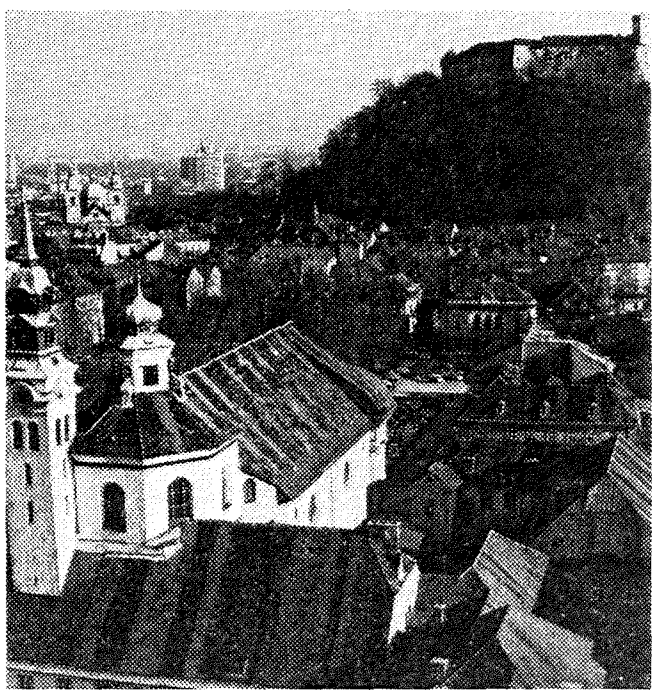
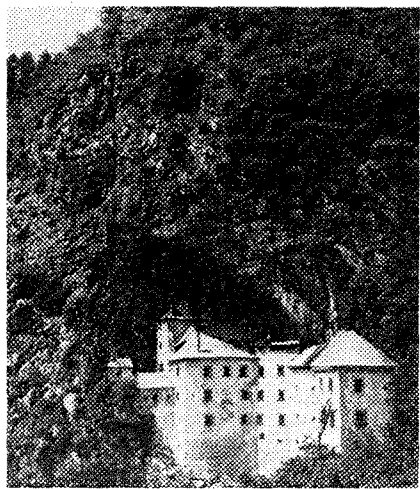
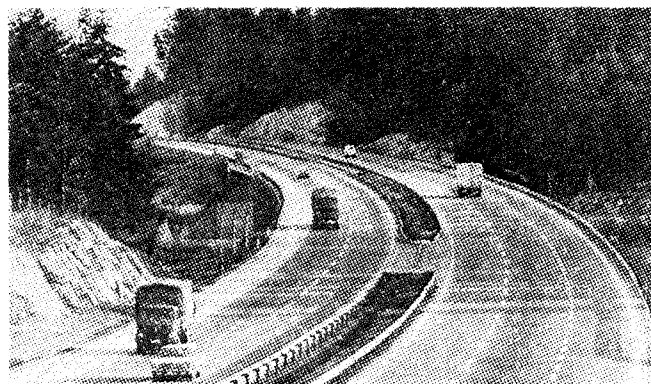
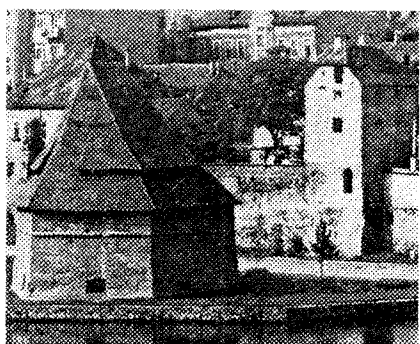
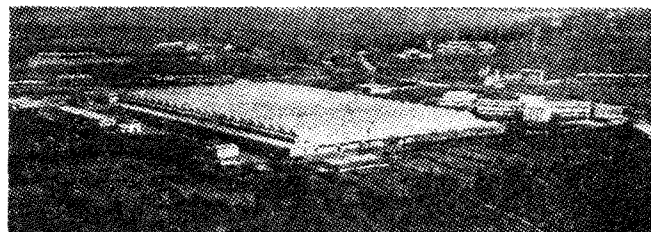
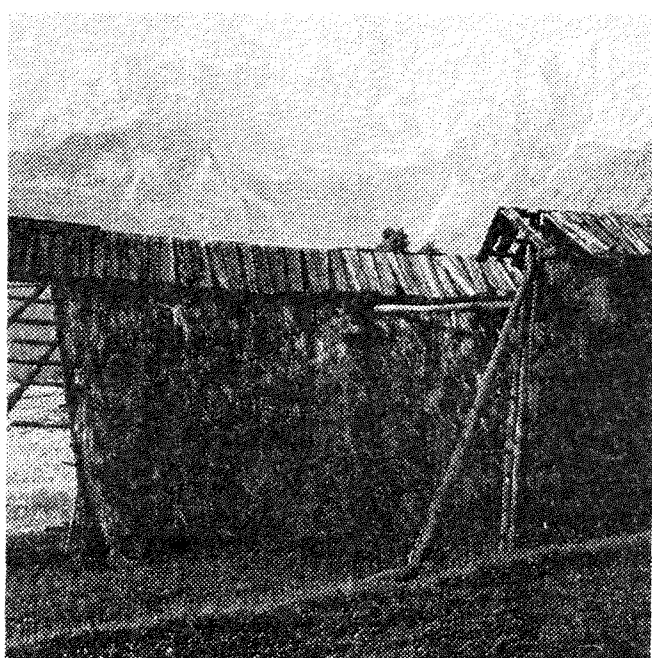
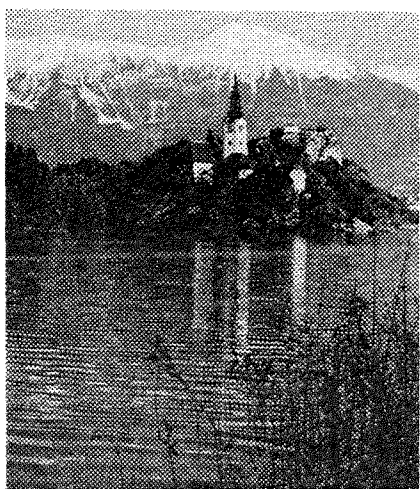
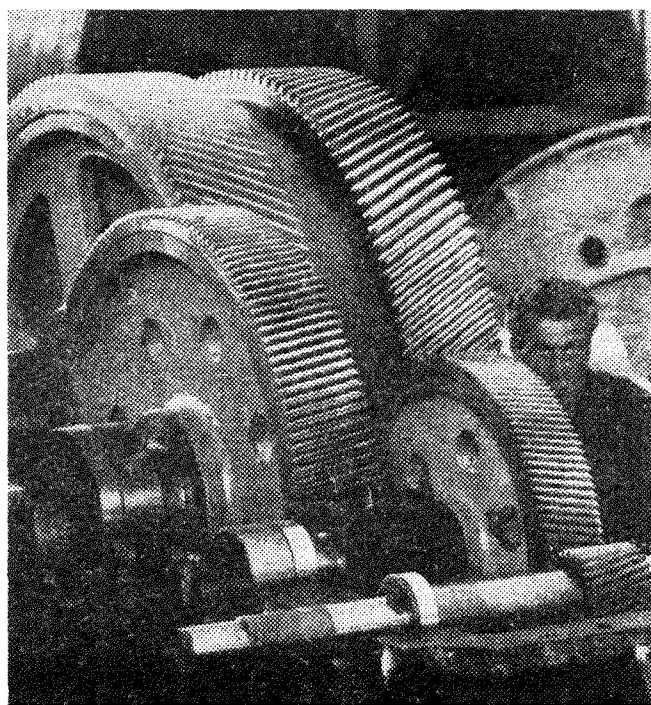
Naj ta razmišljanja ob prazniku republike strnem takole: Sedanja etapa v izgradnji naše vizije življenja terja več delovnih naporov, več samodiscipline in več sredotežnih hotenj vsakega posameznika, če hočemo doseči zastavljene cilje.

Čim bolj moramo uveljaviti položaj delovnega človeka, da bo resnični gospodar dela svojih rok in svojega uma.

Več ustvarjanja in nenehno večanje produktivnosti dela je najzanesljivejša pot iz gospodarskih in socialnih zagat.

V razpravah posvečamo veliko več pozornosti delitvi dohodka kot pa njegovemu ustvarjanju.

Trg Ivana Milutinovića, narodnega heroja, ki ga Črnogorci nadvse cenijo, njegova junaštva so našla mesto tudi v črnogorski narodni pesmi, v otožni, zavijajoči melodiji, ki jo spremljajo jokajoče gosli, se vsak dan, ko se dan prevesi v mrak in se bistra Morača s sestro Ribnico pod Nemanjićgradom utopi v nekakšno skrivnostnost, napolni z mladimi Titograjčani, ki se kot reka razlivajo po ulici Svobode vse tja do Sahat kule, da bi, tako kot dan za dnem, preverili, ali prijateljstva še drži, so ljubezni še vroče, znanstva še trdna, zaživelci z mestom, z obilico tistih nadvse nepomembnih dogodkov, ki so hkrati tudi najbolj čista slika nekega življenja.

Trg Ivana Milutinovića je tako kot Titograd Črna gora v malem. En glede na tokrat večni dež, ki je spreminjal mesto in nebo v nekakšno utrudljivo vlažnost, se je dalo pretihotapiti v tisto, kar tako zelo brezobvezno, na hitro, poimenujemo z »duh naroda«, v tisto, za kar je dejal Branko Bulatović, sekretar republiškega odbora Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Črne gore, da je nekaj posebnega, nekaj, kar ne gre spregledati. Tradicija. Vztrajni in potrpežljivi sopotnik črnogorskega človeka, ki se je skozi vsa stoletja svojega obstoja nenehno spopadal s sočlovekom, da bi obranil najsvetejšo: svobodo. Iz tega se je rodilo nekaj čudnega, Evropi neznanega. Poveljevanje tragedije, porazov. Kosovska bitka je za Črnogorca nekaj veličastnega. Kljub ogromnim žrtvam. Večni boj je tradicijo čvrstil, živela je sama iz sebe, za sabo je puščala junake, o katerih še pojejo pesmi, za katerimi še jočejo gosli. V vsem tem se je rodilo bistvo črnogorskega človeka, njegova vitalnost, moč, da ne klone, ne nazadnje tudi grobost, rojena iz plemenitosti. Druge poti ni bilo, to je zaslutil tudi Njegoš, ki trdote črnogorskega človeka ni obsojal. Nasprotno: tako je terjal boj za obstanek, način življenja človeka na krasu, visokih, negostoljubnih gorah, predivjih in prelepih, da bi jih le za ped prepustili sovragu.

»Danes je navezanost na tradicijo dobila drugačne razsežnosti,« govori Bulatović, človek iz vasice pri Kolašinu. »Črnogorska tradicija je obogatena z najpomembnejšim, kar je kdaj dobila. Iz druge svetovne vojne je izšla kot mlada republika.

Najbrž se še danes v celoti ne zavedamo vsega tistega, kar smo začeli 13. julija 1941, ko je vse ljudstvo Črne gore kot en moč stopilo v boj proti okupatorju in kar smo končali štiri leta pozneje. Nenehno zatiranje svobodomiselnega ljudstva je zapustilo sledove. Tudi to nesrečo smo imeli, da so nam ob ustanovitvi države Slovencev, Srbov in Hrvatov ukradli še tiste zadnje iluzije, ki smo jih imeli, idealni pogled na patriotizem, na združitev, ko smo verjeli in želeli, da bomo dobili tisto mesto, ki nam pripada. Toda to je bila gonilna sila, moč, ki je ni bilo lahko zaustaviti. Enakovrednost v skupnosti enakovrednih. Svoboda. To znamo ceniti.«

Na trgu Ivana Milutinovića, vzdolž Ulice svobode, so se srečevale generacije, ki so vse to nosile v srcih.

Črna gora je majhna, toda ponosna na svoje ljudi. V Ti-

togradu, v kavarni, na ulici sem slišal govoriti o junakih. Kot da so še vedno tukaj. Iskrenost občutkov, bogastvo preteklosti, zadnjega, toda odločilnega boja za svobodo bi Črnogorci radi spravili v zakladnico. Na knjižne police. Ob bok Njegošu. Pripravljajo celo vrsto monografij o posameznih brigadah, mestih, vaseh, o njihovem deležu v polpretekli zgodovini. Dvajset veličastnih spomenikov premorejo in več kot 900 spominskih obeležij in hkrati vedo, da je še premalo...

Črnogorska žena je bila vselej spoštovana

»Večkrat so nam očitali,« razpreda misli Bulatović, »da smo našo ženo zapostav-

krvi. Dovolj je bila prijateljska beseda, beseda človeka, pošteni, ki se ni bal prihodnosti, kot se ni bal v preteklosti. Da je v Črni gori tako, kot je, da so pometli z neljubimi in vsiljenimi spori ter ideologijami, versko nestrpnostjo in podobno navlako, so v mnogočem pripomogli prav borci.

»Verjemite mi, zatrjuje Branko Bulatović, da je pri nas beseda borcev povsod cenjena in upoštevana. Na to smo ponosni. Črna gora zna to ceniti že od nekdaj. Res ni vse tako, kot smo si zamislili. Najbrž bo treba še precej let, da bomo zagotovili stanovanja vsem borcem, četudi smo dosegli znaten napredek. Tu seveda ne gre le za sobico. Tega ni več. Ljudje zahtevajo večja stanovanja. Razmere so drugačne. Borci radi poskrbe

vendarle prehitve. Nisem optimist. Ne verjamem, da bodo do zime vsi pod streho (pred dnevi se je popotresnim težavam v črnogorskem Primorju pridružila še poplava!). V barski občini še nekako gre, tudi drugod v Primorju, težje pa je tam, kjer so porušena cela naselja. Ljudje so navezani na domače ognjišče, ne marajo oditi drugam, kjer grade nova naselja. Srečujemo se s težavami. Ti zaselki so težko dostopni, cest, vsaj dobrih, ni, da bi jih dosegli kamioni z gradbenim materialom. Tudi sredstva neredno pritekajo. Nekatera gradbena podjetja delajo dobesedno brezplačno, ker jih ne morejo plačati za njihovo delo. To ovira delo.«

Bulatović govori v imenu Črnogorcev in Črnogorci so brezmejno hvaležni. Dome-

zadovoljstva, pač pa zaradi potrebe. Bulatović grenko pripoveduje, da je trenutno na delu v tujini okoli 20.000 Črnogorcev. Res se jih je okoli dva tisoč vrnilo v zadnjih dveh letih, številka pa je vseeno pekoča, trpko pekoča. Tudi ljudje doma bi se radi zaposlili. Zemlja je skop. Organizacije združenega dela se nerade odločajo za investicije. Črna gora velja za manj razvito. Manjšo razvitost spremljajo slabe prometne zveze, četudi so prav na področju gradnje cest in železnic storili precej. Še vedno nekatere vasi, zaselki, mesta in celo občine niso povezane s sodobnim cestnim omrežjem. Bulatović išče možnosti, izhod iz sicer vsako leto boljšega položaja.

»Mnogo je spremenila proga Beograd-Bar. Na področju razvoja lesne indu-

Grobost je rojevala plemenitost, plemenitost je izžarevala v boju

Obogatena Njegoševa zapuščina

Beseda borcev je cenjena in upoštevana

ljali, da je bila odrinjena, da je to del naše tradicije. Ne morem se strinjati s tem. Drži, da je trdost obvladovala naše ljudi. Res je tudi, da je bil vselej mož tisti, ki je moral reči odločilno besedo, kadar je nekje šlo zares, in da je bila žena tista, ki je skrbela za družino, dom. Toda, tudi to preprosto ženo so vprašali za svet, o vselej spoštovali in ne nazadnje je bila tudi hrabra borka. Poglejte v ljudsko poezijo. Žena je šestokrat postavljena z ramo ob rami vojvodi, junaku... Rad bi pripomnil še to, da smo že pred vojno, ko smo ustanavljali celice komunistične partije, in v prvih dneh vstaje, enakovredno povabili k sodelovanju tudi nje. Imamo narodne herojinje.«

In tako misli Bulatović, da se stvari spreminjajo. Da je žena vendarle enakovreden sodelavec, v posameznih obdobjih socialistične graditve sicer res nekoliko potisnjena ob stran, toda danes vključena v domala vsa križpotja samoupravnega življenja. Zadovoljni pa vendarle niso, čeprav mislijo, da je bolešno oklepanje tradicij preživeto.

V tem bolestem oklepanju je imela nedvomno pomembno mesto tudi religija. Bulatović misli, da je danes med posameznimi verskimi skupnostmi v Črni gori doseženo takšno sožitje, da je skorajda nemogoče govoriti o kakršnihkoli konfliktih, ki so jih v preteklosti razpihivali predvsem nacionalistični tokovi, ki pa so počasi izginili kot posledica pravilnega razvoja družbe.

Na različnih bojiščih so ostale različne ostaline, toda za ta boj ni nihče preliv

tudi za svoje otroke. Tako se problem razrašča, vendar ga ne kaže postavljati na ostrino noža. To, kar je pri nas zaskrbljujoče, je vprašanje zagotovitve najosnovnejših stanovanjskih pogojev ljudem na vasi. Borcem, ki ne zahtevajo veliko. Skromno posojilo, da si zgrade hišico. Tu se je ustavilo. Nimamo denarja. Imamo sklad solidarnosti pri republiškem odboru, okoli dve stari milijardi dobimo letno, to pa je tudi vse. Pomembnejše je, da počasi le rinemo naprej. Zdaj nam je premnogo dobronamerne načrte čez noč porušil potres in nas postavil hočeš nočeš na začetek, vsaj v gorskih predelih Črne gore, predvsem Primorja.«

Ljudje se trmasto oklepajo domačega ognjišča

Med prvimi, ki so se ob nenadni, pa zato tem strašnejši katastrofi v črnogorskem Primorju letos spomladaj ovedeli, kaj jih je pravzaprav doletelo, so bili prav borci. Ukrepati je bilo treba hitro in učinkovito. Večina je bila kot brez glave; smrt se je vlačila med porušanim zidovjem.

V Titogradu niso oklevali. Sporazumeli so se, da borci ne bodo ločili od ostalih, saj je navsezadnje nesreča zadela vse, da pa je treba takoj pomagati materam padlih partizanov, socialno ogroženim in tistim, ki bi jim niti posojilo ne bilo rešitev zaradi nizkega osebnega dohodka. Odločitev so pozdravili vsi borci Črne gore.

»Četudi danes hitro rešujemo, kar se rešiti da, nas čas

niva se, da o solidarnosti ne bova izgubljala besed. Niti ne o tem, da je Črna gora hvaležna, da ostajajo brez besed. To je bratstvo, enakost, sila, ki ji ni enake na svetu, govore. Združeni v borbi za svobodo, združeni v trpljenju, ki ga nenadejano povzroče naravne sile. Ponosni so, da je UNESCO uvrstil njihov Kotor med spomenike trajne vrednosti, v zakladnico ustvarjalnosti vsega človeštva. To je priznanje za Črno goro, za Kotor. Obveza, da bo treba poslej še bolj skrbeti za kulturno zgodovinsko bogastvo, ki ga v Črni gori ni malo.

Potres je povezal Črnogorce z domala vsem svetom, toda Črnogorci bi radi, da bi se bolje poznali v ožji domovini, se zahvalili Slovincu, Hrvatcu, Srbu, ljudem s Kosova, banatskih ravnin, navezali prijateljstva, jih povabili na trg Ivana Milutinovića, jim pokazali Cetinje in Lovćen, Budvo in Kotor. Radi bi se pobratili z mesti iz vse Jugoslavije. Manjka jim pristnega stika, kar jih celo moti. Mislijo, da bi lahko koristno sodelovali tudi na ekonomskem področju, izmenjavali mnenja, se obiskovali. Le malo je krajev v Črni gori, ki bi imeli takšne stike, kot jih je, na primer, začel Mojkovac z istrskim krajem, kjer je padel znani revolucionar Boško Debelić, rojak iz Črne gore.

»Zelo radi bi sodelovali s Slovenci, poiskali skupni jezik,« spet govori v imenu Črnogorcev Bulatović in zatrjuje, da lastno domovino premalo poznamo.

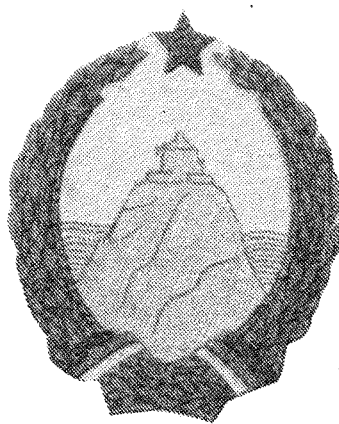
Črnogorec je že od nekdaj rad pogledal v svet, toda danes tega ne počenja zaradi

strije, ki ponuja zajeten svezni možnosti, smo naredili premalo. Bodimo samokritični in priznajmo. Ko vsa domovina govori o pomanjkanju električne energije, mi v Črni gori vemo, da naše reke ponujajo mnogo neizkoriščene sile, ki bi lahko poganjale turbine in proizvajale prepotrebne kilovate. Sami ne zmoremo. Tudi rudno bogastvo je neraziskano, vsaj dovolj ne...«

Breme, ki jim ga je zapustila stara Jugoslavija, nenehni boji za obstanek, ki jih danes pozna sleherni malček tam daleč v hribovitih črnogorskih vasicah, skorajda povsem odrezanih od sveta, za kar je poskrbel še potres, se zmanjšuje, a je še vedno težko. Danes črnogorski delovni človek v primerjavi s tovarišem v drugih republikah in pokrajinah sorazmerno krepko sega v žep, nič kaj zapolnjen z osebnim dohodkom (letošnje poprečje je okoli 5000 dinarjev), da bi družbeni standard zakoral nekoliko bolj smelo naprej. Se torej zavestno odloča, kam in koliko komu, postaja resnični samoupravljalec. Toda še vedno zaoztaja.

»Prepričan sem, da je proces samoupravljanja v Črni gori dosegel tisto raven, ko že lahko rečemo, da je naš delovni človek dojel njegovo vsebino, in da je dokaz tega viden domala na vseh področjih. Vse manj je tistih, ki jim je najvažnejši osebni dohodek, malo ali nič pa splošni družbeni standard.«

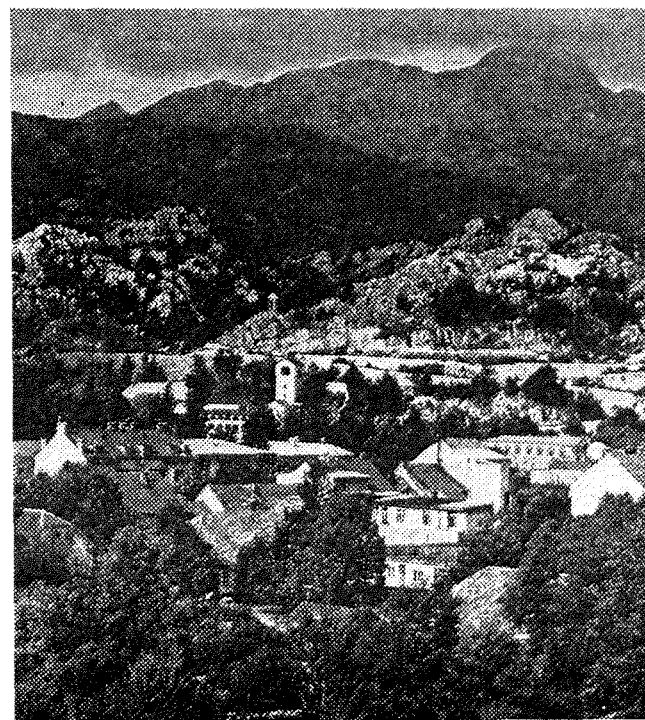
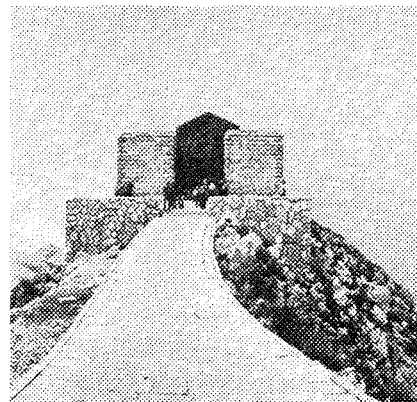
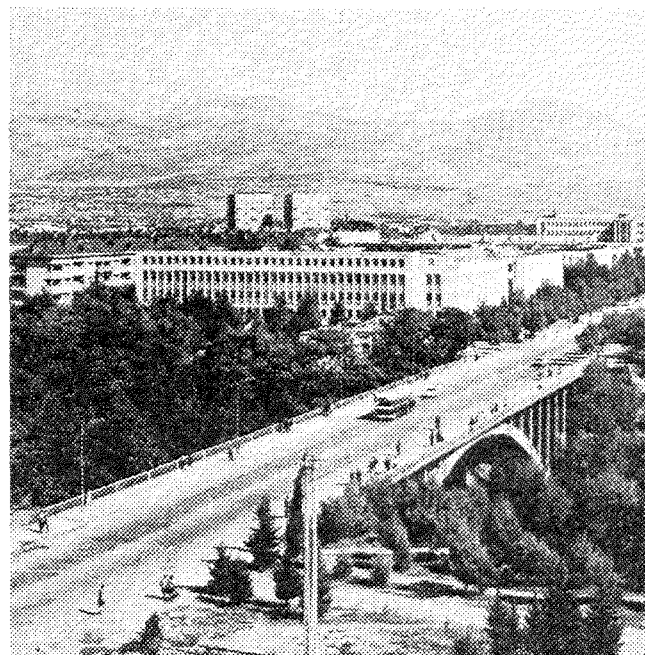
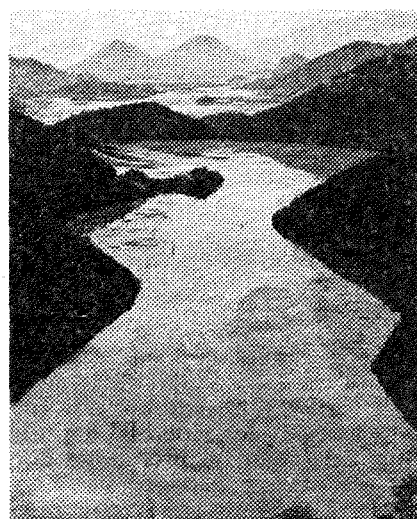
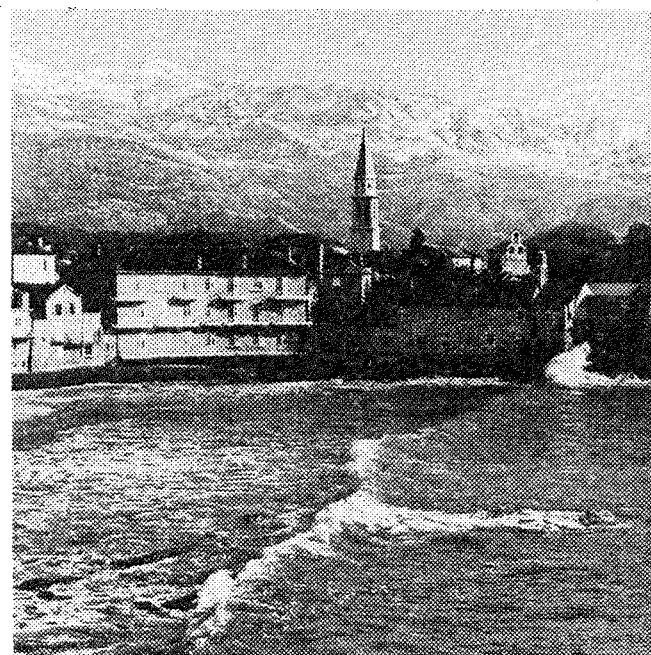
Milenko Strašek

Črna gora je majhna,
toda ponosna na svoje
ljudi.

Med posameznimi
verskimi skupnostmi je
danes sožitje.

Zaskrbljujoče je
vprašanje zagotovitve
najosnovnejših
stanovanjskih pogojev
ljudem na vasi.

Skopje, novembra 1979. Narašli Vardar vali svojo blatno vodo proti jugu. Sele v Egejskem morju zgubi svoje ime. Dolga je njegova struga, dolga kot zgodovina makedonskega naroda, nekdanjega tlačnega in zaničevanega, zdaj ponosnega, ki smelo zre v še lepši in uspešnejši jutri.

Mihajlo Apostolski! Kdo ga ne pozna?!

Kogarkoli vprašam, vsak mi pokaže Makedonsko akademijo znanosti in umetnosti. Tam je Mihajlo Apostolski.

Stari skopski most ječi pod težo bremen. Komaj da se zmora na svojem hrbtnu skupino mladih in razigranih domačinov, ki v mladostnem zanosu veselo poskakujejo preko njegovih stoletnih reber. Malo nižje in nekoliko višje od tega stoletnega starca pa vodi preko Vardarja mostovi, po katerih se preta življenje v obe smeri.

Nedaleč od enega izmed mostov mi pokaže domačin, s široko iztegnjeno desnico, zgradbo

ljudmi pravo aktivnost in vez. Ob razpadu stare Jugoslavije so vse partijske organizacije na terenu začele aktivno zbirati orožje, strelivo in drugo vojaško opremo. Partijske organizacije na terenu so zelo tvorno delovale, pokrajinski komite KP za Makedonijo pa je bil bolj naklonjen bolgarski KP.

Res je, da je bolgarska KP imela med prvo in drugo svetovno vojno nekaj vsebinskih načel o priznavanju makedonskega naroda, vendar ko se je vojna začela, je ne samo, da je na vse obljube pozabila, temveč je tudi zahtevala, da se vse, kar je v Makedoniji, podredi bolgarski partiji.

● **To je bil nedvomno zelo neugoden trenutek, mar ne?**

»Seveda, saj je bilo s to akcijo bolgarske partije paralizirano delo pokrajinskega komiteja Makedonije, dokler ni prišlo obdobje, ko se je celotni pokrajinski komite makedonske partije priključil k njim.

roke mase ljudi in kreniti v napad?

»Da, vendar to ni bilo tako enostavno. Moramo namreč vedeti, da je bilo vrsto let v Makedoniji vse, kar je bilo naprednega, tudi s surovo silo preganjanje. V Makedoniji smo imeli velika območja, kjer je bilo delo komunistične partije že v kali zatrti ali pa tega gibanja sploh ni bilo. In tudi članstvo komunistične partije Makedonije ni bilo številčno. Dokazali pa so svojo upornost in sposobnost voditi boj do konca in končne zmage nad fašizmom.

● **Prva puška v Makedoniji je počila v Prilepu. To je bil hkrati tudi začetek oboroženega upora.**

»Makedonci se lahko pohvalimo še z nekaj uspešnimi diverzantskimi akcijami na letališču v Skopju, rudniku Radoša in pri železniškem predoru nedaleč od Prilepa. Te akcije so bile pripravljene na vstajo. Pri tem pa bi želel poudariti, da vstaja ni dir-

sta in vasi, mostovi in tovarne, vse je bilo porušeno. Če rečemo, da ni ostal na svojem mestu niti en železniški prag, veliko ne pretiravamo. Ponovno smo se morali obrniti k ljudem in jih tokrat pritegniti k delu.

Pri obnovi domovine in industrializacije smo naleteli na številne težave. Pritiski od zunaj so hromili našo delo, vendar naša politična moč se je krepila. Politično smo postajali močnejši in zrejši. Informburo pa je bila še posebna preizkušnja naših ljudi, posebno še tistih ob meji, ki so bili sleherni dan priča številnim izzivom.

● **Ob vsem tem bi marsikdo klonil...**

»Bi, toda mi nismo! Danes s ponosom gledamo na tiste čase, ko smo zdržali najtežje prelomne trenutke v zgodovini našega naroda.

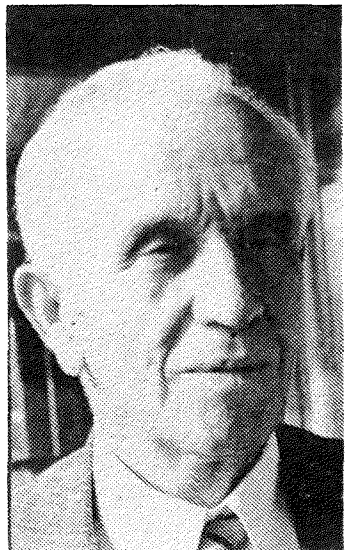
● **Se je v zadnjem času v Bolgariji kaj spremenil odnos do Makedoncev, ki živijo v Bolgariji?**

njeno okolico še danes dobro poznam. No, tam sem se spoznaval z ljudmi in slovenskim jezikom.

Tudi s tovarišem Kardeljem sva sodelovala. Po tistem, ko sem izvedel, da me išče Gestapo, sem se podal na dolgo in negotovo pot iz Ljubljane v rodni Štip. Toda že nekaj dni za tem sem bil v Skopju, kjer smo že septembra 1941 ustanovili skupaj z Lazarjem Koliševskim, Mirčem Acevom in Strašem Pindžurjem, prvo jedro ali pokrajinski štab, ki se je pozneje preimenoval v Glavni štab Makedonije.

● **In vi ste bili vse od leta 1942 pa do februarja 1945, ko so vas poklicali v Vrhovni štab v Beograd, komandant Glavne štaba Makedonije. Prehodili ste torej Makedonijo po dolgem in počez, kot temu pravimo. Se še zdaj radi vračate v te kraje?**

»Zelo rad, če mi le čas dopušča. Srečujem se z ljudmi, sku-

Tam, kjer so dnevi temni, se rodi narod, ki mu za svobodo ni težko umreti

Vedno se rad vračam v Slovenijo. Srečujem se s številnimi prijatelji. Veselim se uspehov, kritizerje sovražim, jezijo me drobne napake. Cenim našo mladino! V njej vidim nadaljevanje mojega življenja

Makedonske akademije znanosti in umetnosti.

Nekaj trenutkov zatem se trkam na vrata predsednika te akademije, akademika in general-polkovnika Mihajla Apostolskega.

Trenutki zadrege. Sodobna zgradba, velik prostor, marmor, tapisari in stene, polne zaves, za delovno mizo pa človek, prijetnega, zdaj že osivelega videza, Mihajlo Apostolski.

Krepak stisk roke veliko pove. Čas je njegov nenehni preganjalec. Skopo nama je odmerjen.

Njegove mladostne kretnje me naravnost presenečajo. V katerem jeziku naj se pogovarjava, vpraša. Predlagam srbsko-hrvatsko. Kakor želite, mi odgovori in že pričakuje vprašanje.

Ne oklevam! Vprašujem! Pa se zatakne pri neki besedi. Mihajlo Apostolski me znova preseneči.

»Nič ne de,« pravi, »pa me kar po slovensko vprašajte.«

V tisti veliki delovni sobi se med sodobnim pohištvo, marmorjem in zavesami utaplja slovenska vprašanja, ki jih takoj zamenja glas, vtikan v besedo, v stavek... kot odgovor na zastavljeno vprašanje.

Kajpada je beseda tekla o Makedoniji. O tisti Makedoniji iz pred petdeset, šestdeset in več let, o Makedoniji neposredno pred vstajo, med oboroženim uporom in o sedanji Makedoniji.

● **Obdobje, ko se je v Makedoniji pripravljala oborožena vstaja, je nedvomno vredno zapisa. Kako torej vi ocenjujete to obdobje?**

»V letu 1941 se je makedonski narod ponovno znašel v zelo težkem položaju. Tisto surovo izkoriščanje delovnega ljudstva se je še stopnjevalo z vdorom bolgarskih okupatorjev.

Skopje je bilo bombardirano. Štip tudi. Kaj sedaj? V tej nadvse porazni resničnosti se je edina znašla KP, ki je našla med

S tem, ko so Bolgari uspeli pridobiti na svojo stran sekretarja pokrajinskega komiteja Metodija Satarova-Sarla, so praktično, vsaj v začetku, zelo zavrla delo pokrajinskega komiteja. Toda že avgusta leta 1941 je bila aktivnost KP na terenu že na tisti ravni, ki je vodila k vstaji.

Makedonci smo imeli že vrsto izkušenj in te smo si pridobili v svojih dveh vstajah. Toda vtiho-tapljanja Bolgarov v vodstva makedonske partije so težila k temu, da upor ne bi uspel. In tako je makedonski upornik ostal na razpotju in čakal primerne trenutke, kdaj bo krenil s puško v roki na juriš.

Ob prihodu bolgarskih okupatorjev so jih v vseh obmejnih makedonskih krajih pričakali z velikimi demonstracijami, kar nedvomno priča o dobri pripravljenosti na oborožen upor. Ljudje so bili torej pripravljeni, da gredo v boj, vendar je bilo prej treba ustvariti pogoje in pokazati prihodnost makedonskega naroda.

● **Ce ne veš, zakaj greš v boj, že na začetku obsojen na neuspeh, kajti vsak narod, sleherni posameznik, ki se podaja v oborožen upor, mora vedeti in poznati cilje svojega upora...**

»Vstaja ni problem enega človeka ali samo ene partije. Vstaja je problem naroda in partija mora spodbuditi široke množice ljudi. Pri tem je partija samo avantgarda.

● **Naša komunistična partija je s pozivom na vstajo že junija leta 1941 poudarjala, da se borimo proti okupatorju in proti domačim izdajalcem, ki so bili po večini nosilci stare buržoazne politike.**

»To je bilo razredno obeležje naše revolucije. V proglasu pa je bilo natančno tudi zapisano, da CK KPJ poudarja, da se bomo borili za novo enakopravno skupnost vseh narodov Jugoslavije, kar je dalo temu proglasu še posebno vsebino.

● **Zdaj je bilo torej treba cilje in naloge, ki so bile vodilo revolucije, samo še vtakati v ši-**

ka, ki bi se začela na znak iz piščalke ali pištole, temveč govorimo o začetku vstaje tedaj, ko številne mase ljudi zaznajo in spoznajo cilje vstaje.

● **Makedonci imate pri vstaji celo vrsto zelo pomembnih obdobj, kajne?**

»Res je, vendar se mi zdi najpomembnejše poletje leta 1942, ko smo se uspeli znebiti vpliva bolgarske komunistične partije. To je bila zares velika politična zmaga nad bolgarskim okupatorjem. In če rečem politična zmaga, jasno mislim, da je od politične zmage le še majhen korak do vojaške zmage. Zato je politična zmaga večja od vojaške. To vam govorim kot vojak, kot starešina, bорец in politik.

Drugi pomembni mejnik v borbi makedonskega naroda je spet pomlad leta 1943, ko je bila ustanovljena KP Makedonije. To ni bilo pomembno samo za moralno oporo borcev, ampak tudi nov korak k novim ciljem. Zelo veliko je to pomenilo v boju proti bolgarskim okupatorjem, ki so trdili, da vodijo vstajo v Makedoniji srbski elementi. Ponovno smo se morali postaviti v bran in dokazati, da vodi vstajo makedonska komunistična partija. Pod tem vodstvom je vstaja v letu 1943 zajela tudi celotno Makedonijo.

● **Kateri pa so bili mejniki, kar zadeva oboroženi boj?**

»Pomembni mejniki so bili številni spopadi v letu 1943 v Zahodni Makedoniji, ko smo si med Kičevim in Debrom priborili velik kos osvobojenega ozemlja. Novo enoletno obdobje od konca leta 1943 do konca leta 1944 pa zajema številne boje in ofenzive, po katerih je bila končno Makedonija osvobojena.

● **Po končani vojni je bila Makedonija, tako kot ostale republike, zelo porušena. Ljudje pa so bili pripravljani prijeti za delo. Ovir, s katerimi ste se srečevali, je bilo verjetno tudi v Makedoniji veliko?**

»Makedonija je pričakala svobodo popolnoma porušena. Me-

»Nič, žal, popolnoma nič! Hotenja carske Rusije po veliko-bolgarski državi so še danes prisotna v bolgarskem vodstvu, kar nedvomno otežkoča vse bolj tesne mednarodne odnose, za katere se v Jugoslaviji veliko prizadevamo.

Koliko je Makedoncev v Bolgariji, je težko oceniti. Bolgari trdijo, da ni niti enega. Pa ni problem v številu Makedoncev v Bolgariji, temveč je zaskrbljujoče to, zakaj našim ljudem v Bolgariji ne dovolijo, da se opredelijo za tisto, kar čutijo...

● **Težko smo si priborili to, kar danes imamo. Mladi nadaljujejo s tradicijami naše revolucije. Kaj vi menite o naši mladini?**

»Slehermi dan se srečujem z mladimi, delam z njimi in lahko rečem, da jih dobro poznam. In kaj naj rečem o njih? Našo mladino zelo cenim! V teh mladih ljudeh, polnih hotenja, vidim nadaljevanje svojega življenja. Mladino moramo ocenjevati po delu, hotenjih, prizadevanju, ne pa po obleki, laseh... Mladi morajo živeti sodobno, v sodobnem svetu, in če jih že ocenjujemo, jih ocenjujmo po tem, kaj se skriva pod njihovo bujno frizuro, kaj nosijo ti mladi ljudje v svojih srcih. In ko bomo to spoznali, takrat bomo šele znali ceniti in pravilno ocenjevati našo mladino.

● **Mladinske delovne akcije so izjemna prilagodljivost za številne ocene.**

»Skoraj ne mine leto, da ne bi obiskal katere izmed številnih mladinskih delovnih brigad, ki si prizadeva storiti kar največ. Pa ne samo na delovišču, temveč tudi v naselju, kjer živi Jugoslavija v malem. Ne vežejo jih samo delovne norme, temveč tudi tovarištvo, gradijo domovino in sebe. In pri tem ne pozabljajo na bratstvo in enotnost vseh naših narodov in narodnosti, katerega korenine segajo v leta NOB!«

● **Dobro govorite, še boljše razumete slovensko.**

»Vojna me je zatekla v Sloveniji. Ljubljano, Škofjo Loko in

paj z njimi se veselim delovnih uspehov, napredka kraja... Poglejte! Ovčje polje je bilo pred vojno stepa. Danes je žitnica Jugoslavije. Tu so sodobni vinogradi, sadovnjaki... Sanje so postale resničnost!«

● **Pravijo, da ni družbe, v kateri ne bi bilo prostora tudi za kritizerje. Kaj pa pri nas?**

»Spričo tega, kar smo že naredili in kako živimo, mislim, da vsi tisti, ki kritizirajo današnjost in pri tem niso prav ničesar storili, da bi bilo drugače, še boljše, da so to ljudje, ki so potrebni zdravljenja. Kajti, kdor danes ne vidi našega razvoja, ki smo ga dosegli in je pri tem še razočaran, je zares bolan. Drugo pa je seveda tista kritika, ki je namenjena prizadevanjem po še hitrejšem napredku.

● **Lahko odkrito poveste, kaj mislijo Makedonci o nas, Slovencih?**

»Kot vem, zelo lepo. Pravijo, da bi morali iti v Slovenijo in se naučiti, kako se dela. Cenimo tudi vašo čistočo in naravne lepote, ki ste jih uspeli ohraniti v boju za čisto okolje.

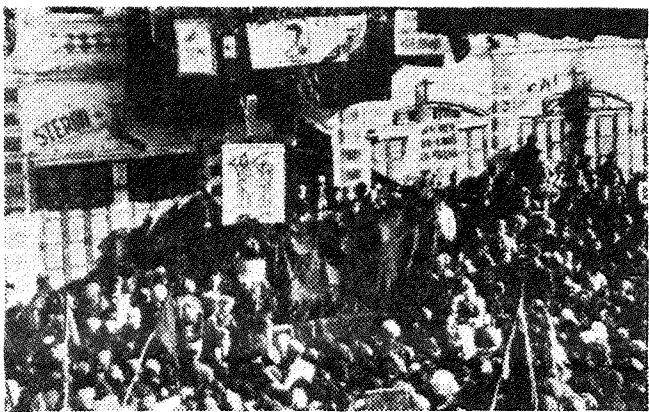
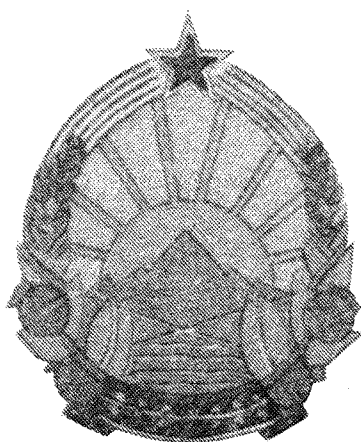
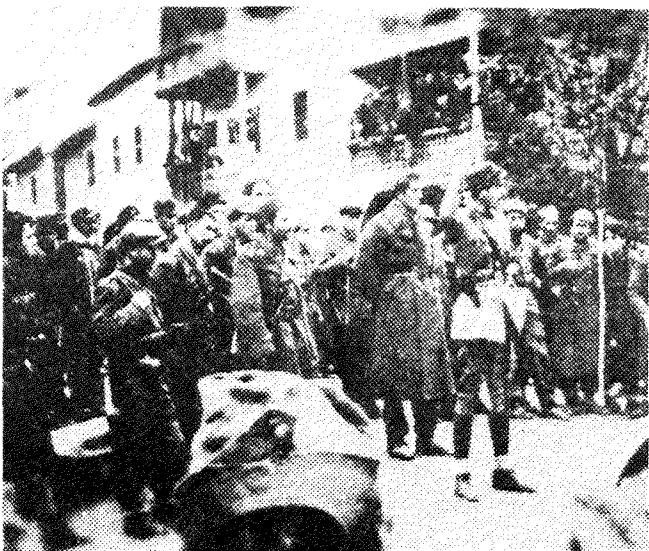
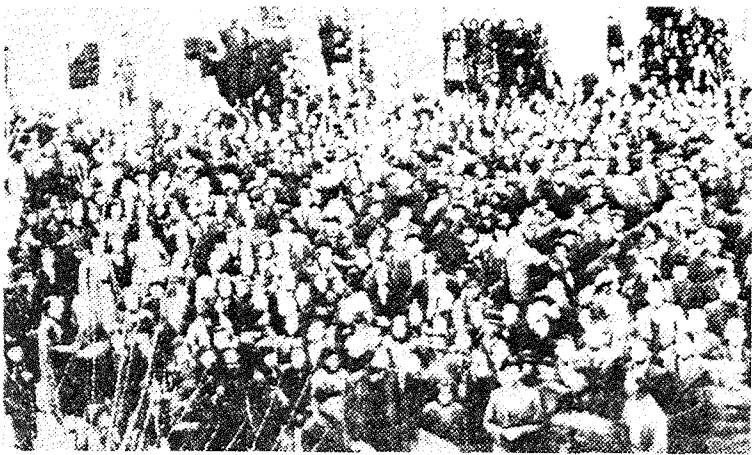
● **Ce nočete, ni treba odgovoriti; zanima me, na kaj se je zite?**

»Jezim se samo na drobne napake. Teh pa je kar precej. Poglejte. Naši projektanti, pri tem ne mislim samo tistih v gradbeni operativi, se mi zdi, da se premalo pogledajo v svoje delo. Napake so vidne šele pozneje, ko je za popravljanje prepozno, kajti pri nas smo se že navadili, da hitro planiramo, počasi delamo. Moralo pa bi biti prav nasprotno!«

★

Cas, določen za pogovor, je hitro minil, kajti težko bi si izbral boljšega sogovornika, še boljšega poznavalca zgodovine, ne samo makedonskega naroda, temveč vseh narodov in narodnosti, ki živijo v Jugoslaviji, borca, generala, akademika, kot je Mihajlo Apostolski.

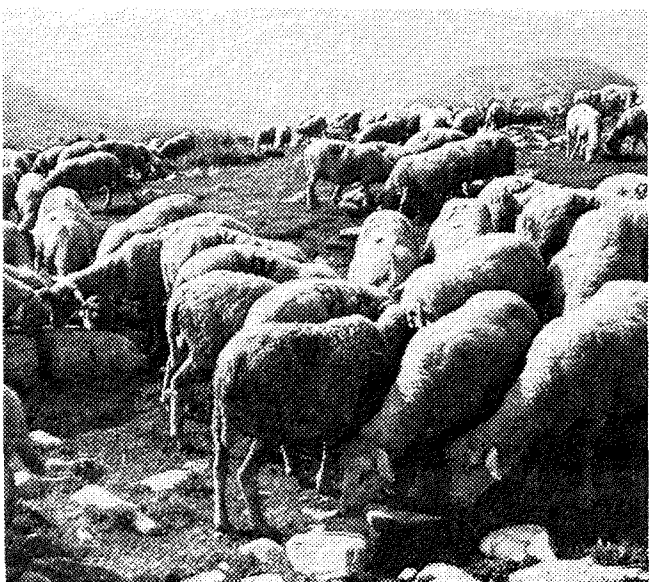
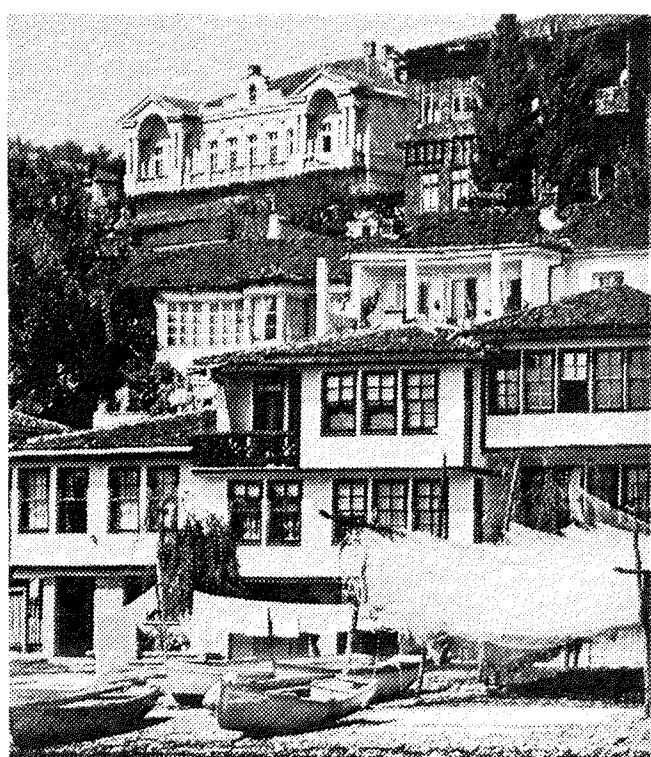
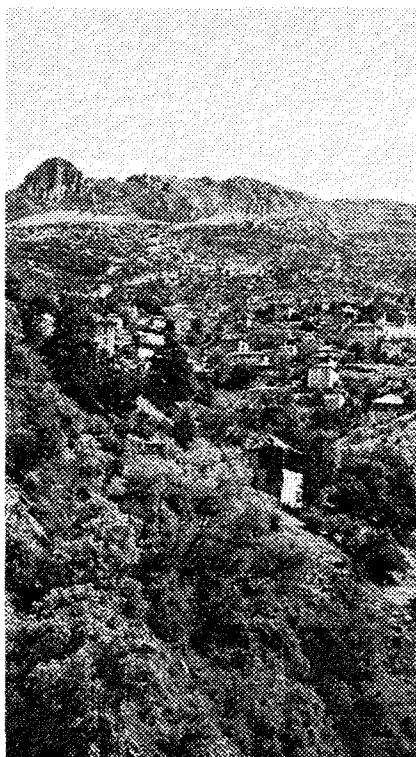
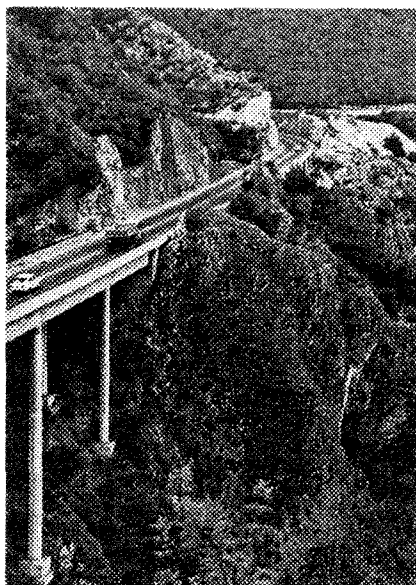
Tone Urbas

S ponosom gledamo na najtežje prelomne trenutke v zgodovini našega naroda.

Mladino moramo ocenjevati po delu, ne pa po obleki.

Korenine bratstva in enotnosti vseh naših narodov in narodnosti segajo v leta NOB.

Pogledal sem na uro, on pa: »... Spoštovanje časa in trenutkov v njem je spoštovanje življenja. V življenju in revoluciji je neustavljivost kri, ki pelje po človekovi biti.«

Čas? Življenje? Krepko se spreminjata. Pogosto ju niti primerjati ni mogoče s pretečenim. In če bi iz misli na čas, ki se mu že pravi zgodovina, izbrskali bistvo, kako bi ga označili?

Odloži skodelico s čajem pa se zazre vame, kot bi mi hotel s pogledom odgovoriti: »Narodnoosvobodilni boj je bil odločilno obdobje v našem življenju, tudi dragocena izkušnja in šola, v kateri se je zelo hitro učilo. Še veliko je znanja, ki ga lahko in moramo črpati iz tistih dni. Delavci smo bili in kmetje, le malo izobražen-

Pri vojakih je imel Ilija zvrhano mero težav. Vedeli so za njegova komunistična načela. Kaznovali so ga in preganjali ter nazadnje poslali v delovno četo na Cetinje; imenovali so jo komunistično. V njej se je zbralo triinšestdeset, v glavnem kvalificiranih delavcev. Nova šola – revolucionarna!

In je prišel čas, ko je lahko slekel vojaško suknjo. V Drvarju je cvetela proletarska roža. Tudi sam se je aktivno vključil v delo Ursovih sindikatov v Šipadu.

Težko je meriti bol posameznih tegob

Je čas, ko mora človek živeti hitreje, ko mora misliti na več kakor en sam dan naprej.

»... Prva največja nesreča bosanskohercegovega naroda so bili strahotni pokoli leta 1941, še pred vstajo. Predvsem v zahodnih predelih Bosne in Hercegovine se je začel genocid, ki so ga počeli ustaši na račun svojih gospodarjev. Lika, Slavonija, Bosanska krajina so ječale v ustaškem zlu. Pokončanih je bilo mnogo nedolžnih ljudi, ki jih še ni dosegla naša organizacija, in tako niso bili pripravljeni na odpor. To je bilo takrat še sila razdvojenost so si skozi stoletja prizadevali bosanski vladarji. Šlo pa je tudi za nasprotja, ki so bila poostrena v času stare Jugoslavije, za obupno nerazvitost, neprosvetljenost. Vse to je fašizem izkoristil, da je s pomočjo ustašev obrnil brata proti bratu.

Ilija partijski sekretar. Julija pa, ko se je začela kozarska ofenziva, je prevzel dolžnost komisarja Prve krajiške brigade.

»... Da, sodeloval sem v tej ofenzivi od začetka do konca. Iz zaledja smo pomagali obkoljenemu ljudstvu in partizanskim enotam. To je bila strašna stvar za Bosansko krajino. Takrat so se tudi izdajalci v popolnosti razkrili – tudi četniki.

Zdaj govorim o drugi najtežji nesreči, ki se je zgodila v Bosni in Hercegovini; četniška divjanja in pokoli v vzhodni Bosni. Drina je bila krvava. Težko so prenesle oči, še težje srce, ko smo prišli leta 1944 s peto divizijo na to območje. Četniškemu divjanju smo se uprli z vsem svojim bistvom.

Včasih razmišljam: je

dih. Bosna in Hercegovina je bila dežela nepismenih ljudi.

Spremembe v povojnem razvoju? Vse se je spremenilo, tudi ljudje, njihovo življenje. Danes ni pri nas človeka, ki bi kupoval koruzo, da bi pekel koruzni kruh. S čimer se je pred vojno lahko pohvalil direktor tovarne, se danes hvali preprost kmet. Ljudje gradijo hiše s kopalnici, vozijo se z avtomobili po modernih cestah, delajo v tovarnah, ki so njihova last, gradijo socialistično samoupravno družbo in so plačani po vloženem trudu in delu. Ukinili smo ozkotirne železnice, razvili metalurško in bazično industrijo, modernizirali mnoge gospodarske panoge in razvili nekatere nove. Že davno smo spoznali, da ni socializma, ki

Rodil se je 16. julija 1911 v vasi Trninč Brijeg blizu Drvarja. Izučil se je za mizarja in se zaposlil v podjetju Šipad v Drvarju. V času narodnoosvobodilnega boja je bil komisar Drvarskega bataljona Svoboda, nato komisar Prve krajiške brigade, komisar Desete krajiške brigade in politični komisar Pете krajiške divizije.

Po osvoboditvi je opravljal mnogo odgovornih partijskih in državnih dolžnosti. Najprej je bil sekretar OK KPJ za Bihač, nato republiški inšpektor dela, glavni direktor Uprave gozdnih gospodarstev BiH, minister za gozdarstvo in nato namestnik predsednika Sveta za industrijo BiH in drugo. Izbran je bil za poslanca narodne skupščine BiH in zvezne narodne skupščine, član centralnega komiteja ZK BiH, član glavnega odbora SZDL, član glavnega odbora Zveze sindikatov BiH, do nedavnega predsednik RO ZZB NOV BiH in član sveta federacije.

Pogovor s članom sveta federacije in narodnim herojem Ilijo Materićem

Je čas, ko mora človek živeti hitreje

cev, nihče med nami pa ni bil več vojaških veščin. Razmere, v katerih smo se znašli, pa so zahtevale od nas tudi to znanje. Da, to je bilo obdobje, ko je človek najhitreje odrasčal.«

»Kaznovali« so ga s komunistično četo

Bosna. Vasica nedaleč od Drvarja. Človek je bil srečen s koščkom obdelovalne zemlje, s čredico ovac in dobro letino koruze. Takih letin pa ni bilo veliko. Materičevi so imeli sedem otrok, stric, s katerim so živeli, še šest. Otrok pri hiši kot golobov pod streho. Najstarejši Ilija je moral paziti na koze.

Trmast otrok je bil Ilija. Menda mu je prav to pomagalo, da se je izučil za mizarja. Pisalo se je leto 1929. Zaposlil se je kot modelni mizar.

Drvar je bil v Bosni peto mesto po industrijski moči in številu zaposlenih delavcev, med katerimi se je netila proletarska zavest. Stavkajoči so bili že povezani s tovariši iz Sarajeva in drugih bosanskohercegoveških mest, čeprav so bili sindikati slabi in sporazumarski. Najmočnejša je bila splošna delavska zveza s centralo v Zagrebu (rumeni sindikati). Močan je bil tudi sindikat železničarjev.

Takrat, ko je Ilija v letu 1935 oblekel vojaško suknjo, je bil že svetovnonazorsko in politično oblikovan mladenič. Komunist je bil, še preden je stopil v partijo. Te pa tam takrat ni bilo. Šele leta 1939 je ustanovil v vasi Kamenici prvo celico učitelja Velimira Stojinića.

»... Bil je Đuka Balaban, doma nekje iz okolice Bihača. Naj se ne pustimo ujeti, nam je govoril pred kapitulacijo. Domov naj se vrnemo z orožjem. Potrebovali ga bomo, je govoril. V tistem polku je bilo največ mladih iz našega kraja. Kapitulacija nas je zatekla v Milanovcu. Nemci so se pripeljali na motorjih – starojugoslovanska vojska je bila zdrobljena. Medtem ko so nas vodili preko Kosmeta, sem organiziral skupino štiriinšestdesetih tovarišev, s katerimi smo se ločili in jo mahnilo proti Drvarju. Domov smo prišli 27. aprila. Šest tistih, ki so nas med potjo zapustili, je prišlo v nemško ujetništvo.

Navodila so bila jasna: komunisti morajo ostati z delavci! In če je sploh kakšen datum, ki ga človek v življenju pomni kot najdragocenejši, je to tisti, ki označuje začetek vstaje. Kaj je lahko za nek narod več kot vstaja proti okupatorju, izdajalcem, ustašem... proti zlu, ki se je odločilo uničiti naše narode!»

Stroji v tovarnah so se še naprej vrteli. Toda za njimi se je krepil odpor, partijsko politično delo. Triindvajsetega julija so v Drvarju tovarniški stroji utihnili. Ilija je odšel v gozdove že deset dni prej. Vključil se je v organizacijo ljudskega odpora, obveščevalne službe... Ljudi je bilo treba opozoriti na to, da bodo začeli ustaši s terorjem, izžiganjem, ropanjem, ubijanjem, sežiganjem cerkev. Opozorila niso bila zaman.

Kadar se huda nesreča zgrne nad narod, je težko meriti bol posameznih tegob.

To je največje zlo, ki je sploh mogoče v neki skupnosti. Bili so kraji, v katerih ni ostal živ niti en mož. Mi, komunisti, smo morali prihajati tja in dopovedovati, da temu ni kriv ta ali oni narod, da so krivi zločinci, ustaši, okupatorji.«

V okolici Drvarja so bile ustanovljene prve diverzantske partizanske enote še pred uradnim začetkom vstaje. Vojno organizacijo je neposredno vodil Slavko Rodić (kasneje eden najmlajših jugoslovanskih generalov), ki je tudi postal vodja prvega partizanskega odreda na Javorju. Ilija je postal 24. avgusta 1941 vodnik prvega voda. Na planini Osječenići je nastal drugi partizanski odred, tretji pa pri samem štabu vstaje, na Bobari planini. Vodil ga je Ljubo Babić. Vse to je bilo v okolici Drvarja. Drugod so nastajali manjši odredi. Ukaz za organiziran napad (dan vstaje) je prišel z Bobare. Sledile so hitre in uspešne akcije na vse strani. Potlej pa so bili ti kraji skoraj dva meseca svobodno partizansko ozemlje, z organizirano ljudsko oblastjo. Ilija je imel takrat še posebno veliko obveznosti. Postal je tudi komisar prvega gverilskega odreda bataljona Svoboda, ki je deloval na območju Petrovca.

Dvanajstega septembra je okupator ponovno zasedel Drvar.

Zima 1941–42 je bila za partizane silno težka. V začetku leta 1942 se je začela v partizanski vojski ustanavljati partijska organizacija. V bataljonu, ki mu je poveljeval Miljutin Morača, je bil

sploh pero, je sploh kakršnakoli umetnost, človek, ki bi lahko do kraja in v popolnosti opisal to epopejo našega naroda? Vse to se lahko spremeni samo v srce, v ponos ljudstva, v dragoceno izkušnjo in sklep – varovati našo svobodo, naše bratstvo, našo domovino!»

Vse se je spremenilo, tudi ljudje

In spet govoriva o Drvarju; vsaj za trenutek. O dnehi, ki jih je tam preživel tovariš Tito s svojimi proletarci, o mali partizanski državi, o partijskem tečaju, kjer je poslušal predavanja Krste Popivode.

Februar 1943. Četrta sovrtaška ofenziva je bila v polnem so Iliji sporočili, da mora na Grahovo. Postal je komisar novoustanovljene Desete brigade. Osem dni pa je narasla na sedemsto borcev. Vsi so bili brkati, tudi komandant Velimir Knežević. Brkata brigada so jih imenovali.

Maja 1943 se je vrnil v Podgrmeč. Postal je komisar krajiške divizije...

»O čem pravzaprav pripovedujem? O Bosni, o mojem Drvarju? Nikoli si nisem prizadeval za vojaško prihodnost. Takrat, ko smo prebili sremsko fronto, so mi ponudili delo v generalštabu. Jaz pa sem želel v Drvar, v Bihač, kamorkoli, samo da bom sredi delavcev, proletarcev, sredi življenja, ki sem ga poznal. Moje povojno delo se je začelo v Bihaču. Siromašno ljudstvo je bilo to, obremenjeno s stoletno zaostalostjo v vseh pogle-

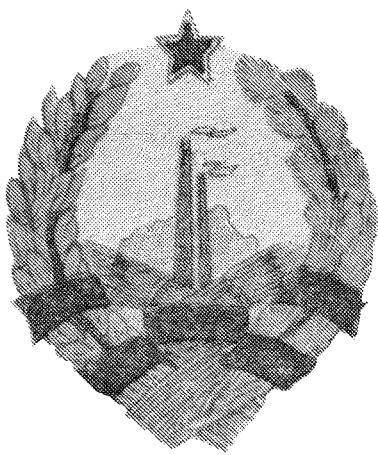
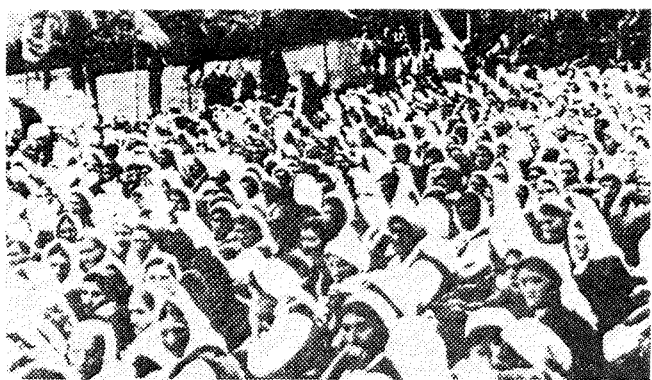
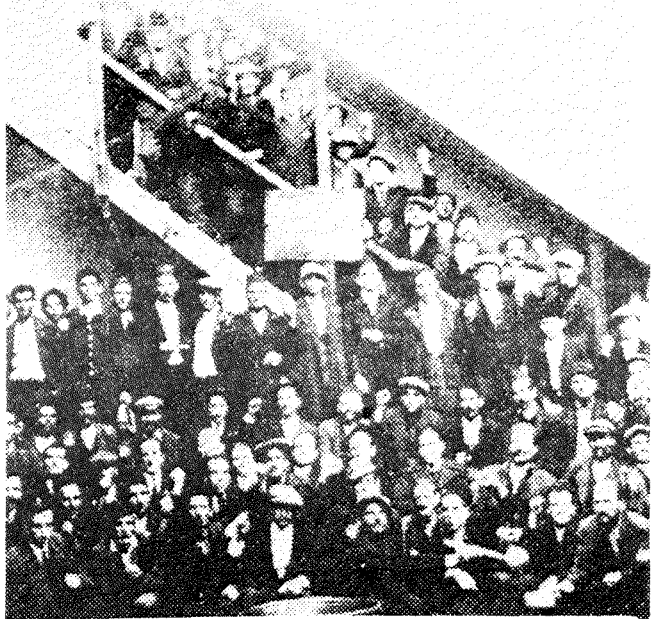
bi slonelo na gojitvi koz in ozkotirnih železnicah.

Brez dvoma pa smo naredili največji korak pri izgradnji prosvete, vključevanju mladih v šole. To je kapital, bogastvo, ki se z leti krepko obrestuje. V vseh letih po vojni sem bil v BiH na čelu služb, ki so se neposredno ukvarjale z gospodarskimi vprašanji in rečem vam, tudi v materialnem pogledu smo naredili ogromen napredek. In zanj se naši ljudje še kako zanimajo. Tudi sami se znajo organizirati, odločiti za samoprispevek, za skupne akcije... ljudje se zanimajo za življenje, za politiko.

Samo zmage? Ne, dela je še veliko. Zgraditi še boljši odnos do dela, izpopolniti sistem nagrajevanja po delu, preprečevati špekulacije. Reči pa je treba, da se je prav odnos do dela v BiH veliko spremenil, izboljšal. Toda je že tako, da vsem težavam, ki jih imamo Jugoslovani dandanes na svetovnem tržišču, še vedno botruje nizka produktivnost dela. In pri tem sta premalo naredila tudi naša znanost ter politika. Slednja zahteva takšen način dela, ki bo vključevalo najširši krog ljudi na osnovi skupnih interesov in ciljev. Mar ni bilo tako tudi med našim narodnoosvobodilnim bojem?»

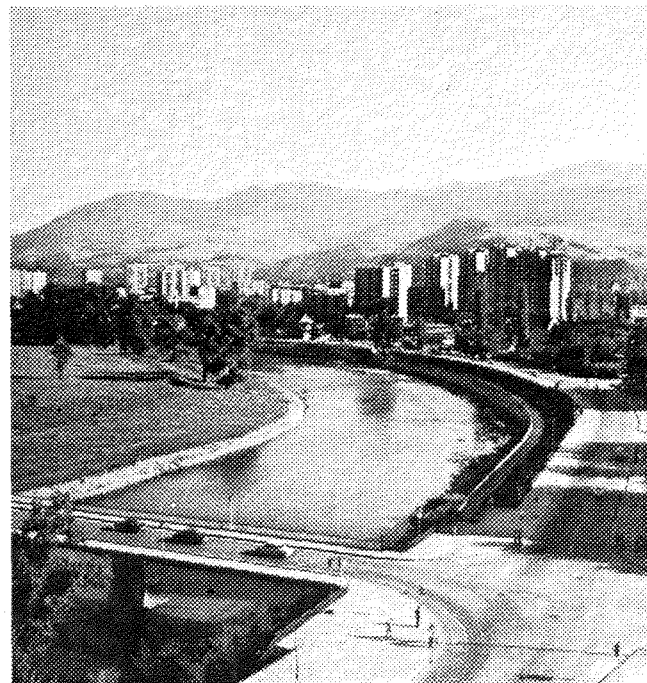
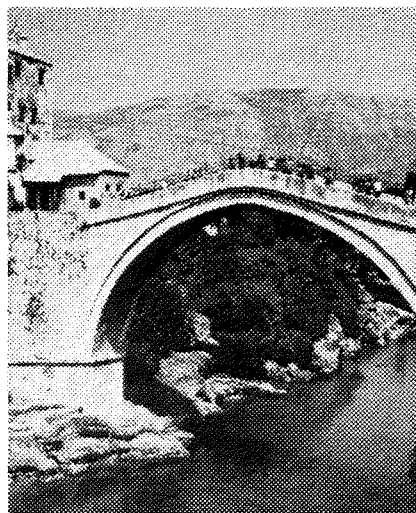
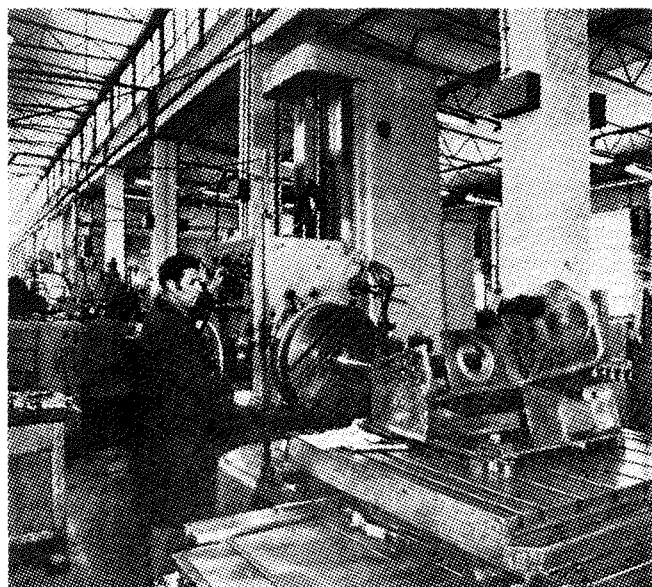
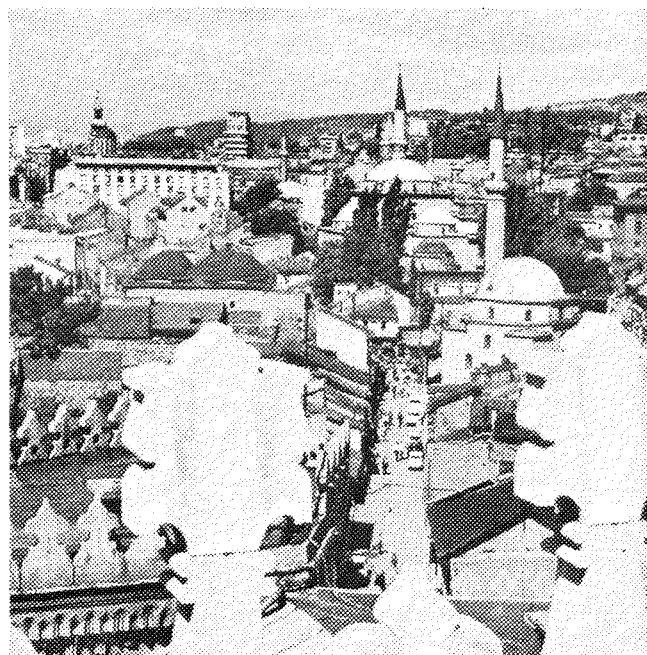
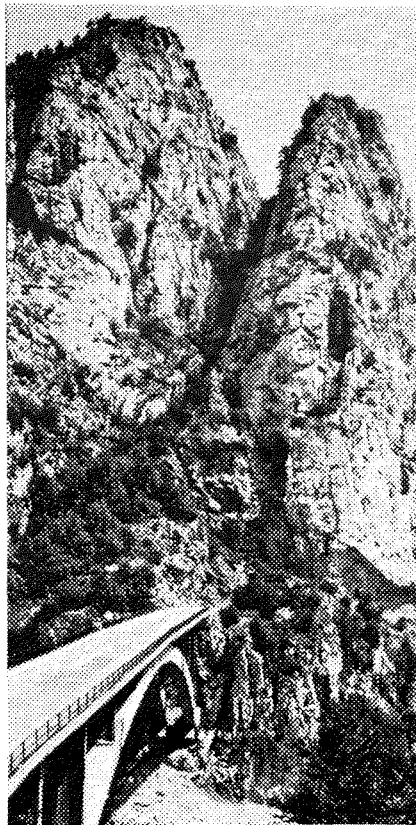
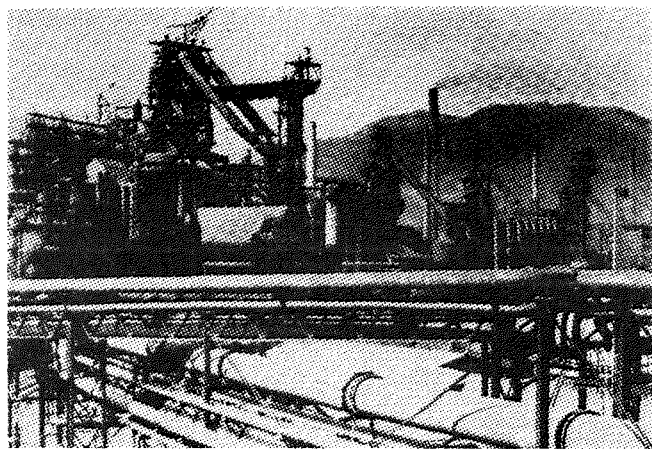
Sarajevo v dopoldanskem vrvežu. Skodelici čaja na mizi pred nama sta se ohladili. In čas se tudi ni hotel ustaviti. Njegova leta pa kot da prezirajo fizično minljivost. Pa kaj bi o tem, ko je pred Ilijo Materićem še toliko nalog.

Silvo Teršek

Odnos do dela se je v
Bosni in Hercegovini
veliko izboljšal.

Šolanje mladih je
bogastvo, ki se z leti
krepko obrestuje.

BOSNA IN HERCEGOVINA

Ožarjena s soncem, oguljena s tisočletnimi burjama, v objemu plavega neba in modrega morja, izpolnjena z golimi planinami Like in Dalmacije, z ljubkimi gorami Zagorja in Slavonije, z zelenimi dolinami in plodnimi polji, preprežena s pogosto naraslimi vodami, napojena z rekami in potoki – to je dežela Hrvatska, dežela kakor vsaka druga. In prav zato, ker je kakor vsaka druga, ima svojo lastno bit, ne samo svoje morje, planine, ravnine in reke, temveč bit, s katero se je prebijala skozi tisočletja mraka, skozi davne in nedavne krvave burje, s katero ni gradila le sebe, temveč jugoslovansko skupnost.

Socialistična republika Hrvatska ne pomeni le

Iz zgodovine rastejo korenine

Leto 1918. Po porazu avstro-ogrške monarhije je na principu ozemeljske enotnosti z vlado hegemonističnih sil nastala Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev. Težnje nacionalnih gibanj so bile izigrane. Revolucionarne parole, ki so jih nosili v srcih in jih pisali na zastave uporni mornarji, vojaki in delavci v Boki Kotorski, v Pulju, na Reki in drugod, parole, ki so jih sprejemali lačni kmetje, so bile naenkrat zadušene. Tudi republikanski odpor hrvatskih federalistov s Stjepanom Radićem na čelu ni mogel ogroziti vladajoče velikosrbske buržoazije in dinastije Karađorđevića. Toda nikjer v Evropi ni bila vlada tako nesposobna in nedozorela za upravljanje države.

vrstah oboroženih mož po vsej domovini je zaživel bratstvo in enotnost, največja vrednota našega boja, zagotovilo zmage in vsega, kar smo na temeljih te zmage po vojni zgradili, vrednota, ki je rešila nacionalno in socialno vprašanje. »Zemljo kmetom, tovarne delavcem!« so bile nove parole svobodnih ljudi.

Kaj je po vašem mnenju zagotovilo svobode, tudi danes?

Široka fronta, pravi Jure Bilić. Včasih se zdi, da smo danes večji sektaši, kot je bilo to v času narodnoosvobodilnega boja. Če ne bi bilo širokega gibanja, če ne bi drug ob drugem stopali z orožjem v roki, ne glede na ideološko prepričanje, ne bi zmagali.

Ustvarjanje narodnoosvobodilnih odborov je bil izraz oblasti naroda, kakor je danes sa-

Vsak razvoj mora prebroditi določene težave in tako je bilo tudi pri nas. Pojavila se je neenakomerna razvitost v ekonomskem smislu. Od sto enajst občin je v republiki štirideset nerazvitih in v njih živi 750 000 ljudi. Pa tudi vse smeri gospodarstva se ne razvijajo enakomerno. Primanjkuje energija. Razen Istre hrvaške pokrajine nimajo premoga. Hrvatska si pomaga s tem, da gradi energetske centrale v Bosni in Hercegovini, v Srbiji in na Kosovu. Veliko si obetamo od jedrske centrale, ki bo zgrajena do leta 1980. V načrtu pa je še ena taka centrala blizu Zagreba.

Prostrane gozdne površine so naše veliko bogastvo. Toda kaj, ko nimamo predelovalne industrije. Pri tem nam ponekod pri-skoči na pomoč Slovenija. Prav bi bilo, če bi se še okrepilo gospodarsko sodelovanje z drugimi republikami Jugoslavije.

ska vrednota, ki jo nosimo v sebi. Še so aktivni; kot predstavniki v skupščinah ali pa so zaposleni. Zdravstveno in socialno varstvo jim je zagotovljeno. Problemov s stanovanji pa skoraj ni.

Kako ocenjujete današnjo mlado generacijo v pri-merjavi s skojevsko mladino?

Ko se vprašamo, kdo je v revoluciji odigral glavno vlogo, lahko rekli: osemdeset odstotkov partizanskih enot je sestavljala mladina. To je bila revolucija mladih. Zaupanje komunistične partije mladim naglašamo tudi danes. Seveda so bile vmes težave. Prišlo je do razformiranja Skoja, da bi razširili vlogo mladih in razbili sektaštvo. Največja vrednota je legenda, ki je ostala o SKOJ. Na tej legendi je mlada generacija gradila novo Jugoslavijo. Ne, samo

Jure Bilić se je rodil 12. septembra leta 1922 v Makarski. Ko je Hitlerjeva soldateska pridrla na Češkoslovaško, se je Jure Bilić javil za prostovoljca. Potem so fašisti pritiskali na Jugoslavijo. Takrat je Jure že bil skojevec. Od vsega začetka, od leta 1941, je sodeloval v narodnoosvobodilnem boju in isto leto postal član ZKJ. Končal je višjo politično šolo. Po osvoboditvi je bil sekretar mestnega komiteja SKOJ v Zagrebu, član mestnega komiteja konference ZK Hrvatske v Zagrebu, nato pa predsednik medobčinske konference ZK Hrvatske za Dalmacijo. Bil je republiški sekretar za kmetijstvo, član CK ZKH in član izvršnega komiteja CK ZKH.

Jure Bilić je nosilec partizanske spomenice 1941. Prejel je tudi več drugih odlikovanj. Na peti konferenci ZK Hrvatske januarja 1972 so ga izvolili za člana predsedstva CK ZKJ, v izvršnem komiteju predsedstva CK ZKJ pa je sekretar za razvoj Zveze komunistov, organizacijska vprašanja in kadrovska politiko.

Eno od plamenic jugoslovanske skupnosti dviga hrvaški narod

Bratje, podajmo si roke

4.576.000 prebivalcev na 56 538 kvadratnih kilometrih. To ni samo ena od šestih jugoslovanskih socialističnih republik. To ni samo dežela tisočerih otokov, kakor jo imenujejo. Čeprav istočasno pripada Panoniji, Balkanu in Mediteranu, Hrvatska ni trossmiselna, temveč se s svojimi regionalnimi značilnostmi od Istre, Hrvaškega primorja, Dalmacije, Like, Gorskega kotarja, Pokuplja, Korduna in Banije pa do Slavonije in Baranje, do Prigorja, Podravine, Zagorja in Medimurja predstavlja Evropi kot vsestranska enotnost ljudskih vrednot, za katerimi stojijo vzponi in padci, ustvarjalnost in mučeništvo nešteti generacij, ki so se na tem delu Zemlje z delom in borbo prebijale iz preteklosti v danes. Tisočletja človeštva na tem ozemlju, kjer so se kopičile kulture in ljudstva, so oblikovala hrvatski narod in mu dala tisto kulturo, duhovno in materialno, ki jo danes ima in jo izraža v literaturi, v gradnji, umetnosti, ljudskih običajih in v svobodi.

Pogovor s predsednikom skupščine socialistične republike Hrvatske Juretom Bilićem, članom Skoja od leta 1940 in komunistom od leta 1942, je zarisal nekaj utrinkov iz življenja hrvatskega naroda od tistih dni, ko je ljudstvo s partijo na čelu pripravljalo vstajo, pa do danes.

Oblast je počivala na moči vojske, policije in primitivne birokracije. Proizvodne sile so napredovale mnogo počasneje, kot je to zahtevala rast delavskega razreda. Začele so se ekonomske krize. Kmete so ogrozili dolgovi. Komunistična partija Hrvatske je leta 1937 pokazala, da nastopa nova sila na čelu komunistov. To so bili borci za novo nacionalno politiko, ne le za rešitev socialnih vprašanj. Najširše ljudske mase so takrat lahko spregledale, kdo je izdal domovino in narodove interese, kaj pomeni partija in kdo so politiki, ki so v surovi stvarnosti zavzeli vsak svoje mesto. peta državna konferenca, na kateri je bilo med 25 000 komunisti 6000 Hrvatov, je pomenila politično pripravo na vstajo, na brezkompromisni boj, ki je dejansko pomenil nadaljevanje že dolgoletnega revolucionarnega boja komunistične partije proti vladajoči buržoaziji za uresničenje vseh demokratičnih, nacionalnih in socialnih teženj ter zahtev ljudskih množic, za obrambo svobode in neodvisnosti Jugoslavije.

»Na svidenje na naslednjem kongresu v svobodni državi,« so bile besede, s katerimi so se razšli udeleženci pete državne konference.

Seveda, v začetku so ljudje kobileali glede vstaje zaradi lažnih parol opozicije. Nekaj pa se jih je kljub temu odločilo za partizanstvo. Okupator in notranja protirevolucija so dosegli bratomorno borbo, najokrutnejše sredstvo za končno zaslužjenje in uničenje jugoslovanskega naroda. Srbom in Hrvatom, Židom in Romom je že pretel genocid, če ne bi posegli vmes komunisti in to preprečili.

Leto 1943 je pomenilo obćenarodno opredelitev za narodnoosvobodilno gibanje. Naslednje leto je bilo med borci za novo Jugoslavijo kar štirideset odstotkov Hrvatov. V strnjenih

moupravljanje izraz delavske oblasti. V delegacije samoupravljanja, v delavske svete, v občinske skupščine itd. so pri nas prav tako vključeni verni kot neverni. To je nujno, če hočemo danes razvijati socializem. Morda se komu zdi sektaštvo trenutno nenevarno. Res, toda lahko pride do krize in takrat bi nam škodovalo. Prav zato je treba toliko bolj naglasiti in negovati nacionalno enotnost.

Po razvitosti je socialistična republika Hrvatska danes druga, v Jugoslaviji. V petintridesetih letih socializma in socialističnega samoupravljanja so materialne in duhovne plasti dela in napredka rastle na Hrvaškem hitreje kot v nekoliko predhodnih stoletjih. To se odraža v proizvodnji, kulturnem življenju, v umetnosti, znanosti in prosveti, v urbanizaciji in prometu, v socialni strukturi prebivalcev itd. Katere so bile težave na poti tega razvoja? Ali se je pri tem socialistična republika Hrvatska zapirala vase?

Že podatek, da se je nekaj sto zaposlenih na Hrvaškem po vojni pomnožilo na 1 300 000 delavcev danes, govori o več kot desetkratnem povečanju razvitosti republike. V družbeno proizvodnjo Jugoslavije prispeva hrvatsko ljudstvo šestindvajset odstotkov. V toku razvoja ni mogoče govoriti o izoliranosti Hrvatske. Nasprotno! Razvijala se je v bratstvu in enotnosti ostalih jugoslovanskih narodov in narodnosti ter pomagala nerazvitim. Samo šovinisti s provincialno miselnostjo so hoteli zapeljati v izolacijo in s tem v nazadovanje. Odpiranje in solidarnost pa prispevata tudi k njenemu vsestranskemu razvoju.

Veliko izvažamo, veliko pa tudi uvažamo. V prihodnje se bo treba bolj usmeriti k izvozu.

Čeprav kmetijstvo še zdaleč ni tako pomembno kot industrija za družbeno proizvodnjo, kažejo vedno večje količine pridelane pšenice, koruze, sladkorne pese in moderni plantažni nasadi, da ima kmetijstvo velike možnosti razvoja. Melioracija Save bo prinesla še nove površine. Slavonija s svojo sosedo Baranjo pa je že danes najplodnejši del Hrvatske in druga žitnica Jugoslavije.

V industriji bi na prvo mesto lahko postavili kovinsko predelovalno, potem petrokemijsko, alumijsko, brodarstvo, cementno, tekstilno, obutveno in kmetijsko predelovalno. Naša slaba točka je mala industrija in usluge. V prihodnjem načrtu zahtevajo največjo pozornost.

Vsak ekonomski razvoj vpliva na politični. Kako je s tem pri vas?

Tudi obratno bi lahko trdili, da politika usmerja ekonomijo. Naša politika bratstva in enotnosti nas je pripeljala do tega, da smo se odločili na račun pomoči manj razvitim dražje plačevati svoj lasten razvoj.

Cim bolj bomo produktivni in humani, tem več lahko pričakujemo. V našem samoupravnem sistemu je pomembno, da se človek zaveda svojega položaja, ki ga zavzema kot nosilec raznih funkcij. Zakon o združenem delu mora zaživeti v stvarnosti.

Kako bi opredelili mesto borcev v vaši narodni sredini?

Borci nosijo v sebi nit čuvarjev revolucije. Občutljivi so za vsakršno socialno krivico. Med ljudmi živijo kot vest, kot ljud-

na tradicijah ni mogoče živeti, lahko pa na njih gradimo pogoje življenja.

Današnji čas je drugačen. Naši mladi sprejemajo navade, glasbo, nošo in dolge lase od mladih iz zahodnih buržoaznih družb. Tamkajšnji mladini pomeni to protest proti ameriške-mu načinu življenja, ki hoče negirati naš socializem. Prav je, če naša mladina sprejema to progresivno stran. Napačno pa je usmerjen tisti del mladine, ki posnema zahod samo zato, da bi na čim bolj lagoden način prišel do standarda.

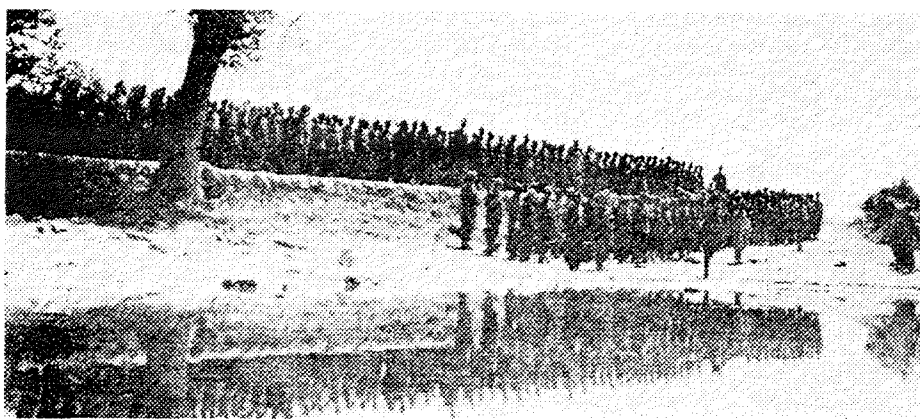
Mislím, da je naša mlada generacija opredeljena za socialistično samoupravljanje. Treba jim je dati možnosti, da se vanj vključujejo, da prodrejo v vsi-pore družbenega odločanja. Njihovo upornost lahko samo pozitivno ocenjujemo, saj nam s tem kažejo, da se poglobljajo v družbeno problematiko. V mladih je polet. Gotovo pa je nujno sodelovanje mlajše, srednje in starejše generacije: trojica v enem. Zgodilo se bo, da bo nekdo napisal: Umrl je zadnji partizan. Takrat bodo vajeti prevzeli mladi. Kako – to je odvisno samo od nas.

Nisem prepričan, da socializem izkorišča vse možnosti in ustvarja prostore za razvoj, tudi na primer v kulturi in glasbi. Vprašajmo se, kaj lahko mi ponudimo svetu. Zakaj samo sprejemamo od sveta? Socializem pomeni, da moramo ustvarjati nekaj svojega, nekaj, kar bodo drugi sprejeli, pa naj bo to način življenja, zabave, medicina, tehnika ali katerakoli druga družbena smer.

Hkrati je reforma šolstva pokazala nekaj novih skrbi. Prisoten je tradicionalizem. Del mladih se namreč ne zanima za delo. Brez dela pa ni razvoja.

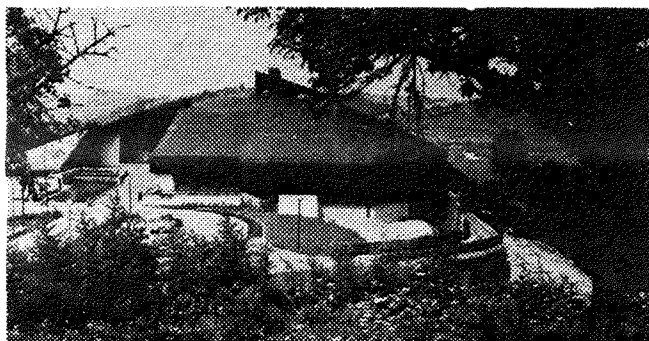
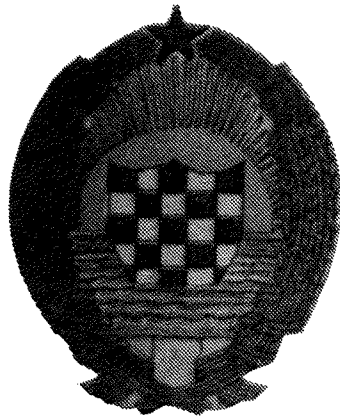
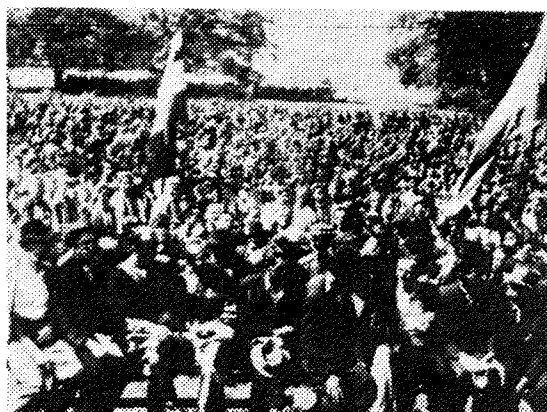
Svoboda, bratstvo, enotnost socializem. To nas dviga v oči svet, to nam daje moč, da se borimo za prave odnose v njem, za neuvršenost.

Živa Drole

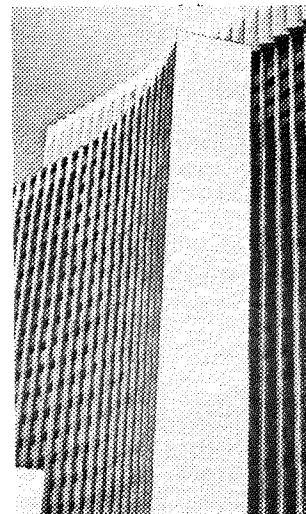
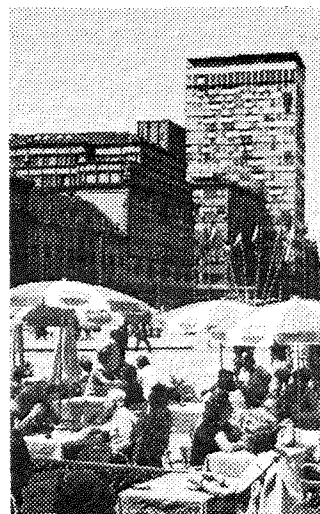
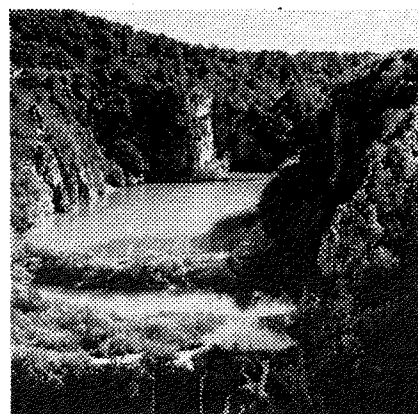
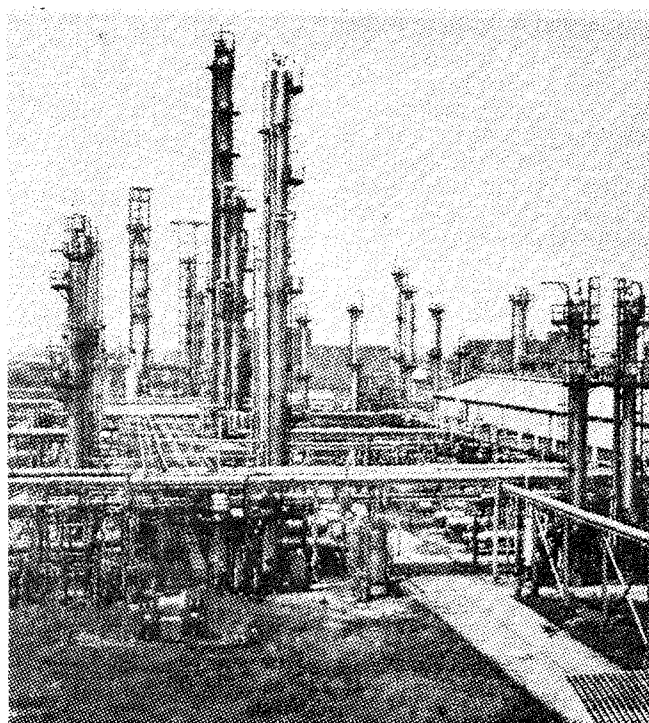
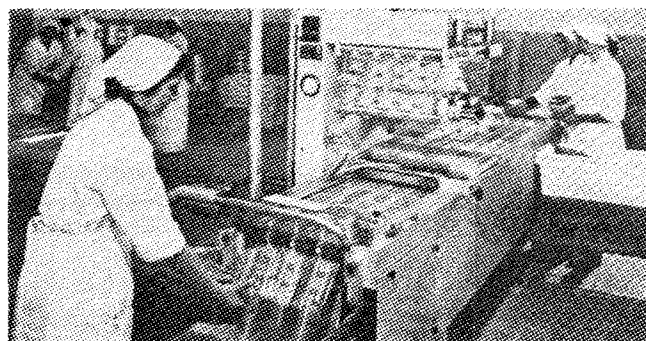

11

TV-15
22.
novembra
1979

Negovati je treba
nacionalno enotnost
Borci živijo med ljudmi
kot ljudska vrednota
Zakon o združenem delu
mora zaživeti v stvarnosti

HRVATSKA

»O Srbiji naj bi vam pripovedoval? O revoluciji in razvoju moje ožje domovine? Nisem gospodarstvenik in nisem poet. Torej vam lahko povem o teh stvarih le skozi pripoved iz svojega življenja. Koliko boste izluščili iz tega, kaj zapisali?« Tako je ugibal in hkrati začel svoj pripoved Momčilo Dugalić, narodni heroj, general Jugoslovanske ljudske armade, nosilec mnogih državnih odlikovanj, predvojni partijec in revolucionar.

Večina pripovedi se začne z rojstnim krajem in družino. Tako je lažje prebiti led. Tovariš Dugalić pri tem še poudari, da je njegova mladost in svet, ki ga je v mladosti obdajal, prava podoba predvojnega življenja v srbski vasi.

Doma so imeli kmetijico,

kruha v rdeče vino in počasi, s cmokajočimi goltljaji jedel »božji dar«. Takrat sem prvič zaslužil krivičnost tega sveta, takrat sem tudi zasovražil tistega popa.«

V srbski vasi so vaški veljaki komentirali svetovne dogodke ob nedeljskih jutranjih srečanjih. Državljanška vojna v Španiji je močno odjeknila med narodom. Srbski kmet je znal izluščiti resnico o dogajanjih v daljni deželi flamenca. Velika večina je bila na strani republikancev: »Tudi jaz bi moral takrat oditi v Španijo s še nekim tovarišem. Toda nekaj se je zgodilo. Ne spominjam se več, zakaj sva morala ostati doma. Sicer pa sem že leta 1935 sodeloval v naprednem mladinskem čitalnem krožku, leta 1936 ps so me prvič ujeli. Takrat sem že

pomeni. Ta pa mi je ves navdušen razlagal, da je vendar prvi maj in to pomeni praznik dela. Dodal je še, da se borijo za socializem in delavski razred... Nisem prav vedel, kaj naj si o tem srečanju mislim, toda tudi tisti možakar najbrž ni vedel, za kaj se je v resnici prišel bojevat v Srbijo.«

Septembra 1941 je bil Momčilo Dugalić s še nekaterimi tovariši iz svojega kraja že pri partizanih. Proti koncu oktobra je bilo v okolici Kraljeva že precej osvobojenega ozemlja. Na tistem ozemlju so se skoncentrirale partizanske moči in prisilile nemško garnizijo v Kraljevo, ki je štela približno 3000 mož, k mirovanju. Potlej pa so dogodki doživeli preobrat. Partizanske enote so izdali četniki in novembra se

vali za oddajo zemlje in hrane; zlasti slednje, ki jo je v mestih primanjkovalo. Bratstvo in enotnost pa smo poneli iz vojne.«

Sredi pripovedi o prvih povojnih letih mu ob razmišljanju o bratstvu in enotnosti spomin uide v vojni čas. »S Prvo proletarsko sem prekrizal doberšen del Jugoslavije. Prehodili smo kraje z različnimi navadami, običaji in verami. Za sabo smo puščali sledi pomiritve, prijateljstva, bratstva in strpnosti. Kadar danes govorimo o partizanskem bojevanju, pogosto ali najpogosteje govorimo o bojevanju z orožjem. Mi pa smo v resnici dve tretjini boja izbojevali za ljudi, za pripadnost skupni stvari, za skupne ideale in, če hočete, zato da bi strgali vezi tradicij.«

ječah«, ter danes, ko živimo življenje, kakršnega smo si pripravili.

»V Srbiji je bilo pred vojno le malo kvalificiranih delavcev in skoraj nič visokokvalificiranih. Petinsedemdeset odstotkov vsega prebivalstva se je ukvarjalo izključno s kmetijstvom. Vojna je zahtevala žrtve in mnogi naši dobri kadri so padli. Spomladi leta 1945 je bila republika Srbija ena sama ruševina. To, kar smo do danes zgradili, je tisto, kar je bilo objektivno mogoče, kar smo znali in mogli. Ko bi vam bilo mogoče videti Srbijo petinštiridesetega, bi lahko rekli za današnje stanje le »neverjetno«. Niti ene asfaltirane ceste ni bilo, železniške proge so bile porušene in mostovi podrti, zemlja je bila slabo obdelana. Ni bilo

MOMČILO DUGALIĆ, narodni heroj, podpredsednik in član predsedstva zveznega odbora ZZB NOV, nosilec številnih državnih in republiških visokih odlikovanj, Srb, rojen v vasi Ribnica pri Kraljevu, kmečki sin in sin svojega naroda, je v našem pogovoru svečano povedal, da je najbolj ponosen na to, da je postal narodni heroj v boju in revoluciji, ter da je še bolj ponosen, ker se uresničujejo ideali, za katere se je boril pred vojno, med vojno, in za katere se pri svojem delu bori še vedno, kolikor mu dopuščajo moči.

Momčilo Dugalić nam je dejal: »Pravil sem vam, koliko smo dosegli. Pa vendar ne moremo biti z doseženim zadovoljni. Ne smemo biti! Želimo doseči več, živeti bolje, delati bolje... in prav je tako. Narava človeštva je, da teži vedno k boljšemu.«

Človeška narava teži k boljšemu in lepšemu življenju

Tudi iz majhne vasi pri Kraljevu je bil razgled dovolj širok, da so bile na dlani vse krivice in ponižanja, ki jih je moral prestajati delovni človek v času med obema vojnama

tako majhno, da je komaj zaslužila to ime. Mati je rodila devet otrok. Toliko jih je bilo pri mnogih hišah. Seveda pa vsi niso imeli sreče, da bi dorasli in odrasli. Tudi pri Dugalićevih je bilo tako. Ko jih je bilo že šest, se je z nekim sorodnikom priselila v hišo jetika. in v letu in pol pobrala pet otrok.

»Štiri hektare zemlje smo imeli. Mati je bila zdaj na polju, zdaj v hlevu in spet v kuhinji. Otroci so se rojevali, kjer je nanoslo. Dva sta uglevala luč sveta na njivi, eden na travniku ob hiši... Nikoli ni glasno jokala ali tarnala. Le kadar je bila prepričana, da je sama v hiši, je tiho, enakomerno ihtela, kot bi pela neko žalostinko. In premislite, pri vsej naši bedi, pri vsem pomanjkanju, se nismo šteli med najbolj revne. Še revnejši od nas so bili. Bili so taki, ki še štirih hektarov zemlje niso imeli, in jih je bilo pri hiši prav toliko kot nas.«

Ni treba posebej spraševati, kako se je rojeval revolucionarni duh, od kod sta se rojevala odpor in moč za boj. Tistim, ki že tako niso imeli ničesar, ki so od bolezni in slabe prehrane umirali, je bil boj zadnje upanje. Upor je bil njihova moč.

»Bil je čas po prvi svetovni vojni. Verjelo se je v boga, slavila se je slava in verjelo se je, da nastopajo boljši časi. Spominjam se nekega dogodka iz tistih dni: droban fantič sem moral natešče v nedeljo zjutraj k maši. Pred očmi se mi je meglilo. Komaj sem še stal blizu oltarja. Župnik je oddrdal svojo molitev in moj lačni pogled je odtaval za njim v zakristijo. Tam si je nadrobil belega

delal v železniški kurilnici v Kraljevu. Dogodek, ko so prišli žandarji v vas in me iskali, je bil »bomba« za vaščane. To je bilo leto Španije, leto organiziranja naprednih sil, leto stavk in režimskega zapiranja...«

»Leta 1939 je bil v Kraljevu največji pogreb, kar jih pomnim v svojem življenju. Več kot tri tisoč ljudi nas je spremlilo na zadnji poti Boso Miličević, ki so jo žandarji ustrelili med demonstracijami na beograjskih ulicah. Policija je skušala zavreti množice, ki so se zgrinjale na pogreb, pa so v ospredje stopile matere in žene ter s svojimi telesi utirale pot povorki.«

Vojna je odmevala do Kraljeva in Momove vasi še preden je zares prihrumela. Zasedba Češkoslovaške, napad na Poljsko, priključitev Avstrije... vse to so spremljali ljudje z velikim strahom, pa tudi že vedo, da Jugoslavije ne bo obšel ta vojni oblak.

»Že prve dni je bilo jasno, da s starojugoslovansko vojsko ne bo nič. Zato smo na veliko zbirali orožje in povem vam, v ljudeh je strah nekoliko popustil, ko so dobivali občutek, da še ni vse končano. Že prvega maja leta 1941 smo na skopjevskem sestanku izvedeli, da partija ne priznava kapitulacije. Kljub vsemu pa ni najbrž nihče od nas mislil, da bo ta vojna tako dolga in krvava.

Prav tistega prvomajskega dne, ko sem se vračal domov s skopjevskega sestanka, je bil v naši vasi manjši oddelek nemške vojske. Ves začuden sem opazil, da so sredi vasi postavili mlaje in transparent. Najbližjega Nemca sem vprašal, kaj to

je začela velika nemška ofenziva, zaradi katere so se morali partizani umakniti v Sandžak in Bosno.

»Dvaindvajsetega decembra leta 1941 je prešel moj odred v sestavo 1. proletarske brigade, ki se je oblikovala v Rudu. V tej brigadi sem se boril vse do začetka leta 1944, ko sem bil dodeljen za komisarja Štirinajste krajiške brigade. Naj na kratko povem svojo pot do konca vojne? Takole je bilo: po komisarjevanju v 14. krajiški sem bil krajši čas v stabu Prvega proletarskega korpusa, sodeloval sem na sremski fronti in dočakal svobodo v Celju.«

Momčilo Dugalić je po končani vojni ostal v enotah Jugoslovanske ljudske armade. Najprej je bil dodeljen komandi armade v Arandjelovac in nato v Niš.

»V začetku, takoj po končani vojni, je bila vojska najboljše organizirana in tudi motorizirana, kar je bilo za izgradnjo domovine tako potrebno. Bili smo, z vsem kar smo imeli, na razpolago za rušenje ostankov vojne in gradnjo novega. Tako smo v Nišu čistili ruševine sredi mesta, ki so spominjale na bombardiranja. Prevažali smo ljudi in material, saj smo bili tudi edini, ki smo imeli kamione. V svoji pripovedi moram poudariti še nekaj, kar malokdaj povemo: bili smo ena redkih držav takoj po končani vojni, kjer ljudje niso umirali od lakote! Res je bilo vsega premalo in je bila domovina razrušena, toda najprej smo poskrbeli za osnovno prehrano ljudi. Vojska je med našimi ljudmi uživala velik ugled. Kmete smo prepriče-

Beograd, sredi, leto 1979. Tovariš Dugalić, kaj bi dejali o bratstvu in enotnosti danes?

»Ne govorimo zaman na vsakem koraku o bratstvu in enotnosti, ki smo ju gojili sredi bojev. Danes je to nekaj, kar velja za vse naše narode in narodnosti. To je osnova našega vsakdana. Pomislite, kaj vse so počeli, kako pritiskali na to našo Jugoslavijo takoj po vojni z vseh strani. Ko bi ne bili takrat enotni, enakopravni, bi gotovo ne zdržali vseh tistih pritiskov.

Kar pa zadeva nekatere pojave nepravilnosti, »nostalgičnih razmišljanj o velikih časih«, imajo korenine v različni razvitosti – iz objektivnih nihanj v ekonomski razvitosti izhajajo. Zato pa je tako pomemben element prav socialistična solidarnost.

Bil je čas, ko sta liberalizem in nacionalizem močno pripomogla k sporom in nesporazumom med generacijami. To je bilo zelo nezdravo. Vendar lahko rečem, da je sedaj že mnogo boljše.«

»Zakleli smo se, da bomo ideale uresničili«

Momčilo Dugalić je revolucionar starega kova. Odgovori na postavljeno vprašanje o tem ali onem, toda vedno znova se vrača k predvojnemu času in primerjanju življenja takrat, »Ko smo se zakleli, da bomo uresničili ideale, za katere so padali naši tovariši v kaznilnicah in

materiala za obnovo, pa tudi ne denarja za nakupovanje. Prodajali smo surovine, izvažali neobdelan les, da bi za skromna sredstva kupili najnujnejše. Pojdite danes skozi Srbijo. Videli boste, da skoraj ni več starih hiš, zgrajenih iz šibja in ila, kakršne so bile pred vojno na vasi. Ni več kuhinj z ikovnatimi zbitimi tlemi. Poglejte kdaj kmetijske oddaje na televiziji in videli boste notranjosti srbskih kmečkih domačij danes. V kraju, kjer sem doma, vaščani venomer ponavljajo, da lahko dobro živijo, kdor zna in hoče delati. Res pa je tudi, da se je povojna generacija mladine že rodila v boljših pogojih kot mi, in je zato tudi zahtevnejša ter o napredku sodi bolj ostro.

Naš sistem samoupravljanja je tako veličasten, da se je zanj vredno boriti s samodisciplino. Danes bi pomenilo največjo škodo našemu napredku zaviranje in izkrivljanje samoupravnih odnosov. Na koncu naj dodam le še tole: naša neprekinjena naloga je, da z dobrim gospodarjenjem in delom dosežemo to, da bomo vedno živeli od rezultatov svojega dela, kajti, če bomo živeli preko svojih zmognosti, bomo s tem že podirali, kar leta in leta skrbno gradimo. Največje naloge pri tem se seveda zastavljajo Zvezi komunistov Jugoslavije. V našem razvoju marsikdaj nimamo vzorov, gradimo povsem novo in zato delamo tudi napake. Nenehno se učimo in se hkrati zavedamo, da ni modela take družbe, takega razvoja, ki bi ga ne bilo mogoče še izboljšati.

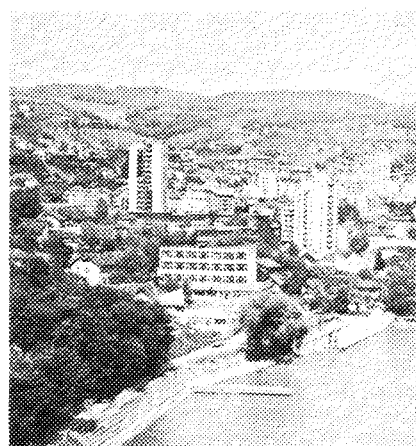
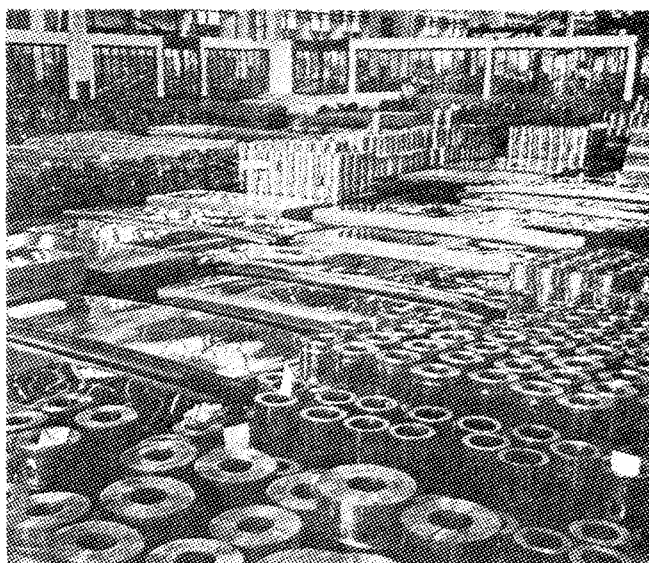
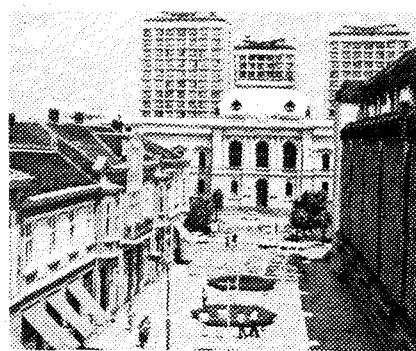
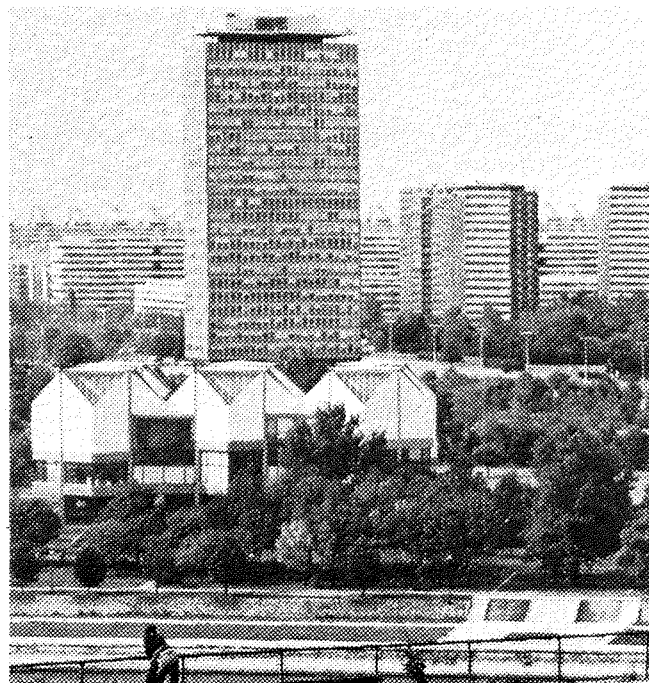
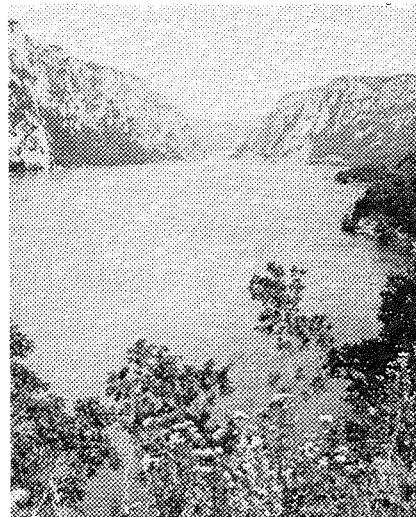
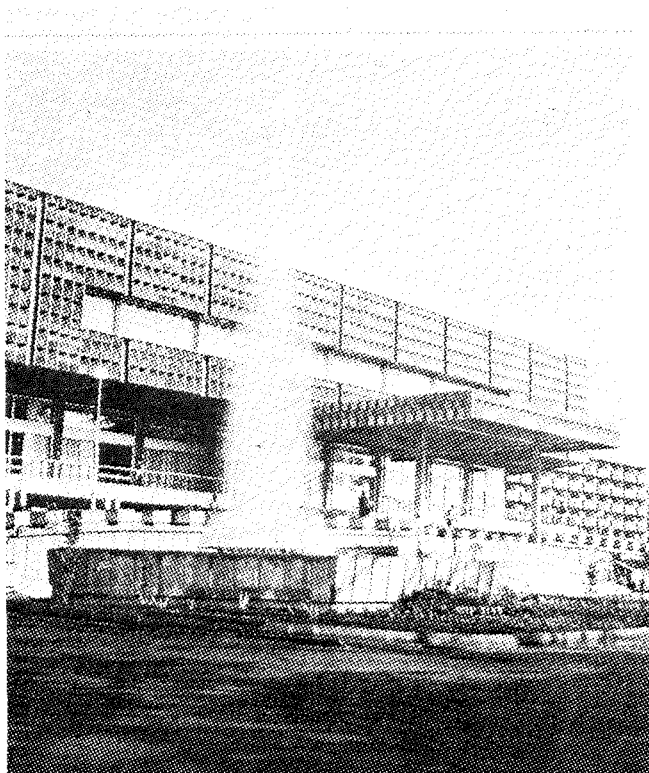
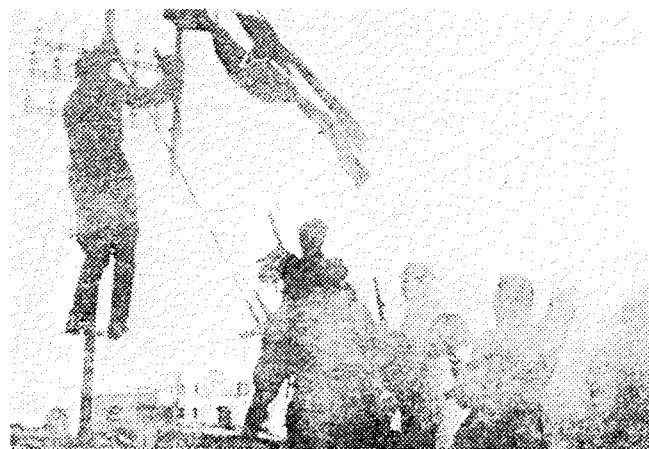
Bojana Žokalj-Jesih

Bratstvo in enotnost smo
ponesli iz vojne

Nepravilnosti imajo
korenine v različni
razvitosti

Povojna generacija
mladine se je rodila v
boljših pogojih in o
napredku sodi bolj ostro

IDA SZABO se je rodila leta 1915 v madžarski delavski družini v Subotici. Imela je osem let starejšega brata, ki se je že zelo zgodaj vključeval v napredno delavsko gibanje in tudi svojo sestro seznanjal z naprednimi in revolucionarnimi idejami. Komaj dvajsetleten je postal član partije in bil že leta 1932 zaradi svojega partijskega delovanja zaprt.

Ida Szabo je morala zaradi težkih finančnih razmer v družini prekiniti šolanje v gimnaziji in se zaposliti. Njeno prvo delovno mesto je bilo v tekstilni tovarni Merkur v Subotici.

»Tisti čas so nas starojugoslovanske oblasti dvakrat tlačile. Najprej, ker smo bili Madžari, in nato, ker smo bili komunisti... Partija pa je venomer poudarja-

Ljubljani. Takoj leta 1941 je morala v ilegalo. Kljub ilegali pa je opravljala pomembne naloge tudi na terenu, izven Ljubljane in se vozila na sestanke v Velike Lašče ter celo v Novo mesto. Okusila je tudi življenje v taborišču Gonars, se po vrnitvi znašla na osvobojenem ozemlju in po osvoboditvi kratek čas delala v Ljubljani kot članica mestnega komiteja. Od leta 1946 pa vse do danes živi in dela spet v svoji rodni Vojvodini.

Drobna sogovornica je že sama pravi primer bratstva in enotnosti. Ida Szabo je

pravega izgovora, da se ne bi vrnila tja, odkoder sem pred leti odšla, v svet'.

Skojevske kadre so med vojno v Vojvodini za desetkali hortijevci. Zlasti so bile razredčene madžarske vrste. Tako sem se sredi leta 1946 vrnila v svojo Vojvodino, v vrtinec nacionalizacije, agrarne reforme, odkupovanja zemlje in odgovornega partijskega dela.«

Moji rojaki Madžari so bili pred vojno večinoma brez zemlje, in ko smo razdelili velika privatna (nacionalizirana) posestva, so me pogosto prestrašeno spraševali, kaj bo, če se vrnejo lastniki. Vrtinec dela je bil neu-

pravnost naših narodov in narodnosti ter njihova enotnost.«

Vojvodina je primer bratstva in enotnosti

Za to, da bi si ustvarili podobo o Vojvodini danes, nam je tovarišica Szabova nanizala vrsto podatkov.

»Naj začnem kar po vrsti: v Vojvodini živi 50 odstotkov Srbov, 7,1 odstotka Hrvatov, 1,9 odstotka Črnogorcev, 21,7 odstotka Madžarov, 2,7 odstotka Romunov, en odstotek Rusinov, 3,7 odstotka Slovakov in 6,1 odstotka ljudi ostalih narodnosti. Vse organizirane sociali-

veščanja (za ilustracijo le po datek, da izhaja šest mladinskih listov v kar šestih jezikih). »Tako kot v občinah in na ravni pokrajine, je tudi v organizacijah združenega dela, pri radiu, televiziji...«

»Kar vam pripovedujem, ni nobena hvala. To je resničnost in naš vsakdanji utrip. Prav komunistični partiji Vojvodine gre zasluga, da se pri vseh naših silah nenehno krepi zavest, da je krepitev in čuvanje enotnosti pogojni element za našo svobodo, delo in tudi naš skupni napredek. To je poglavito zagotovilo, ki nam daje moči, da se postavimo po robu vsem mogočim nepravilnostim.«

Rodila se je v vasi Purgarija blizu Jastrebarskega. Že v gimnaziji, leta 1938, je postala članica Skoja. Med partizane je odšla leta 1941. Najprej je postala članica okrožnega komiteja SKOJ za Karlovac. V začetku aprila 1942 je odšla s skupino partizanov na območje Žumberaka in Pokuplja. Po nekaj bojih s sovražnikom je postala politični komisar 3. čete bataljona Josip Kraš. V tej enoti je pokazala izjemno junaškost. Do konca vojne je opravljala še vrsto odgovornih nalog v hrvaški mladinski organizaciji. Po osvoboditvi je postala narodna poslanka in članica CK KP Hrvatske ter drugih družbenopolitičnih organizacij.

Vojvodinski utrip nekoč in danes – Ida Szabo nam je pripovedovala o revolucionarnem delu pred vojno in graditvi nove domovine

Mladi niso nič manj močni, kot smo bili mi

la, da je edina možnost zmage nad šovinizmom in nacionalizmom skupnost, osnovana na enakopravnosti narodov in narodnosti Jugoslavije... in to bratstvo se zame ni začelo šele v narodnoosvobodilnem boju...«

Ida Szabo se je v svojem »subotičkem predvojnem obdobju« zlasti aktivno vključevala v delo pri Ursovih sindikatih. Leta 1934 je postala članica Skoja. Sodelovala je pri organizaciji stavk kmetijskih delavcev in odhajala z nalogami Skoja povsod, kjer se je zbirala mladina.

Njen življenjski tovariš je bil tudi Madžar. Kot revolucionar je bil zaprt v Mitrovici, in ker po izpustitvi ni dobil nobene zaposlitve, je odšel k vojakom – v Ljubljano.

Ida Szabo, že prekaljena Skojevka in dobra delavka je prišla v Ljubljano med neznane ljudi in brez zaposlitve. Na listku je prinesla s seboj naslov in ime tovariša Luke Leskoška in to ji je bila edina »napotnica«. Povezava z našimi komunisti je tovarišico Szabo kaj hitro pritegnila k partijskemu delu v Ljubljani. Tisočdevetstodevetintridesetega leta, ko je delala v tovarni Eifler, je bila sprejeta v partijo.

Njen mož je po prihodu iz vojske na pobudo partije odprl krojaško delavnico, ki je postala pollegalno shajališče komunistov. »Koliko je v partiji pomnilo načelo internacionalizma, vam lahko najbolje pove moj primer: imenovali so me za sekretarko okrožnega komiteja KP za Ljubljano in članico pokrajinskega komiteja Skoja.«

Ida Szabo je večji del vojnih let preživela kot aktivistka v

Madžarka, Vojvodinka iz Subotice. Nekateri ji pravijo vojvodinska Slovenka, drugi spet slovenska Vojvodinka. Povsod po Jugoslaviji so jo vodila revolucionarna pota, najdlje pa se je zadržala prav v Sloveniji. Bilo je to še pred vojno, v času, ko je v delavskih vrstah začelo vreti, in ko je mlada delavka Ida iz Subotice prišla v Ljubljano iskat službo. Za njo so leta stavk in skojevskih akcij, za njo je trdo partijsko delo pred vojno. Vojni čas je preživela večji del kot aktivistka v okupirani Ljubljani, kot partijska funkcionarka na Dolenjskem... Dolga pot kaljenja osebnosti, dolga vrsta spominov na tovariše, obraze iz vojne, kraje, dogodke.

»Julija leta 1945 sem odšla na konferenco AFŽ v Beograd in izvedela od tovarišev, da je moj mož padel zadnji mesec vojne, brat pa je bil ustreljen v Subotici. Takrat me je neustavljivo povleklo domov v Subotico, da bi videla, kako je z mamom. Z mano je potoval v Vojvodino tudi tovariš Miha Marinko. Vso pot me je spraševal, če mi kaj bije srce. Kako bi mi ne bilo, ko sem bila leta od doma in so vesti o moji družini le počasi prodirale v obeh smereh. Po obisku pri materi sem se le za kratek čas vrnila v Slovenijo. Pravzaprav sem takrat morda želela ostati pri vas. Toda tovariš Kardelj mi je tako nazorno orisal položaj v Vojvodini, da nisem imela

stavljaliv. Formirane so bile komisije za urejanje zemljiških vprašanj, izšel je zakon o omejitvi velikosti posesti, kolonizacija je potekala s celovito vrsto problemov. Zlasti pri kolonizaciji smo si dali mnogo opravka. Ljudje, ki so prihajali na neznano zemljo, v tuje kraje, so se lažje prilagajali tam, kjer smo jih naseljevali poleg staroselcev, v krajih, kjer so živeli ljudje različnih narodnosti. Težko se je bilo prilagajati delu na zemlji, ostri poletni pripeki in brezmejni ravnini... Takrat smo tem ljudem pomagali tako, da so delavci iz tovarn odhajali ob sobotah na polja in jim pomagali pri poljskih opravilih.«

Ida Szabo pripoveduje o nelahkih časih in vendar je ves čas rahlo nasmejana. Vse, kar pripoveduje o Vojvodini v prvih povojnih letih, je že davno mimo in danes ni nič več boleče. Vse težave tistih dni so prebrodili. »Seveda, bilo je veliko hudih trenutkov! Odkupi na primer; narod je bil izčrpan zaradi vojne, vojsk vseh vrst, ki so ves čas le jemale, potem pa še odkupi. Toda v mestih je primanjkovalo hrane, ni in ni šlo drugače.«

Leta 1947 je bila tovarišica Szabova imenovana za partijsko sekretarko komiteja v Senti. Prav tisti čas je bil informbiro. »Kako dobro se je držal ta naš narod tisti čas, o tem bi resnično veljalo pisati knjige. Takrat je bila še kako pomembna enako-

stične sile v Vojvodini se zavedajo, da morajo razvijanje enakopravnosti narodnosti zlasti v tako 'pisani družini', kot je vojvodinska, nujno neprekinjeno nadaljevati. V socialni, zdravstvu, izobraževanju, kulturi, povsod izhajamo iz enakopravnosti. Karkoli rešujemo, vedno je pred nami v prvi vrsti podoba narodnostne strukture.

Če me sprašujete o naših poteh in stranpoteh, vam lahko povem, da je bilo tudi pri nas nekaj liberalističnih poizkusov, ki bi sčasoma utegnili voditi v neke nacionalistične vode. Toda prav pri tem vprašanju so v prvih vrstah budno stali na straži prav borci!

Napredovanje delegatskega sistema in z njim samoupravnih odnosov daje še posebno dobre možnosti za razvijanje in utrjevanje enakopravnosti pri nas. Ni nikakršno naključje, da sta s tem v zvezi pri nas med najpomembnejšimi vprašanji šolstvo in kultura. Dva milijona dvesto tisoč knjig leposlovja v jezikih narodov in narodnosti Vojvodine je kar lepa številka, kajne! Pri nas se začne že pri skupščinskem glasniku. Izhaja v petih uradnih jezikih Vojvodine...«

Ida Szabo niza podatke: v 21 občinah je uradna dvojezična raba jezika, v 12 občinah so uradni jeziki trije, v sedmih občinah so v uradni rabi kar štirje jeziki. Razvejana so sredstva javnega ob-

Ob lepih in zanosnih besedah o bratstvu in enotnosti pa ima Ida Szabo tudi nekaj pripomb. Še posebej se ustavi pri prepočasnem družbenem dogovarjanju, površnosti, še večkrat forumskem delu.

»Vidite, v teh petintridesetih letih smo kmetijstvo, ki je še vedno poglavitna panoga v Vojvodini, zapostavljali, nekako pozabljali. Proizvodnja poljščin je morala biti, pozabljali pa smo na to, da se delavci v kmetijstvu otepajo z neizpeljanimi investicijskimi plani, padcem dohodkov, in da sta pri vsem tem vendarle še rasla njihova produktivnost in učinek njihovega dela. Jezim se, jezim! Dali smo devizna sredstva za uvoz pšenice, nismo pa se mogli dogovoriti za cene domače pšenice...«

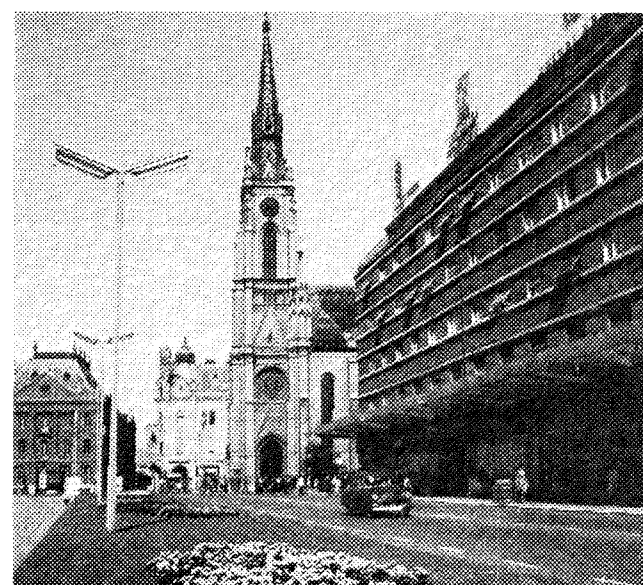
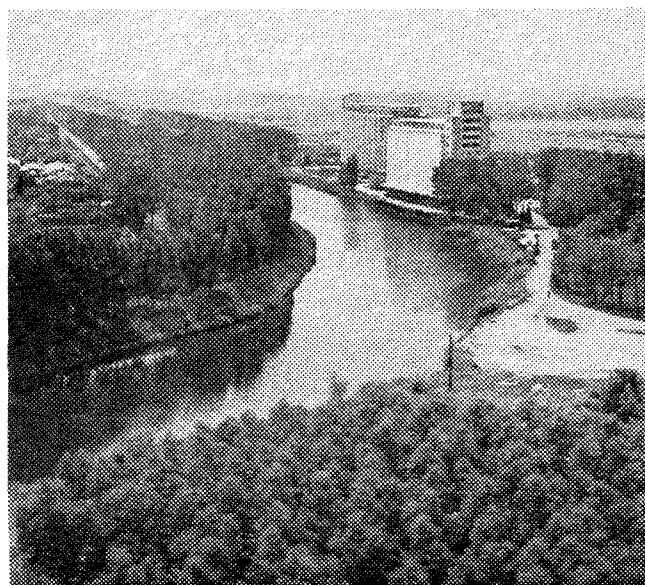
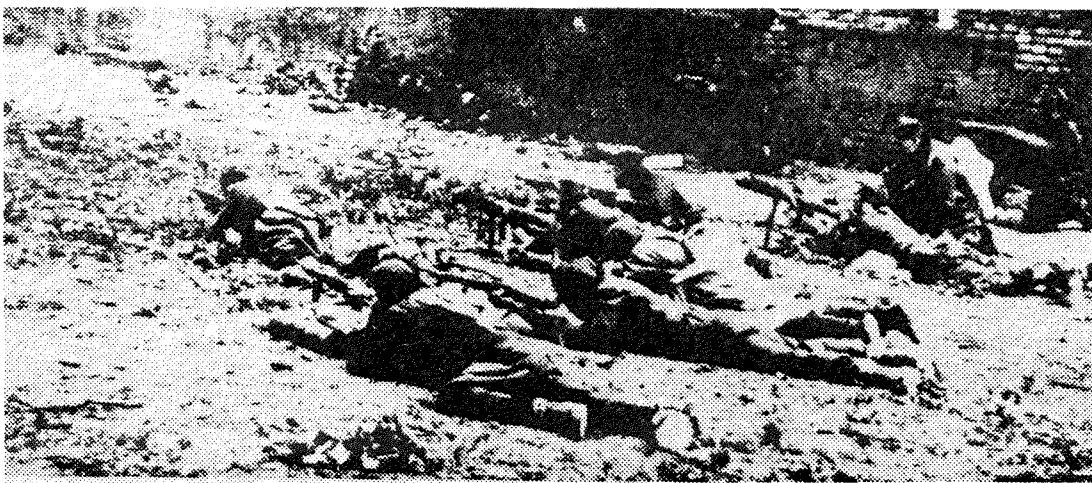
Vsa v zanosu, na tekočem s podatki iz gospodarstva, nam pripoveduje, da bo nujno treba tudi na tem področju resneje delati in načrtovati. Povsod po Jugoslaviji so jo vodila revolucionarna pota, več kot štirideset let je aktivna v revolucionarnem delu in človek, ki se z njo pogovarja, se nehote sprašuje, bomo tudi mi pri teh letih še tako udarni, tako disciplinirani? »Da, da,« nam zatrjuje tovarišica Ida, »verjamem v to današnjo mladino, nič manj ni močna, kot smo bili mi.«

Bojana Žokalj-Jesih

Razvijanje
enakopravnosti
narodnosti morajo v
Vojvodini nujno
neprekinjeno
nadaljevati.

Verjamem v to današnjo
mladino.

Obisk sem končal, že pred dnevi. Kdo ve kolikokrat v teh dneh sem pomislil na Hilmija. Bel plis, poveznjen na skodrane lase, zagorel obraz, raztretinjen s košati-mi brki, pa velik prenosni radijski aparat na stolu, kjer naj bi sedel njegov lastnik.

Čudno je pomežiknil Hilmija, ko sem ga vprašal po Gazimestanu, hribu, na katerem stoji spomenik kosovski bitki, junakom, ki jih je objokovalo nebo. »Tu si,« je rekel, ne da bi dvignil pogled od zabojčka s piskajočo glasbo. »Kaj ne vidiš črne zemlje. Če bi ne bila jesen, bi videl tudi božur, rdeči cvet na njej.«

Pravzaprav so nam šele izkušnje v narodnoosvobodilnem boju pokazale, kje je naše mesto in kakšne cilje si moramo postaviti, govorijo na Kosovem. Potlej se začno slikati primerjave. Že v petindvajsetih letih po osvoboditvi se je skupna letna proizvodnja povečala za štirikrat, kolikor se je povečalo tudi število zaposlenih v družbenem sektorju. Vendar je zaposlenost še vedno pod nivojem jugoslovanskega povprečja, kar govori o ekonomski nerazvitosti Kosova.

In spet se soočiš s trditvijo, da gre za bogato pokrajino. Največje bogastvo je v

na. Način obdelave je bil skrajno primitiven pa še voda je bila tod večni problem.

Tako se je tudi v letih po drugi svetovni vojni razvijalo kmetijstvo v zelo težkih pogojih. Produktivnost je bila izjemno nizka, kmetijskih investicij ni bilo. S tem v zvezi pomeni nekakšno prelomno obdobje leto 1957. Organizirano je bilo nekaj večjih kmetijskih organizacij in industrijskih kombinacij. Od takrat do danes se je kmetijska proizvodnja povečala trikratno. Leta 1952 je bilo na Kosovem osemindesetdeset traktorjev, ob koncu leta 1970 pa že 2231, da je na en traktor prišlo 170 hektarov ornih površin. V prvih

izobraženih prebivalcev te pokrajine. Je univerzitetni center, ki ima izjemen pomen za razvoj Kosova. Tod je več kot trideset odstotkov vsega gospodarstva, skoraj dvesto tisoč prebivalcev (skupaj s predmestji!), sedemdeset tisoč učencev, dijakov, študentov. Vsako leto se priseli v mesto šest do sedem tisoč novih prebivalcev. Slednje pa je tudi velika težava tega mesta. V Prištini je zaposlenih približno štirideset tisoč delavcev. Pred vojno se je ukvarjalo s kmetijstvom 86 odstotkov prebivalcev Prištine, danes jih je manj od treh odstotkov...!

Težave? Mnogo jih je. Pomemben je spopad med sta-

Ne bodo se spremenila samo mesta – tudi vasi

Kosovo pojutrišnjem? Pravzaprav smo govorili o Kosovem leta 2000. Predvsem se govori o lastnih možnostih za razvoj, ob čemer se pa še vedno naslanjajo na pomoč naše socialistične skupnosti. Do leta 2000 je mogoče pričakovati, da bo imelo Kosovo več kot dva milijona prebivalcev. Pravi jo, da bo potrebno sedanji izjemno velik odstotek naraščanja števila prebivalstva pripeljati v normalne okvire in to pod vplivom gospodarskega ter splošnega razvoja Kosova. Kmečkega prebi-

Na obisku v socialistični avtonomni pokrajini Kosovo

Tudi mi smo bogati

Videl sem park z mladim drevjem, rdečelično dekle s knjigo v roki in čredo ovac ob nekakšni turški kapeli. Hilmija? Zdi se mi, da je naprej omenil termoelektrarno nedaleč od polja junakov in premogov površinski kop. Zemlja je res vsenaokrog črna. Šele potem, ko sva stopala po hladnem kamnitem stopnišču proti vrhu stolpa, na katerem so črpali številni srbski pesniki in literati svoje navdihe, je govoril, zaradi česar je sploh bil na tem mestu. O Kosovem polju v dolini reke Labe, med Sitnico in Grmeč planino, reko Samodrežo in potokom Butovcem, kjer je bila 15. junija 1389 zgodovinska bitka med srednjeveško srbsko kneževino in turškim carstvom. Govoril je o Muratu in Lazarju, o srbskem narodu, ki je takrat izgubil neodvisnost, o princu Bajazidu...

»Tudi mi smo bogati«, je rekel in me prvič prodorno pogledal v oči. »V Sloveniji pa še nisem bil!«

Šele zdaj razumem, kaj mi je hotel povedati Hilmija na vrhu Gazimestana.

Kaj je preteklost, kaj jutrišnji dan?

V dneh, ki sem jih preživel na Kosovem, sem večkrat slišal poudariti: bolj kot dežela nasprotij smo dežela prihodnosti. Tod se je čas v zgodovini počasi odmotal.

ogromnih površinskih nahajališčih lignita, v zalogah železnih rud in mineralnih surovin. Samo v kosovskem bazenu so menda ocenjene rezerve lignita na več kot deset milijard ton. Prav na lignitu pa je zasnovan tudi energetski potencial Kosova, kjer so danes zastopane vse industrijske veje, razen črne metalurgije, industrije nafte in ladjedelništva.

Kaj je torej preteklost, kaj sedanost in kaj jutrišnji dan v tem delu naše Jugoslavije? Preteklost so Abadžije, ki so šivali narodne noše iz volnena blaga, kečedžije z izdelovanjem belih kap, nanuladžije, ki so izdelovali opanke, sarači, ti izdelovalci konjske opreme, tabakdžije, ki so predelovali kože, kozjo in ovčjo, kazandžije ki so umotvorili s predelovanjem železa. Preteklost je to veliko malo obrtništvo, ki se je rodilo v srednjem veku, in ki so se mu pridružili zlatarji, tkalci, rudarji, kovači na posestvih samostana Dečana in Banjske. Tod so bili znani tudi zidarji. Takrat so bili veliki obrtniški centri v Tebči, Novem brdu in Prizrenu.

Med turško vladavino ni bilo več reprezentativnih izdelkov. Izdelovali so predvsem izdelke za vsakdanjo rabo. Ob koncu 18. in začetku 19. stoletja so se proslavili kujindžije iz Prizrena z drobnimi filigrani na orožju in pohištvu.

Zemlja ni bila na Kosovem nikoli dobro izkorišče-

letih po vojni kombajnov sploh ni bilo; danes jih je več kot 600. V povojnem socialističnem razvoju je bilo zgrajenih deset sodobnih hidromelioracijskih sistemov za namakanje približno 19.000 hektarov zemlje. Danes je že skoraj v popolnosti rešen problem oskrbovanja z vodo industrije in prebivalstva vzhodnega dela te pokrajine in Metohije.

Kadar na Kosovem govorijo o velikih povojnih uspehih, še posebej poudarjajo izgradnjo cest in železniških povezav, pošte...

Kosovo premaguje svojo stoletno zaostalost. Tudi v visokih planinskih predelih ljudje ne živijo več v subari, nekdanji hiši brez oken. Videti jih je le še v vinogradih in vrtovih, bolj za okras kakor potrebo.

Težave? Mnogo jih je

Naj osvežim pogovor, ki sem ga imel s predsednikom skupščine občine Priština. Govorila sva o pomenu Prištine za avtonomno socialistično pokrajino Kosovo.

»... Priština ni samo pokrajinski center,« je govoril, »ni samo gospodarski center; je tudi administrativno, kulturno in prosvetno središče Kosova. Priština je kovnica bodočih akademsko

rimi navadami in novimi idejami. Večina ljudi prihaja v mesto iz vasi; s seboj pripeljejo kozo, ovco in mislijo, da bodo živeli kakor na vasi. Živeli bi v novi sredini, v krogu novih ljudi, a s starimi navadami, s staro miselnostjo. Sredi mesta bi postavili hišo, jo ogradili s plotom ali visokim zidom, da bi drugi ne videli njegovega dvorišča, njegove živinice, njegovih žensk. V mestu pa je vendar treba spoštovati družbeni red, urbanistične načrte. Prištino pesti, ker se je mesto začelo graditi stihijsko, brez načrtov.

»... Pogosto ljudje govorijo o siromašnem Kosovu. Ne, naše Kosovo je samo nerazvito, a bogato. Kosovo je, zahvaljujoč geološkim pogojem, najbolj rudno bogato v državi. Tu so tri vrste rudnih bogastev: rudniški sistem s svincom in cinkom, ravninski del je bogat z lignitom, bazične stene z magnezijem, kromom, nikljem... Kosovo potrebuje sredstva in čas, da bi vse svoje bogastvo lahko začelo izkoriščati.

Družbeni standard v Prištini in sploh na Kosovem ni visok, za osebnega pa je še vedno največji privilegij – zaposlitev. Skupnost v zadnjih več kot desetih letih vlaga res velika denarna sredstva; vse republike, vsi narodi in narodnosti, ves delavski razred Jugoslavije. Z razvojem Kosova se razvija cela Jugoslavija!«

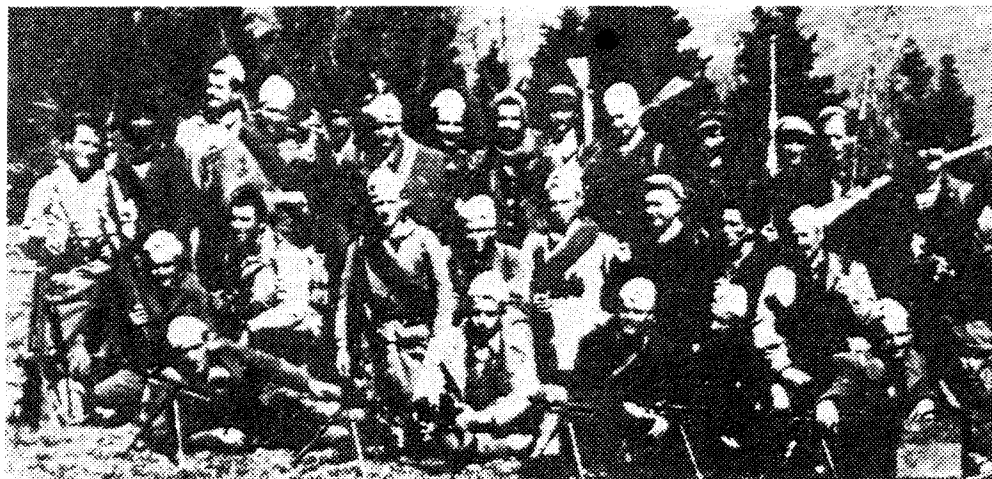
valstva naj bi bilo v vsej pokrajini le še 24 odstotkov. Slednje pomeni, da bi od kmetijstva živelo 500.000 prebivalcev. Več kot polovica vsega prebivalstva bo živela v mestih. In ne bodo se spremenila samo mesta, pač pa tudi vasi. Gre za to, da se morajo postopoma zmanjšati razlike med mestom in vasi. Za to bo potrebna boljša cestna povezava. V vasi bo moralo prodreti kar največ elementov mestnega življenja. Potrebno bo povečati odstotek strokovno izobraženega delavstva, izobraženstva... Izboljšati se bodo morali sanitarno-higienski pogoji življenja. Do leta 2000 bi bilo treba zgraditi 350.000 novih stanovanj, da bi prišlo na vsakega prebivalca dvanajst ali trinajst kvadratnih metrov stanovanjske površine.

Načrti? Veliko jih je, tudi turističnih na Šari in Prokletijah pa tistih, v zvezi z odpravo nepismenosti ter zgraditvijo dvesto novih zdravstvenih postaj in več bolnišnic. Leta 1970 je prišlo na enega zdravnika 2580 prebivalcev; leta 2000 naj bi jih prišlo od petsto do šeststo...

★

Mislím na Hilmija, na Gazimestan, na njegov velik prenosni radijski aparat in na njegove besede: »Tudi mi smo bogati!«

Silvo Teršek

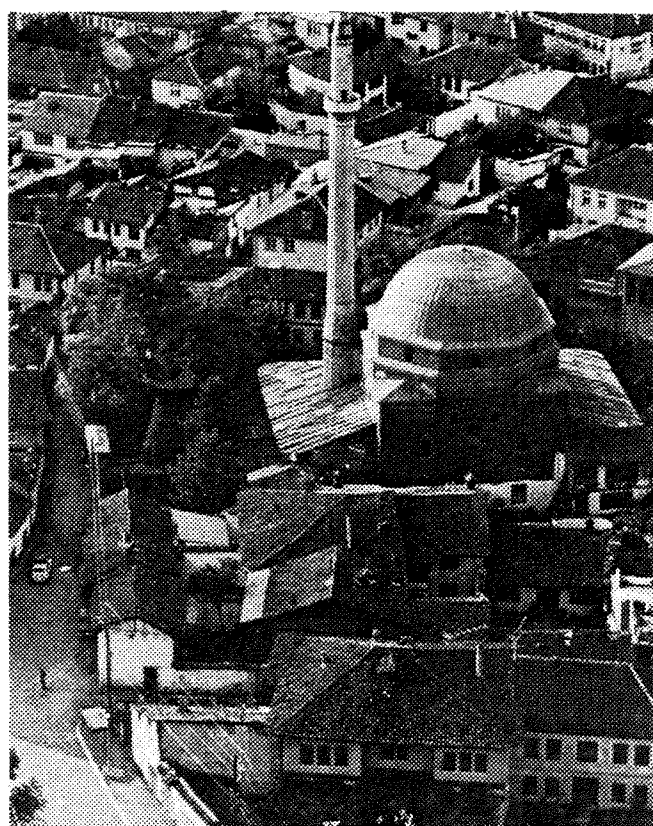
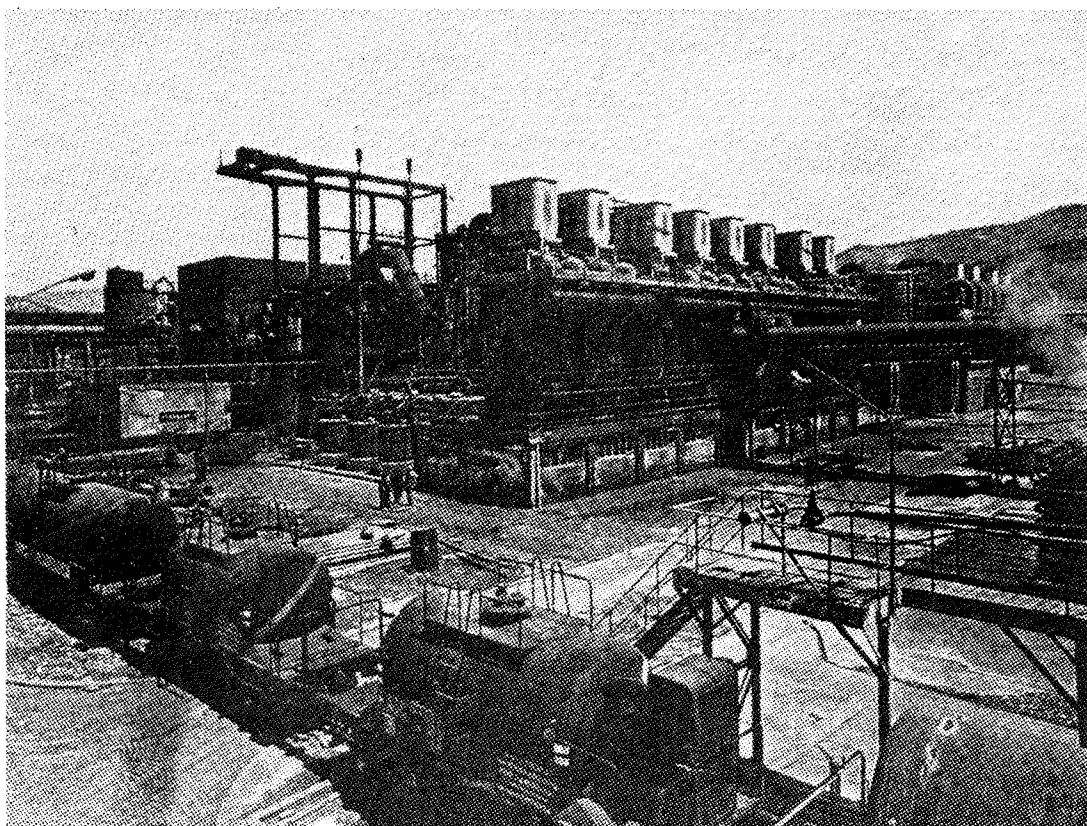
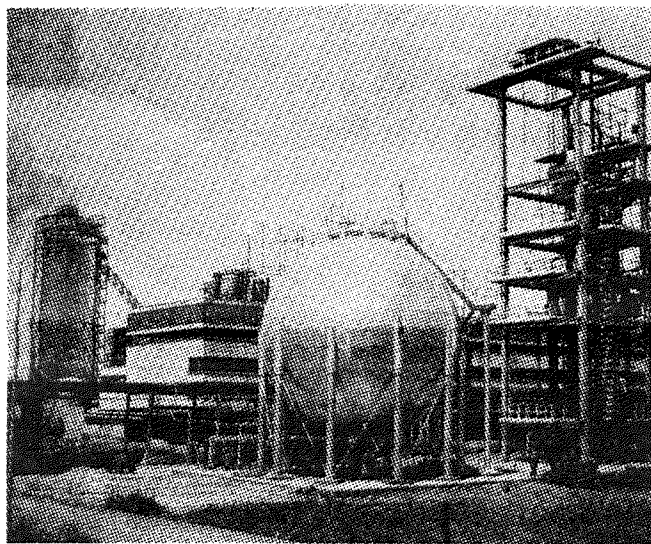
Naše Kosovo je samo nerazvito, a bogato.

Kosovo potrebuje sredstva in čas, da bi vse svoje bogastvo lahko začelo izkoriščati.

Do leta 2000 je mogoče pričakovati, da bo imelo Kosovo več kot dva milijona prebivalcev.

Več kot polovica vsega prebivalstva bo živela v mestih.

Potrebno bo povečati odstotek strokovno izobraženega delavstva.

V Bihaću je bila novembra letos predstavljena prva knjiga vaših spominov z imenom »Vojni spomini devetnajstodvainštiri deseto«... Kaj bo v drugi, tretji, četrti in peti knjigi?

– Čeprav so rokopisi vseh knjig že spisani, sem se v želji, čimprej oddolžiti se sinovom in hčeram Krajine, katerih vdanost partizanskim enotam je legendarna, odločil, da

raziskovanja sebe in lastnega delanja, čeprav je sebe tudi težko predvideti, marveč zaradi veličine revolucionarnega dela našega delavskega razreda. Beseda je o izkušnjah, ki so sporočilo današnjim generacijam graditeljev socialistične Jugoslavije. V veličini narejenega so najpomembnejši liki domala brezimnih herojev.

Veliko število jih je. Na žalost, nikdar jih vseh ne imenujemo; trudil sem se, da jih opišem čim več. V knjigi »Vojni spomini

dolgo govoril o Šolaji. Videl je, kako mi je težko zaradi Simeline smrti. Ponavljal sem.

»Ni bil samo dober komandant, bil je prekrasen človek.«

Elipsasti gubi na Titovem obrazu sta se poglobili in splahneli na bradi, kot suhi reki, skoraj nad vratom. Kornaj sem mu slišal glas:

»Ljudstvo ga je imelo rado, Šolajo?«

»Stotine pesmi je spe-
snilo o njem.«

Štab je bil v hiši Sine Praštala v Luški Palanki. Sam sem bil od začetka priprav za napad na Krupo ali v Miloradovem štabu v Benakovcu, na poti med Palanko in Krupo, ali na položajih iznad Krupe. Vse do nekega popoldne sem bil prepričan, da se za napad pripravljamo v največji tajnosti. Borcem nismo govorili, kam gredo, in tudi starešinam je bilo najstrožje prepovedano govoriti o pripravah. Toliko bolj sem bil presenečen, ko smo, jahajoč v skupini,

Pogovor za TV-15

Življenje za revolucijo

Kosta Nadj:

Trud, da raziščeš narejeno in pot do zmage, ni vložen zaradi raziskovanja sebe in lastnega delovanja, čeprav je sebe tudi težko predvideti, marveč zaradi veličine revolucionarnega dela našega delavskega razreda.«

najprej objavim »Vojne spomine devetnajstodvainštirideseto«. Skupaj jih bo pet: prihod iz taborišča in vstaja (Zagreb–Kordun–Gorski Kotor–Lika–Bosanska krajina–vzhodna Bosna, od julija 1941 do februarja 1942); ustvarjanje bihaške republike (oktober 1942); četrta ofenziva, vključno italijanska kapitulacija, preboj operativne grupe Vrhovnega štaba po Sutjeski in priprave na II. zasedanje Avnoj (od zime do konca leta 1943); tretji korpus v vzhodni Bosni, prva in druga osvoboditev Tuzle (od septembra 1943 do septembra 1944); obdobje sklepnih operacij (od septembra 1944 do končne zmage v maju 1945).

To je življenje, vtkano v mozaik revolucije... Kako s pogledom v preteklost vidite sebe in svoje delo?

– Delo je lažje videti kot sebe. Trud, da raziščeš narejeno in pot do zmage, ni vložen zaradi

devetnajstodvainštirideseto« omenjam okoli devetsto petdeset imen.

V letih, ki ne bodo ostala le v spominu, so bili težki in srečni trenutki...?

– Težko, mučno, naporno, nadčloveško in lepo, srečno, se nenehno prepleta. Nič me ni bolj navduševalo kot ljudska veličina, ko človek, borec, prerašča samega sebe, in nič me ni delalo bolj obupanega kot človekovo ponižanje, trenutki, v katerih človek postane nečlovek.

V vrsti težkih trenutkov in dnevo mi je bilo najhuje, ko so mi kurirji javili, da so četniki – izdajalci, do včeraj naši soborci, na grozovit način ubili dr. Mladena Stojanovića in skupino ranjencev, bilo je 1. aprila 1942, in nič manj nisem bil pretresen, ko sem 13. avgusta 1942 tovarišu Titu poročal o žrtvah na Cincaru, o smrti Sime Šolaja:

Pustil me je, da sem

Kot je molčal Tito, globoko zatopljen v misli, sem molčal tudi jaz. Šolaja nisem poznal dolgo, šele od jeseni 1941, kot ne drugih Krajincev, a med nami je bilo spletnih veliko nevidnih niti. Šolaja je bil izraz tistega najbolj ponosnega, najbolj zdravega in najbolj borbenega, simbol samospoštovanja in nepodjarmljenosti našega kmeta. Bil je velik in zanesljiv komandant.

»V partijo ga niste sprejeli?«

»Ne.« (Kako smo bili dlakocepski in do kmeta premnogokrat nezaupljivi!)

»Bil pa je kandidat za člana partije.«

»Padel je kot komunist,« je rekel Tito.

Tudi o trenutkih radosti bi lahko mnogo govoril! Naj povem nekaj podrobnosti o veličini ljudstva, ki je, močnejše od vseh težav, vse, kar je imelo in kar je znalo, dalo za revolucijo, o tem, kako smo junija 1942 pripravili napad na Bosansko Krupo:

zdi se mi, da z Djurom in Osmanom, Vasom in Miloradom, Veljkom Stojanićem in Ilijo Materićem, naleteli na desetino dečkov in deklic. Nabirali so jagode in nekaj košaric iz ličja je bilo že polnih svežih grmeških plodov. Djuro je razjahal:

»Bi nam jih dali malo?«

Eden od malčkov se je nasršil:

»To je, tovariš, za ranjence.«

»Je bolnica tu blizu?«

»Kaj to tebi mar,« je odbrusil malček.

»Dobro, ne jezi se,« je pomirjujoče rekel Djuro. »Blizu mora biti, ko nabirate jagode zanjo.«

»To je skrb naših odbornikov. Za to nas je zadolžila AFŽ in bolje bo, da si s tem ne razbijate glave.«

Razjahal je tudi Milorad:

»Menda nam lahko poveste, kje je bolnica?«

Deček se je nasmejalo: »Tebi bi že povedali,

komandant si, pred drugimi ne bomo govorili...»

Milorad ga je objel in pokazal name:

»Tu je komandant Kosta, njemu povejte.«

Deček se je izvil iz objema in zaškilil v Milorada. Dolgo ga je meril s pogledom in vse bolj je bil jezen:

»Norčuješ se iz nas, komandant. Tukaj ni Koste. Vemo, da je partizane odpeljal na Krupo. Nocoj bo padla, in zato nabiramo jagode, za ranjene...«

prostrani livadi, kjer so nas čakale čete tretjega in udarnega bataljona. Ko smo prihajali, so šepetali naša imena, jih izgovarjali z zanosom, kot sveta imena v molitvah. Niti enkrat se niso zmotili, za vsakega so vedeli, kdo je.

Bilo je 19. junija 1942. Govoril sem kratko:

»Kozara gori, pomagali jim bomo. Tovariši, razbili bomo ustaško gnezdo na Uni in maščevali pobito ljudstvo. Zmaga bo naša, ker smo vojska pravice, vojska svobodoljubnega ljudstva. Čaka nas

ral si potegniti požirek. Branko Čopić, pesnik Grmeča, je vzdihnil:

»Škoda, da ni komisarja Roce. Žejen leži s svojimi borci na drugi strani Une.«

Dekleta in borci so se zlili v kolo.

Nekateri so še jedli. Nihče ni želel jurišati lačen.

Znočilo se je in prišla je temna noč, brez zvezd, ko sem zajahal Sokola. Komandanti so govorili:

vojni največja operacija Titovih enot:

Čudovita je bila Krajina leta 1942. Spominjam se prvega novembra. Večer je bil in utrujen sem dremal ob ognjišču v grabeškem taborišču. Naenkrat sta se pojavili deklet. Ne vem, kako sta prišli mimo straže. Nosili sta po dve dinji in torbo jabolk.

»Da se posladkaš, tovariš,« mi je rekla ena izmed njiju; živahna, krhka, velikih in temnih oči, razpuščenih las, preko katerih

variše, sem ju videl. Pokosili so ju ustaški rafali.

Prav gotovo so tudi spomini, ki govore o bratstvu in enotnosti, tej »magični besedi«, kot ste nekoč rekli...?

– Vsa naša vojna je dokazovanje bratstva in enotnosti. Vsak juriš, vsak umik, vsak manever. Na primer: kadar Hrvat Ivica Marušić-Ratko juriša na desetkrat šte-

stvu, to pomeni dosledno bítí bitko humanosti in ustvarjalnosti na poti, ki sta jo začrtala naša zveza komunistov in tovariš Tito, biti vztrajen v boju za ustvarjanje zgodovinskega interesa delavskega razreda.

Kar ste rekli, je hkrati sporočilo, ki ga bodo prihajajoče generacije našle v »teh petih knjigah«... Tudi zaradi tega je bilo vredno, mar ne?

Bil sem presenečen, kot bi me udarila strela. Odkod ti otroci vedo, da bomo nocoj napadli Krupo. Djuro se je smejal, tudi Milorad.

»Grmeč vedno ve, kam gre njegova vojska.«

Čudovito ljudstvo, neverjetno. Tovariši so me prepričali, da nihče od obveščenih tovarišev ni povedal za napad, ljudstvo ga je slutilo. Na poti do taborišča, v gozdu izpod vrha Alana, smo hodili mimo skupin žensk in starejših moških. Starčki so nosili steklenice in čutare, polne domačega žganja. Na glavah žensk so bili pekači s pito, v rokah svežnji. Dečki so na različnih nosili pečena jagnjeta. Na ramenih deklet si videl vezene prte, zavite srajce, snope pletenih nogavic. Vsi so hodili v isto smer, tja, kjer naj bi bil pregled čet, ki so napadale z desne obale Une. Skupine so se stapljale v pisane kolone, se vijugale po stezah in po Grmeču se je razlegala pesem. Kolone so se zadrževale v gozdu, tik ob

zmaga. Krupa je pred nami. Srečno, tovariši! Smrt fašizmu...»

... Svoboda narodu, je odzdravljalo petsto borcev, kot eno.

Odzvanjal je tudi okoliški gozd. Grmeč je z borci Podgrmeča klical: »Svoboda narodu!« Šele, ko se je poleg glas tega silnega vriska in je Milorad ukazal prosto, se je zbrani svet premaknil iz gozda, navalile so pisane in rdeče rute, zadišalo je pečenje in domače žganje, razlegala se je pesem:

Garavušo, garavom se zvala, bil' poljubac partizanu dala.

Starčki so obkrožili nas iz štaba. Večina me je takrat prvič videla in niso me poznali. Krajina je imela svoje komandante neobičajno rada. Partija je od vstaje tkala v ljudstvu legende o komandantih; pravzaprav je bila to slava partije. Vsi, ki so se zbrali okoli nas, so ponujali steklenice in čutare z domačim žganjem. Mo-

zbor, zbor, zbor... Pesem je umolknila, kolo je razpadlo. Čete so bile v trenutku postrojene. Še enkrat sem stal pred njimi, na Sokolu, ki se je poigraval:

»Komandirji, pazite na borce. Srečno, tovariši!«

Bilo je v Jasenovcu, pred kamnitim cvetom... zadržtel vam je glas?

– Komu v Jasenovcu ne zadržti glas, komu v tej zoni smrti ne zablisti solza v očesu! Tudi mi, ki smo bili mnogokrat v sosedstvu smrti, ne enkrat oplazeni z njo, ne moremo, kadar govorimo o tistih, ki so življenja vtkali v temelje naše svobode, naše skupnosti, naše pravice do samostojnosti, ostati hladni. Če se ne motim, sem govoril o tistih, ki so brez strahu pred smrtjo v smrti rastli do nepozabe. Ne samo v Jasenovcu... Naj povem detajl iz bitke za Bihać, ki je bila do takrat v naši

je rahlo zavezala pisano ruto.

Rekel sem jima, naj dinje in jabolka dasta stražarjem. Nista se premaknili. Prestopali sta z nogo na nogo in končno je črnolaska vprašala:

»Vzemi naju, tovariš komandant, na Bihać.«

Vedel sem, da je za nju mnogo dela in izredno težavnih nalog tudi, če nista v jurišu. Nič ni bilo strašnejšega, kot gledati, kako umirajo otroci in dekleta. Nekako tako sem jima tudi rekel. Vztrajali sta in rekli, da sta prišli zamenjat brata in zaročenca, ki sta padla v Proletarskem bataljonu na Motajini.

»Da tudi ve padete, če sta padla onadva?«

»Ne dovoliš nama, kajne?«

»Vrnita se in delajta v vasi.«

Odšli sta, a v vas se nista vrnili. Ko smo pregledovali v Bihaću padle to-

vilnejše ustaške in nemške ubijalce, da reši taborišče srbskega naroda. Ali: kadar Srb Luka Radetić skače na četnike, da reši tovariše, komisarja svoje čete, Muslimana Idriza Maslo. Veliko je takšnih primerov in v spominih nenehno govorim o tem.

A danes? Kaj pomeni danes drzno in ponosno nositi bakljo revolucije?

– Revolucija bo trajala, dokler socializem ne bo dokončno zmagal, dokler ne bo združeno delo obvladalo vseh pogojev proizvodnje in celotnega procesa življenja. Tudi ta čas, kot predhodna obdobja revolucije, ima svoje heroje. Za herojstvo je vedno dovolj prostora. A kaj pomeni danes nositi bakljo revolucije? To pomeni ostati zvest tovarišem, ki jih ni več, in ki še vedno živijo v nas. To pomeni ostati zvest svojemu razredu in svojemu ljud-

– Vsaka žrtev za revolucijo je opravičljiva. Zadovoljen bom, če bodo mladi v mojih knjigah videli opravičilo za vse te žrtve, če bodo te žrtve doumeli kot razlog, da lahko rastejo svobodni in razraščajo to našo federativno republiko združene dela in bratstva in enotnosti.

In na koncu, če dovolite: je vizija revolucionarnega bojnika, bili ste to tudi vi, stvarnost?

– Bodočnost, ta vizija, o kateri govorite, je v zelo pomembnih razsežnostih že tu, to je naše življenje. Bi mar bili marksistični Titovi revolucionarji, če bi bili zadovoljni z doseženim.

**Zapisala:
Milena Štrajnar**

(Lipica, 27. oktobra 1979)

SREČANJA

Delo ostaja in odnos do človeka

»Od kod partizansko ime Tugo?«

France Štiglic:

– Tugo Vidmar-Jože, mornariški kadet v Divuljah in jaz študent prava. Prijatelja sva bila, gimnazijska sošolca. Bil je eden od organizatorjev mladine na Gorenjskem. Ujeli so ga januarja 1942 na Jesenicah, mučili in ubili v Begunjah. Tih fant je bil in pesem je imel rad; posebno tisto »da nije ljubavi, sveta ne bi bilo«. Pel jo je, preden so ga odgnali na morišče.

Že na vhodnih vratih je čutili neobičajen mir in lepa, samotna urejenost doma, kot da ne dovoli glasne misli. Čemu vprašati? Okolje in sogovornik terjata spoštovanje, ki se mu človek zlahka podredi in beseda zavoljo tega ni prav nič siromašna. Se bogatejša je, bolj radodarna.

Ne le ugledni družbenopolitični delavec in priznani filmski ustvarjalec, esejist, kritik in pedagoški delavec, bili ste udeleženec narodnoosvobodilne vojne in v njej partizanski časnikar... So v spominu spomini na te dni?

France Štiglic se je rodil v Kranju pred šestdesetimi leti, natančneje 12. novembra 1919.

Bilo je na pragu druge svetovne vojne, ko je vodstvo srednješolskega društva Jugoslovani prevzel Stane Žagar. Komunistova idejna misel je med domoljubno mladino, bili so sokoliči, dobivala nove in nove privrženke, se razrašala. Kakih šestdeset se jih je zbralo v Jugoslovani, večina dijakov osmega razreda kranjske gimnazije in trideset jih je bilo, ki so usodnega aprila 1941 odšli v Zagreb med prostovoljce. Razvoj dogodkov jih je vrnil domov, kjer se je začel povsem drugačen boj. Morda revolucionarni utrip mladosti tod okoli ni bil nikoli tako živahen kot prav takrat, ne prej in ne poslej. Če je bilo zatišje, so se znali tudi povesečiti. Tako so se nekega mrčnega in deževnega jutra odpravili s kolesi na Bled. S kopanjem ni bilo nič in sedenje vse prej kot prijetno. Kaj storiti? Minuta, dve in že je stekla vaja za glasbeno igro »Sem bil je živ«. Znal je, France! Že od nekdaj ga je privlačil odrski svet, bil je tudi član gledališča mladih, ki ga je vodil Zvone Sinčič.

Nekako hkrati z znano Komerdajevo izjavo, ko so zaprli okoli dvesto petdeset kranjskih aktivistov, je bil ustanovljen mestni komite SKOJ za Kranj, v katerem je bil sekretar ZKM Bogo Mohor-Ston, sekretarka ZSM pa Vida Sinkovec-Janina. Janina? Padla je aprila 1945 v Lajšah pod Jamnikom na Jelovici. Članoma komiteja Cvetu Vidoviču-Gorskem in Milošu Rutarju-Ružu se je maja 1943 pridružil France Štiglic, ki je po odhodu tovaršev k partizanom, oktobra istega leta, prevzel dolžnost sekretarja mestnega komiteja SKOJ za Kranj. Ne za dolgo. Konec januarja 1944, takrat ga je že iskal gestapo, je odšel v gozdove. Nekaj dni se je zadrževal v Kokrški dolini in čakal na zvezo. Skojevska deseterina 3. kranjske čete, v katero se je namenil, je bila v akciji na Jezerskem. Ko so se vračali, so se ustavili v domačiji Na korenini, znani kokrški partizanski postojanki. Od tod so skupaj odšli pod Storžič. Samo dober mesec za tem je France Štiglic, okrožni sekretar SKOJ za Kranj, odšel na Jelovico. Bil je urednik gorenjskega glasila ZSM, Gorenjskega pionirja, sourednik Partizanskega dnevnika, ki je vedril na Oblakovem vrhu, in še bi se kaj našlo.

Spominja se Otona Vrhunca-Blaža Ostrovrhara, partizanskega borca, poveljnika in pesnika, ki se je največ bojeval v Selški dolini. Selška dolina? Lepo je bilo. Ko človek razmišlja o teh dneh, se čudi. S pošto in s sporočilom so prihajale pesmi, kozerije, reportaže, dopisi, gospodarski referati, novice. Zdi se, da še nikoli v slovenski zgodovini ni toliko ljudi uporabljalo slovensko besedo, čeprav so bili med partizanskimi ustvarjalci le redki z visoko kulturno in slovstveno izobrazbo. Veselje je bilo delati! Bili so mladi, predvsem mladi, neugnani in zazveti. Nič ni so vpraševali, kar vedeli so, kako se stvari streže. Kulturniške in igralske skupine so rastle kot gobe po dežju, za recitatorja, pevca, godbenika ni bilo nikoli zadrege.

Kdo bi pozabil maj 1944, ko je v Davči zborovala gorenjska mladina! V Podlonku so pripravili enodejansko Mleta Klopčiča »Mati«, katere domačnost je navduševala. In jeseni 1944 v Zalem logu, ko so uprizorili »Tri zaostale ure« Vitomila Zupana. Večer na

IZ DRUŽINSKEGA ALBUMA: Z Rudo Stritar-Majo sta se spoznala zadnjo partizansko pomlad v Crnomlju... France Štiglic iz študentskih dni in kot partizan

dvorišču vaše hiše; za hrastovo mizo, na kateri so petrolejka in bokali vina, sedi družina. Gledalci so se pomikali vedno bliže. Kar mednje so sedli, si natočili vina, tudi kakšno rekli. Mitingi? Našli so prostor v kraških vrtačah, pod kozolcem ali skednjem, na samotni jasi okrog tabornega ognja. To ostane v spominu. Dolge so bile poti, ki so jih merili in premerili. Na prste bi težko preštel, kolikokrat so jo mahnil izpod Blegoša čez Jelovico v Bohinj, na Primorsko. Po recitaciji Zdravljice so ga poznali, rad je imel tudi Borove pesmi in Krst pri Savici je znal na pamet. Kako so jih borci poslušali! Še večer je so, čeprav ob praznih želodcih, čakale.

Lepo je bilo, čeprav je bilo življenje na Gorenjskem presneto trdo, nevarno. Kako presenečen je bil, ko je poleti 1944 odšel na tečaj propagandistov v Semič. Tu je bilo drugače, svobodno. Le malo je manjkalo in ostal bi v Slovenskem narodnem gledališču. Prosil je Bogdana Osolnika, sicer vnetega pristaša kulturnega udejstvovanja, če lahko ostane. »Verjamem ti,« je zapisal v odgovoru, »toda, na Gorenjskem je še gledališče, samo s

V tridesetih letih ste naredili štirinajst filmov, največ med slovenskimi režiserji... Kdaj in kako ste se srečali s filmsko umetnostjo?

– Dne 1. decembra 1945 sem bil že pri Državnem filmskem podjetju in v gorah Jugoslavije, ki ga je snemala sovjetska ekipa, v kateri sem bil asistent, moje prvo filmsko delo. Naučil sem se, kako se film dela, pa tudi kako se ne dela.

Govoriva o prvem slovenskem povojnem celovečernem filmu Na svoji zemlji, ki sodi s filmoma Slavica in Živel bo ta narod v zlato trojko jugoslovanskega filma. Še bo treba pisati o njem! Tu so Ciril Kosmač, Ferdo Delak, Jože Gale, Janez Jerman, Ivan Marincek, Boris Kobe, Jože Cesar, Veno Pilon in vrsta igralcev, igralok. Tople so besede o Mirku Groblerju, Ernestu Adamiču, Francetu Kosmaču in drugih filmskih zanesenjaki, ki jih ni več. Kot na dlani so dnevi, ko se lepi načrti niso vedno uresničevali in se je bilo treba boriti, se samoupravno uveljavljati. Potrebna je bila velika privrženost, da si vztrajal. Zdaj bo drugače! Pet celovečernih filmov na leto, trideset kratkih. Trideset let slovenskega filma? Filmska ustvarjalnost je imela padce, rasti, odvisno od trenutnih družbenih pogojev, ljudi, na stranpot pa nikoli zašla. Kar osemdeset odstotkov smo jo oddali v svet, več kot katerekoli druge umetniške veje.

France Štiglic razmišlja naprej:

– Na svoji zemlji in Baška grapa, Dolina miru. Deveti krog smo hitro naredili, Balada o trobenti in oblaku je bilo naporno delo. Tistega lepega dne. Ne joči, Peter smo snemali v Vipavski dolini, prekrasno okolje. Človek bi se težko odločil, kateri ti je najbolj pri srcu. En film, dve leti življenja. Počitka ne poznaš. Življenje pričneš enostavno meriti s filmi. Če delaš s pravimi ljudmi, je lepo in dobro. Pravi ljudje? Strpni, razmišljujoči, delovni, takšni, ki jim ni za veljavo. Prava šola je bilo vendarle partizanstvo. Bogatilo je človeka, neizmerljivo ga je bogatilo. Doživetja teh dni, prepletena z revolucionarnim humanizmom, ki ga krasijo ljudskost, toplina, tovarštvo, razumevanje, odpuščanje, so pustila globoke vtise. Imel sem srečo, da sem se družil s starimi partizani, tistimi iz leta 1941 in 1942. Naj jih vsaj nekaj imenujem: narodni heroj Ivo Slavec-Jokel, ki je padel poleti 1944, France Perovšek, Andrej Stegnar-Silvo, France Kavčič-Veljko, Niko Kavčič, Stane Jelovčan. Bil sem hvaležen poslušalec in veliko so me naučili.

Vaša filmska govorica je izjemna, lirčna in poetična... Kakšna je nasploh vloga filma v humanizaciji sveta?

– V človeka verjamem, čeprav tega ni vselej vreden. Kakršen pač je, takšen hoče naprej. Če ga vzpodbudiš, mu pomagaš... pokažeš, kaj je radost in kaj je prav. To je vredno truda, dela, odpuščanja, bolečine. Delo ostaja in odnos do človeka. Tudi filmski trakovi ostajajo. Ne bo jih zmanjkalo. Ljudje so si vedno pripovedovali, na ta ali na oni način in še si bodo.

Pogovor se izteka. Kaj dodati? Še so želje in načrti, ki niso usmerjeni samo k filmski ustvarjalnosti. Vedno ga je privlačila humoreska. Zbral bi jih rad, objavil. Dobra volja pomaga živeti, vzdržati tudi v najhujših trenutkih... Pisati, pisati. Je to otožno hrepenenje po dneh, ko je nastala drobna knjižica partizanskih reportaž »Žene, matere, dekleta«? (Izšla je 8. marca 1945 v Knjižnici Slovenskega poročevalca, tiskala jo je Partizanska tiskarna)? Ne gre pozabiti priprav na snemanje televizijske nadaljevanke »Strici so mi povedali« Miška Kranjca. Če bi imel več časa. Če?...

Delo ostaja in odnos do človeka, je rekel. Ne prvega in ne slednjega Francetu Štiglicu ne manjka. Morda le nismo tako osamljeni, kot se zdi?

Milena Štrajnar

NOVO PRI PARTIZANSKI KNJIGI

Janez Vipotnik:

Petinštirideseto

V romanu »Petinštirideseto« je pisatelj Janez Vipotnik prikazal, kako je ob uri zmage slovenski partizan začel kovati svojo novo osebnost – značaj gospodarja, svobodnega delavca in graditelja. Z veliko mero iskrenosti, in zagadelj prepričevalno, nam ta knjiga izpove, da karakterni preobrat, ki ga je od zmagovalcev terjalo nadaljevanje revolucije, ni bil lahak. Iz poklicnega vojaka, čeprav etično ustrojenega v vsestransko

Janez Vipotnik leta 1945

pravičnem boju, a včasih s posebnostmi vojaškega poklica in življenja, se je moral partizan začeti spreminjati v urejenega in k temu socialističnega civilista. Dasi je bil v štirih letih odpora in žrtvovanja nazorsko dokaj dozorel, in čeprav nošen na krilih zmagovalstva, ta partizan tudi še ni mogel povsem iztisniti iz sebe vse jernejevsko-hlapčevske miselnosti in čutenja (saj to dedno hipoteko nimalokrat prepoznamo v proizvodnji, družbenopolitični in kulturni drži celo še danes, po četrtem desetletju neodvisnosti). V letu 1945 je bilo treba uravnovesiti revolucionarne ideale in vizije z novo stvarnostjo, zapolniti praznine, ki vselej zazijajo v človeku po izpolnitvi upov in hrepenenj, razrešiti premnoga vprašanja, ki se rojevajo vselej takrat, kadar novi nosilec oblasti hoče ostati hkrati pravičen, dober, moralno svetel.

V okviru te temeljne vsebinske zasnove se pisatelj ukvarja predvsem z mladimi ljudmi. Roman portretira generacijo, ki je šla v borbo neposredno iz gimnazijskih in visokošolskih klopi, pridružujoč se mladim iz delavskega in kmečkega okolja. V Vipotnikovem pisanju je navzoče prepričanje, da je prav mladina žrtvovala osvobodilnemu boju največ. Ne samo zato, ker je smrt vsakega mladega človeka že po naravnem redu sveta najhujša izguba in ne samo zato, ker je najbolj tragično, če ostane invalid mlad človek. Veličina žrtve mlade generacije je v romanu izražena eksintencionalno bloblje. Življenjska leta. ki so jim običajno lastne ali dostopne neizrekljive lepote prebujanja, zorenja, iskanja, moči – ta svoja leta so mladi partizani morali napolniti z grozo, sovraštvom, ubija-

njem, ranami na telesu in duši, neprestanim spogledovanjem s smrtjo, z ničem, z vsakršnim vsiljenim trpljenjem, z ubito vero v humanizem, skratka, z vsem, kar naj bi hudega srečal trpin – človek kvečjemu tja pod sivo starost. Navzlic resnici, da je ta mladostnik posebljen v Vipotnikovi knjigi v komisarju Borisu, komandantu Marjanu, Živi in drugih – našel v partizanstvu tovarištvo, nesebično ljubezen do bližnjega, pogum in druge humanistične vrednote, se vendar ni mogel izogniti pretresom, stiskam in dilemam, ki jim marsikdaj ni bil kos.

Morda utegne kdo oponenti, da ta ideja in tematika nista nekaj novega, da ju je obravnaval prenekateri pisec, in da ju je brez dvoma izrazil Janez Vipotnik sam že tudi v kakšnem svojem političnem govoru. Ker se vé, da v sferi »kaj« pod soncem zares ni nič novega, se je treba vprašati, ali je roman »Petinštirideseto« količjak izviren na polju umetnostnega »kako«.

Ko sem knjigo na dušek prebral in odložil, sem ugotovil, da je zapustila v meni impresijo svetlobe. Kljub temu, da je pripoved stkana iz stoterih zgodb, spominov, značajskih orisov, opisov dramatičnih doživetij in lirskih občutij, v čemer vsem se prepletajo veseli in žalostni toni, je enovitost dejanja v romanu domala zgledna. Konflikt med kolektivnim junakom – partizansko mladino pa med starim svetom – na boljših političnih stvarnostih in v območju duha obeh protagonistov – je izražen umetniško verjetno, izzveni pa v svetlo vero, da je prihodnost odprta samo silam človečnosti. Za sedanje slovenske literarne razmere je zares kar nova Vipotnikova pripovedna preprostost, ki se ne boji modnih očitkov zastran tega, da bi jo bilo mogoče stilno postaviti v tolikanj zasmehovani socialistični realizem. Samo površen bralec ne bo opazil, da je Vipotnikovo občasno drsenje v aktivističen, agitpropovski izraz zgolj sredstvo, da bi se čim bolj zvesto in plastično upodobila notranje življenje

in zunanje obeležje partizanske zavesti v letu 1945. Tak prijem se mi vidi izvir. Nadalje, romanu je v prid tudi odsotnost manire, naj si pisec najprej postavi tak ali drugačen filozofski teorem, potem pa naj za božjo voljo skrbi, kako bo živi organizem dogajanja prokrustovsko umeril po tej suknji.

Naj navedem še nekaj opažanj, ki so me potrdila v prepričanju, da ta roman zasluži pozornost in hvalo. Mojstrsko so napisane reminiscence na življenje reževev v piščevem rodnem kraju pred vojno. Omembe vredni so nekateri opisi narave, gledani z očmi partizana. Svojski je Vipotnikov suhi, morda malce angleški humor, ki se obešenjaško oglašča včasih celo v trenutkih žalosti in poraza. Prav v tem humorju so, denimo, posredovana doživetja, kako zmagovita ljudska oblast, ko prehaja v graditeljsko akcijo, kot slon v trgovini s porcelanom mendra pod seboj spominke meščanske miselnosti in kulture, majhnosti in opreznosti, zaslužkarske navade in podobne ostaline preteklosti. Dokaj izostreno so obdelane nekatere moralne dileme, na primer odnos partizana do ženske, pri čemer se pisec ne trudi, da bi stvari kakorkoli olepševal, čeprav leté teko na avtobiografskem planu. Literarno najvrednejša pa je obravnava dileme o zasluženem kaznovanju belogardističnega zločinca, ali osebnem maščevanju nad njim. Ta dilema, ki se epizodno pleše skozi ves roman, se na koncu razreši sicer po pričakovanju, toda ob poudarjenih tragičnih krivdi maščevalca, ki mora svojo katarzo plačati s smrtjo. V tem obračunu je izražena vizija socialističnega moralnega reda, ki zanika pojem osebnega maščevanja, marveč izroča pooblastila višjemu razsodniku – revolucionarni družbi.

Teh nekaj črt seveda ne zadošča, da bi bil Vipotnikov roman »Petinštirideseto« predstavljen adekvatno. Zato piscu teh vrstic ne preostane drugega, kot da ga priporoči v pozorno branje in razmišljanje.

Zvone Kržišnik

ODLIKOVANJE PREDSEDNIKA REPUBLIKE ZA KARTUZIJO PLETERJE – Kartuzijo Pleterje, ki letos praznuje petinsedemdeseto obletnico, je predsednik republike Josip Broz Tito odlikoval z redom zaslug za narod z zlato zvezdo. Odlikovanje, ki ga je kartuzija dobila za zasluge med narodnoosvobodilnim bojem in za uspešno vključevanje v življenjske in razvojne tokove naše države, je priorju Janezu Drolcu izročil predsednik predsedstva SRS Viktor Avbelj. Na slovesnosti, ki je bila 14. novembra 1979 v samostanu, so bili tudi France Popit, Marijan Breclj, Janez Vipotnik, Vitja Rode, Stane Kolman, Jože Borštnar ter predstavniki družbenopolitičnega življenja Dolenjske in Novega mesta. (Več o dneh, »ko je bil pleterski samostan dragocen člen v boju za pravično stvar,« v prihodnji številki!)

BELEŽKE BELEŽKE BELE

JUGOSLOVANSKI NATEČAJ ZA SPOMENIK V JAJINC – Odbor za ureditev spominskega parka v Jajincih pri Beogradu, kjer so od 15. julija 1941 do 6. novembra 1943 ustrelili okoli 80.000 jugoslovanskih rodoljubov, je sklenil, da se najkasneje do konca letošnjega leta razpiše javni jugoslovanski natečaj za dokončno ureditev tega področja. Spominski park v Jajincih naj bi imel spominski muzej in spomenik, ki bo govoril o boju, kljubovanju in odporu protifašistov, pripadnikov narodnoosvobodilnega gibanja in soudeležencev narodnoosvobodilne vojne in socialistične revolucije, ustreljenih v Jajincih.

REVOLUCIJA IN GLASBA – Na predvečer dneva republike se bo letošnji VII. festival »Revolucija in glasba« zaključil v Ljubljani s koncertom, na katerem bodo simfonični orkester RTV Ljubljana, mešani akademski komorni zbor iz Kranja ter basist Ivan Sancin predstavili nove stvaritve Ubalda Vrabca, Rada Simonitija in Radovana Gobca. Ta in druga nova dela, ustvarjena za festivalske prireditve »Glasba in revolucija«, nakazujejo, da je prelomno, revolucionarno obdobje lahko nenehno spodbuda za umetniško delo na vseh ravneh in v raznovrstnih izraznih možnostih umetniškega ustvarjanja in poustvarjanja. Naj povemo še, da je sklop glasbenih prireditev letošnjega festivala »Revolucija in glasba«, katerega prvi prireditvi sta bili 11. novembra v Velenju, delo številnih organizacij in delovnih kolektivov, ki jih povezuje festivalski odbor pod predsedstvom Janeza Vipotnika.

PRVA NARODNOOSVODILNA PARTIZANSKA RADIJSKA POSTAJA – V teh jesenskih dneh pred osemindesetimi leti so po Srbiji in še dlje odmevale besede »prve narodnoosvobodilne partizanske radijske postaje«, ki je skoraj dva meseca predvajala vsakodnevne vesti, spremljajoč vrhovni štab in tovariša Tita na svobodnem ozemlju v zahodni Srbiji. Oddaje te partizanske radijske postaje so predvajali vsak večer in so trajale največ dvajset minut, kolikor je lahko zdržal akumulator. »Sele ko smo prišli v Užice, sem ugotovil, da je bil urednik vesti, ki so jih pisali vsi člani Vrhovnega štaba, tovariš Kardelj,« je povedal Izidor Brdarič-Isi, napovedovalec te postaje. Začenjal je vedno s »Slišite, slišite, slišite«, kot napovedovalec v neki Čapkovi enodejanki, ki jo je valjevska mladinska skupina igrala na prireditvah za vaško mladino tik pred vojno. Drugega signala ni imel.

VELIK OBISK RAZSTAVE O KARDELJU – V prvih petih dneh je razstavo dokumentov in fotografij o življenju in revolucionarnem delu Edvarda Kardelja, ki je bila v velikih razstavnih prostorih Doma kulture v Banjaluki, obiskalo več kot 20.000 Banjalučanov. V delovnih kolektivih, šolah in na fakultetah so bile organizirane priprave za množičen obisk delavcev, dijakov in študentov. Do 15. novembra, ko so razstavo zaprli, si jo je ogledalo več kot 50.000 obiskovalcev.

LEŽKE BELEŽKE BELEŽ

MARIBOR

Partizansko pokopališče na Pobrežju

Že dalj časa so se v Mariboru pripravljali na obnovo partizanskega grobišča na pobrežkem pokopališču, kjer so pokopavali že prvo leto svobode in še nekaj let pozneje, vendar načrta zaradi neizgotovljene dokumentacije niso mogli uresničiti vse do letošnjega dneva mrtvih, ko je bila vendarle sklenjena prva faza obnove. Na partizanskem pokopališču so za začetek asfaltirali pot od spomenika padlim v prvi svetovni vojni do novega grobišča narodnih herojev, kamor so tik pred dnevom mrtvih ob spremstvu družine prenesli tudi posmrtno ostanke narodnega heroja Janeza Hribarja. Grobnica je od ostalega grobišča ločena, kmalu pa ji bo dodan še doprsni kip Janeza Hribarja.

Celotno grobišče je zasnovano v obliki nepravilne zvezde. Nameravajo ga urejati še naprej. Dvanajst betonskih žarkov, rojevajočih se iz že obstoječe zvezde, ko jo bodo pokrili z betonsko ploščo, je simbolika, kakršno si je zamislil avtor prenovljenega grobišča partizanov in padlih v prvi svetovni vojni.

MST

SLOVENJ GRADEC

Aktivnost rezervnih vojaških starešin

Pripravljalni odbor za pripravo praznovanja dneva JLA v Slovenj Gradcu je že pripravil obširen program.

Pripravili bodo pobratenje OK ZRVS Slovenj Gradec in OK ZRVS Bjelovar, listino odlikovanj, napredovanj in pohval, organizacijo srečanja borcev, članov ZRVS in JLA na osnovnih in srednjih šolah, demonstracijo orožja in tehničnih sredstev po šolah oziroma krajih; organizirali bodo obisk komande obmejnih enot in ene karavle ob dnevu JLA, program in obdaritve, proslavo v Mislinji, zbiranje finančnih prispevkov za proslavo, natečaj za najboljše spise osmošolcev in srednješolcev ter strokovno žirijo, ki bo ocenila spise učencev. Pripravili bodo tudi strelsko tekmovanje z zračno puško po KO ZRVS z vključevanjem mladinskih aktivov in polaganje venca ZRVS ob dnevu republike.

ADOLF ANKON

POBEGI-ČEŽARJI

Novo obeležje

V krajevni borčevski organizaciji Pobegi-Čežarji v občini Koper so 1. novembra odkrili obnovljeno obeležje tridesetim pokopanim borcem na pokopališču Bertoki. Večina teh borcev je padla v nemški ofenzivi na Istro 2. oktobra 1943.

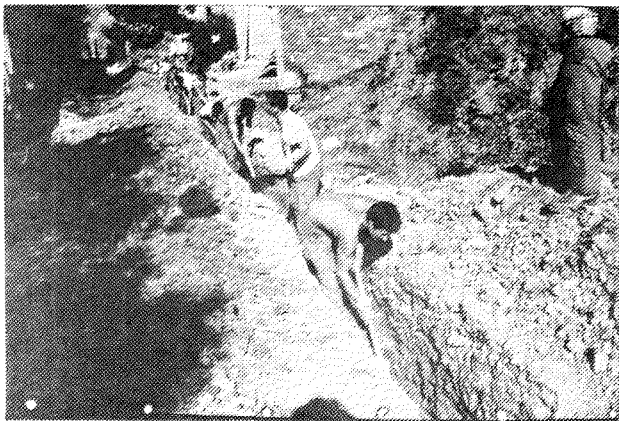
A. P.

NOVA GORICA

Vojaki gradili vodovod

V mesecu dni so vojaki iz enote polkovnika Tomislava Biondiča izkopali in zasuli 5700 metrov vodovodnih jarkov v krajevni skupnosti Renče. Krajanje bodo tako preskrbljeni z vodo. Goriški vodovodi bodo zgradili še vodni zbiralnik in sredi prihodnjega leta bo preskrba z vodo na Renčah in zaselkih urejena.

MILE GOJKOVIČ

Vojaki pri kopanju jarkov za vodo

NOVA GORICA

Iz ene v sedem krajevnih organizacij

Že na drugi redni letni konferenci krajevnih organizacij ZRVS Nova Gorica se je ta razdelila na sedem novih krajevnih organizacij in en aktiv ZRVS. Krajevna organizacija šteje več kot 850 članov, in ker je mesto razdeljeno na osem krajevnih skupnosti, je bila razdelitev nujna, da bi k delu pristopilo čim več rezervnih vojaških starešin. To je možno le v organizaciji z manjšim številom članov, kjer pride delo vsakega posameznika bolj do izraza.

Potem, ko je bila krajevna organizacija Nova Gorica razdeljena, so na zborih rezervnih vojaških starešin po krajevnih skupnostih ustanovili krajevne konference in poimenovali organizacije ZRVS po borcih naše revolucije.

MILE GOJKOVIČ

JESENICE

Srečanje prostovoljcev

Takih srečanj si še želimo, so ugotovili udeleženci srečanja prostovoljcev občinskih odborov Zveze prostovoljcev borcev za severno mejo 1918/1919, ki je bilo 10. novembra na Jesenicah. Tu so bili delegati iz Kranja, Radovljice, Jesenic in Primorske.

Vsa zadnja leta se močno zmanjšuje število sedaj že močno ostarelih prostovoljcev. Prav upadanje števila pa je tudi povod, da se preživeli tako radi sestajajo in pri tem obujajo spomine na čase po prvi svetovni vojni, ko so se utrujeni in naveličani dolge prve svetovne vojne vračali domov, a so se takoj odzvali klicu na novo ogrožene domovine.

S. Š.

GRIŽE

Pohodi pionirjev

Pionirji planinci iz osnovne šole Nada Cilenšek Griže nadaljujejo s pohodi po krajih, znanih iz NOV. Prvo soboto v novembru so posvetili Ivanki Uranjek, po kateri nosi ime njihov pionirski odred.

Pionirji so obiskali grob na pokopališču v Krškem, muzej v Brežicah, kjer so razstavljeni predmeti, ki so jih našli ob prekopu žrtev in Dobravo, kjer so Nemci ustrelili talce. Petdeset pionirjev planincev in njihovih vodičev je nato odšlo na Bohor in obiskalo partizansko bolnišnico v bližini planinske postojanke.

FRANC JEŽOVNIK

DOBROVA

Izlet

Organizacija ZZB VVI Dobrova pri Ljubljani je za člane organizirala izlet v Kočevski Rog na Bazo 20.

Ogledali smo si veličasten spomenik padlim borcem, ki stoji na gričku v Žužemberku. V Bazi 20 pri Lukovem domu nam je vodič razložil zgodovino kočevskih gozdov in bojov. Prijetno je bilo v tovariškem razpoloženju. Takih izletov si še želimo.

JOŽE KOMAT

BOHINJSKA BISTRICA

Vso pozornost tradicijam

V domu Jožeta Ažmana v Bohinjski Bistrici je bil v nedeljo, 11. novembra, zbor borcev in bork Jeseniško-bohinjskega odreda. Začeli so s kratkim kulturnim programom in pozdravnimi besedami predstavnikov domicilnih občin. V razpravi so se borci in borke zavzemali za akcije, ki naj bi še vnaprej bogatile prenašanje in negovanje tradicij NOB. Želeli so, da se postavi obeležje na kraju, kjer so se decembra 1943 zdravili ranjeni borci 3. Prešernovega bataljona, zatem pa okrog 90 borcev JBO. Planinski zvezi pa bodo poslali predlog, da bi se planinska zveza na Uskovnici poimenovala po JBO, na Triglavu pa naj bi obeležili partizanske vspone in razvitje zastave med NOB.

STAŠ

LJUBLJANA

Borci pri koroških partizanih

Težke in zaostrene razmere Slovencev na Koroškem v Avstriji so nas vzpodbudile, da smo pripravili v aktivu borcev NOB v Ljubljanski banki – združeni banki, Gospodarski banki Ljubljana in Stanovanjsko-komunalni banki iz Ljubljane obisk nekdanjim koroškim partizanom, ki jih združuje Zveza koroških partizanov. Želeli smo obnoviti stike in se pokloniti spominu padlih partizanov na Koroškem. Povezali smo se s predsednikom Zveze koroških partizanov in predstavnikom LB – združene banke v Celovcu, ki sta organizacijsko pripravila obisk spominskih obeležij in grobov partizanov v Železni Kapli, kjer je na krajevnem pokopališču pokopanih 136 udeležencev narodnoosvobodilnega boja, in v Svečah, kjer je pokopanih 11 partizanov.

Koroške partizane smo nato obiskali 21. in 22. septembra 1979. Z njimi smo se dogovorili, da bomo s svojimi vplivi in s svojo močjo seznanili z njihovimi težnjami druge naše sodelavce ter tako pomagali, da bomo vsi skupaj bolje razumeli njihov položaj, in prispevali k temu, da bodo lažje vztrajali pri svojih nacionalnih zahtevah. Dogovorili smo se, da se bomo vračali k njim in tudi oni bodo prihajali k nam, tako da bomo naše medsebojne zveze ohranili in utrdili z obiski naših in njihovih potomcev.

Dogovorili smo se, da je naša dolžnost organizirati obisk članov Zveze mladine vseh treh bank v Ljubljani po isti poti, kot smo šli mi. Tako bomo prispevali k zbliznanju in s tem k večji nacionalni povezavi Slovencev.

OMAHEN

Člani aktiva borcev NOB v Ljubljanski banki in predstavniki Zveze koroških partizanov, na čelu s predsednikom Karlom Prušnikom-Gašperjem in predstavniki Slovenskega kulturnega društva iz Železne Kaple na komemorativni svečanosti v Železni Kapli – na grobu 136 udeležencev NOB, kjer je pokopan tudi narodni heroj Franc Pasterk-Lenart.

PODNART

Krajevni praznik

V spomin na prve volitve v krajevne vaške odbore, ki so jih izvedli prebivalci sedanje krajevnne skupnosti Podnart v mesecu novembru leta 1944, praznujejo v Podnartu letos v drugi polovici novembra že štirindvajsetič svoj krajevni praznik. Praznovanje bodo zaključili s kulturno prireditvijo, ki bo 28. novembra v domu kulture v Podnartu.

CIRIL ROZMAN

POMURJE

Po poteh revolucije

Borci aktiva ZZB NOV pri SGP Konstruktor Maribor predstavljajo organizacijo, ki šteje 32 še zaposlenih ter 6 članov, ki so že v pokoju. Oboji se udeležujejo vseh akcij aktiva, čeprav so razkropljeni po delovnih mestih od Lendave do Poljčan. V okviru delovnega načrta aktiva je poleg ostale dojavnosti tudi vsakoleten obisk revolucionarnih obeležij, pregled dela, priprava načrtov za prihodnje obdobje ter istočasno tovariško srečanje.

Letošnja pot, ki so jo imenovali pohod po poteh revolucije in bojov v Pomurju, je vodila iz Maribora, preko Velike Polane v Lendavo.

Nekdanji borci so ponovno pokazali, da so še vedno mladoletni, disciplinirani in željni s svojim sodelovanjem aktivno prenašati spomine na revolucionarne predvojnje in medvojne čase mlajši generaciji.

Ocena vseh, ki so se udeležili pohoda po poteh revolucije in bojov v Pomurju, je bila enotna: Bilo je enkratno, prihodnje leto pa pojdemo po poteh Avnoja!

MARKO KLEMENČIČ

Med predavanjem tovariša Franca Šetince

JESENICE

Predavanje

Na pobudo in željo sekretariata občinske konference ZRVS in na povabilo občinske konference ZKS je v sredo, 7. novembra, obiskal jeseniško občino sekretar predsedstva CK ZKS Franc Šetinc skupaj z izvršnim sekretarjem za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito Ljubom Jasničem. S sekretarjem medobčinskega komiteja ZKS za Gorenjsko Zdravkom Krvino in drugimi gosti si je ogledal Hladno valjarno na Beli. V železarni so ga predstavniki te jeseniške delovne organizacije seznanili z rezultati devetmesečnega poslovanja in načrti za nadaljnji razvoj železarstva na Jesenicah.

V popoldanskih urah je Franc Šetinc v avditoriju nove osnovne šole na Plavžu predaval rezervnim vojaškim starešinam. Spregovoril je o havanski konferenci neuvrščenih in aktualnih političnih dogajanjih v svetu. Orisal jim je tudi svoje vtise s Kube, kjer se je na začetku letošnjega leta mudil kot član študijske delegacije centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije.

JOŽE URH

DOMŽALE

Tradicionalni pohod

Tudi letos je OK ZSMS Domžale organizirala tradicionalni pohod po poteh Radomeljske čete. V soboto, 9. novembra je krenilo iz Radomelj na pot 55 mladincev in vojakov. Zares presenetljivo je, da se je kljub slabim vremenskim pogojem zbralo toliko pohodnikov. Pot je vodila preko Vrhovlj, Obrš v Zlato polje, vas, ki je bila med vojno požgana, njeni prebivalci pa izseljeni. Na poti smo položili vence na partizanske spomenike, narodni heroj Franc Avbelj-Lojko pa nam je pripovedoval o težkih dneh borbe. Po krajšem postanku na kmetiji smo se preko prav tako med vojno požgane vasi Koreno odpravili v Krašnjo.

CVETA ZALOKAR

LJUBLJANA

Letna skupščina

V osnovni šoli Veljko Vlahovič so se prejšnji teden sestali borci ZB NOV pri krajevni skupnosti Koseze na svoji redni letni skupščini, na kateri so pregledali dosedanje delo odbora ZB in tudi kritično ocenili nekatere slabosti v vrstah ZB.

Po dokaj burni razpravi so vsi prisotni pozdravili predlog tovariša Tita o kolektivnem delu in vodenju.

Ob koncu so izvolili nov sedemnajstčlanski odbor in akcijski plan za prihodnjo mandatno dobo odbora ZB krajevnne skupnosti Koseze.

J. ČURIN

SLOVENSKA BISTRICA

Izlet

Občinski odbor ZZB NOV občine Slovenska Bistrica je oktobra organiziral izlet za vse člane občinskega odbora, predsednike, tajnike in praporščake krajevnih organizacij ZB NOV v naši občini. Obiskali smo muzej NOB v Celju, Stari pisnik – mučilnico naših ljudi. Pot smo nadaljevali do velenjskega gradu in nato skozi Plešivec na Graško goro. Pri veličastnem spomeniku smo se poklonili spominu padlim.

MILAN IVANUŠA-VENCELJ

Tovariško srečanje

Aktiv ZZB NOB Podjetja za avtomatizacijo prometa – Ljubljana vabi svoje nekdanje člane in upokojence delovne organizacije, da se udeležijo svečanosti in tovariškega srečanja ob 25. obletnici delovne organizacije. Svečanost sovpada z 60-letnico delovanja KP, SKOJ in revolucionarnih sindikatov ter 65-letnico obstoja Signalnih delavnic, iz katerih se je razvila delovna organizacija PAP Ljubljana.

Prav posebej vabimo vse tiste, ki so kakorkoli sodelovali v Signalnih delavnicah med NOB.

Prireditve bodo 23. novembra 1979 po tem dnevnem redu:

Ob 9.30 uri bo svečana proslava s podelitvijo priznanj delovnim organizacijam in kulturnim programom v dvorani kina Šiška.

Ob 12. uri bo otvoritev nove proizvodne hale PAP na Celovski 258.

Po otvoritvi nove proizvodne hale bo tovariško srečanje vseh udeležencev. Na srečanju bodo podeljena jubilejna in delovna priznanja delavcem delovne organizacije.

Aktiv

Revolucionarne tradicije

Borci in rezervni vojaški starešine ter mladina Zasavja, skupaj s komunisti, sindikati, telesnokulturnimi organizacijami in društvi precej pozornosti posvečajo obujanju, negovanju in razvijanju revolucionarnih tradicij iz časov naprednega delavskega gibanja v predvojni Jugoslaviji in narodnoosvobodilnega boja. Tudi letos se je v ta namen, ob odkritju raznih spominskih obeležij, že zvrstilo več družbenih akcij. Taka akcija bo na pobudo ZRVS iz Trbovelj v soboto, 24. novembra, in bo sodila med prireditve v okviru dneva republike.

Načrtovan je množičen patrolni pohod, posvečen spominu na pokojnega predvojnega revolucionarja in narodnega heroja Frica KERŠČA-Gala, nekdanjega sekretarja okrožnega komiteja KPS, ki je 18. novembra 1942 zaradi izdajstva padel v zasedo, se junaško boril in za posledicami ravnjanja v trboveljski bolnišnici umrl.

Začetek pohoda bo na prostoru pred srednjo tehnično elektro šolo v Trbovljah.

Borcem krajevnih združenj in krajanov krajevnih skupnosti priporočamo, da s svojo udeležbo na vmesnih točkah, koder bodo postanki, kot na začetku in zaključku pohoda, popestrijo to pomembno široko zasnovano akcijo, kakršnih naj bi v prihodnje bilo še več.

Rudi Matko

Prosimo za naslove

Vse pripadnike VOS za severnoprimorsko območje (goriško, vipavsko, idrijsko, bovško-tolminsko, briško, beneško in baško) prosimo za naslove, da bi lahko dokončno oblikovali evidenco vseh pripadnikov VOS za severnoprimorsko območje (PK VOS, okrožja VOS in bataljoni VOS) in nadaljevali našo aktivnost v prihodnje. Naslove pošljite najkasneje do 15. januarja 1980 na naslov: Remškar Marija-Spela, Cesta prekomorskih brigad št. 94-A, 65290 Šempeter pri Gorici.

Pododbor za severnoprimorski VOS

Odkritje spominske plošče

Na dan republike 29. novembra bodo ob 10. uri odkrili pred osnovno šolo v Preboldu spominsko ploščo padlim članom KP in Skoja iz območja Prebolde.

Ob tej priložnosti bo v Preboldu tudi občinska proslava žalske občine ob 60-letnici KP in Skoja, združena s proslavo dneva republike.

Vabljeni.

I. K.

Spomenik

Ob praznovanju praznika občine Novo mesto bodo v nedeljo, 25. novembra, ob 10. uri v Mirni peči odkrili spomenik padlim borcem NOB in žrtvam fašističnega nasilja ter odprli krajevni vodovod.

Vabimo vse, borce in aktiviste, ki so med vojno delali na našem območju, in druge.

Krajevna skupnost

Seja borcev vojaškega šolstva

Na podlagi sklepa 5. razširjene seje Odbora organizacije borcev vojaškega šolstva NOV in POS je predsednik polkovnik Polde Štrukelj pisмено obvestil, da naj bi bila naslednja seja v Metliki, kjer ima oficirska šola GS NOV in POS svoj domicil. Na njej bodo podali poročilo o dosežanjem delu, pregledali in sprejeli naloge ter program dejavnosti v prihodnje, se dogovorili o oblikah sodelovanja z domicilno občino in drugem.

Člane odbora in druge udeležence so obvestili, da naj bi bila seja v soboto, 8. decembra, ob 10. uri na sedežu občinske skupščine Metlika. V tem obvestilu so zaprosili za sporočilo o udeležbi in želji o morebitni organizaciji prevoza od Ljubljane do Metlike in nazaj.

Branko Blenkus

Modernizacija ceste

Skupščina skupnosti spominskega območja Žumberak-Gorjanci vas vabi, da se udeležite slovesnosti ob začetku del za modernizacijo ceste Šošice-Radovica, ki bo v torek, 27. novembra, ob 10. uri na Ostrižu.

Skupnost spominskega območja

Iščem preživele borce

Preživele borce, ki so v letu 1943 od meseca aprila do oktobra redno prihajali na tovarno železniško postajo Tezno-Maribor in od tam prevzemali razne tovore, hrano, sanitetni material, orožje, uniforme in drugo, prosim, da mi pošljejo svoj naslov.

V letu 1943 sem bil vlakoprevzemnik na železniški postaji Tezno-Maribor. V moji izmeni je bil skupinovodja zdaj že pokojni tovariš Novak, ki je bil povezan s partizani. Na postajo je redno prihajalo 8–12 partizanov.

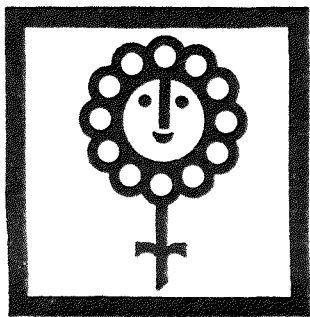
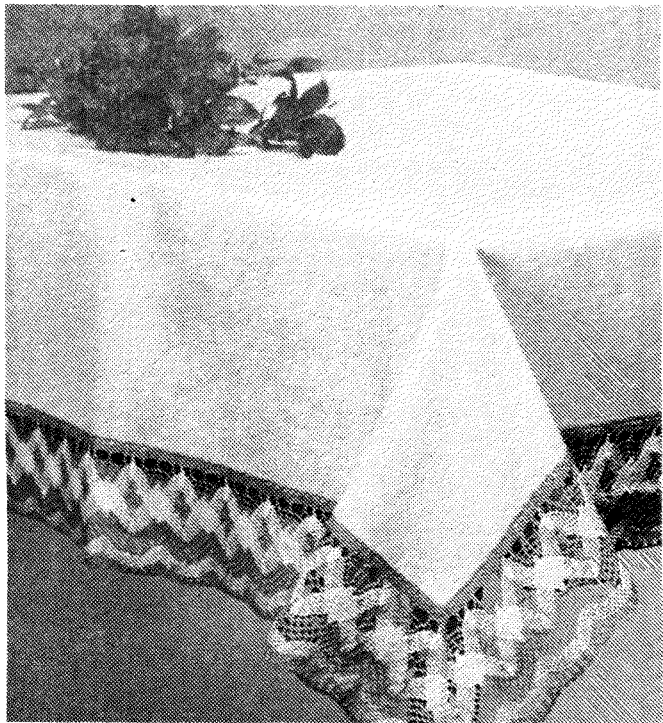
Anton Pak
62212 Sentilj
Čeršak-Tovarniška 56

Socialistična republika Slovenija

SKUPŠČINA OBČINE LOGATEC

z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami

prisrčno čestitamo za dan republike – 29. november vsem delovnim ljudem in poslovnim prijateljem

vezenine
BLEED

Prisrčno čestitamo za **dan republike – 29. november** vsem delovnim ljudem in poslovnim prijateljem

»OBLOGA – SLIKOPLASTIKA«

Obrtniška zaključna dela v
gradbeništvu

LJUBLJANA
POLJE

polaganje ploščic,
podov in tlakov,
slikopleskarska dela,
leplenje tapet

loške tovarne hladilnikov
lth — n. sol. o. Kidričeva 66
64220 škofja loka
jugoslavija

lth

čestita vsem
delovnim ljudem,
poslovnim
prijateljem in vsem
borcem, aktivistom
in simpatizerjem
**NOV za dan
republike – 29.
november**

Pleterina

izdeluje vse vrste pletenin

za **29. november – dan republike**
čestitamo vsem delovnim ljudem in poslovnim prijateljem

TOVARNA TRIKOTAŽNIH IZDELKOV
LJUBLJANA, ZALOŠKA CESTA 14

SLOVENIJALES — LIK KOČEVJE

TOZD **INKOP** n. sub. o.

INDUSTRIJA KOVINSKE OPREME — KOČEVJE

Brzjavi: Inkop Kočevje – žiro račun SDK 51300-601-10014
Železniška postaja: Grosuplje – tel.: hišna c. (061) 851-711

**Borcem, aktivistom, internirancem, delovnim
ljudem in poslovnim prijateljem naše iskrene
čestitke z najboljšimi željami za 29. november
– dan republike**

**GOSTINSKO PODJETJE
HOTEL PUGLED KOČEVJE**

TRG ZBORA ODPOSILANCEV 64, POŠTA 61330 KOČEVJE, POŠTNI PREDAL 32;
TELEFON: N.C. (061) 86-286 ZA UPRAVO (DIREKTOR, TAJNIŠTVO,
RAČUNOVODSTVO), RECEPCIJO IN RESTAVRACIJO HOTELA »PUGLED«;
DIREKTOR 86-361, ŽIRO RAČUN PRI SDK KOČEVJE ŠT. 51300-601-10168

Delovnim ljudem in poslovnim prijateljem prisrčno čestitamo za 29. november – dan republike

beirsko-feizeesko podjetje
LJUBLJANA, TRDINOVA ULICA 8 — TELEFON 311 000

Priporočamo obisk naših salonov tako
za ženske kot moške.

POSLOVALNICE:
Kidričeva 2, 4, Titova 1, Gradišče 10, Trg
francoske revolucije 5, Čopova 2, Stritarjeva
9, Miklošičeva 20, 22, 40, Dalmatinova 13, 20,
Zaloška 7, Pokopališka 11, Celovška 49,
Derčeva 31, Tržaška 37

**VODNOGOSPODARSKO
PODJETJE Maribor n. sol. o.**

**TOZD Vodnogospodarska
enota Drava Ptuj. b. o.**

izvajamo hidrotehnična dela pri
vzdrževanju in urejanju vodotokov na
območju reke Drave.

Socialistična republika
Slovenija

**SKUPŠČINA OBČINE
IDRIJA**

z vsemi družbenopolitičnimi
organizacijami

čestitajo vsem borcem, aktivistom in
simpatizerjem NOV delovnim ljudem in
kolektivom za dan republike – 29.
november

Socialistična republika
Slovenija

**SKUPŠČINA OBČINE
KOČEVJE**

z vsemi družbenopolitičnimi
organizacijami

čestita ob letošnjem dnevu republike
vsem delovnim ljudem in kolektivom z
najboljšimi željami za osebno srečo,
napredek in blaginjo našega
delovnega človeka

Socialistična republika
Slovenija

**SKUPŠČINA OBČINE
ŠKOFJA LOKA**

čestitajo vsem borcem,
delovnim ljudem in
kolektivom ob
letošnjem dnevu
republike 29. novembru

INTERTRADE

International trade corporation

***Za dan republike
čestitamo delovnim
ljudem in borcem!***

INTERTRADE

International trade corporation

TOVARNA OBLAČIL NOVO MESTO

tehnica
ŽELEZNIKI

PODJETJE PRECIZNE MEHANIKE

Telefon: 67 014 — Telegram: Tehnica Železniki — Žiro račun: NB Škofja Loka 51510-601-11027 — Železniška postaja Škofja Loka

Za dan republike čestitamo delovnim ljudem in borcem!

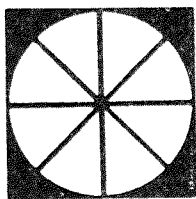
**Projekta
inženiring**

Podjetje za projektiranje visokih
in nizkih gradenj, izvajanje
projektantskega inženiringa in
operativnega urbanizma, p. o.

62250 Ptuj, Trstenjakova ul. 2
62000 Maribor, Tomšičeva 16 (DE)

Telefon: (062) 771-391, 771-324
23-239 (DE)

čestitamo za dan republike —
29. november

Tekstilna industrija

TEKSTILINDUS

n. sol. in sub. o.

KRANJ

Vsem delovnim ljudem, vsem nekdanjim borcem, internirancem,
aktivistom čestitamo k dnevu republike — 29. novembru

Socialistična republika
Slovenija

SKUPŠČINA OBČINE

LENDAVA

z organizacijami

za praznik republike — 29.
november čestitamo vsem
delovnim kolektivom, občanom
in poslovnim prijateljem

Socialistična republika Slovenija
SKUPŠČINA MESTA

LJUBLJANE

SO Mestni svet

Mestni trg Ljubljana

z vsemi organizacijami in vsemi občinami

za praznik — 29. november — dan republike, čestitamo vsem
delovnim kolektivom in poslovnim prijateljem

SLOVENIJA CESTE

SPLOŠNO GRADBENO PODJETJE
LJUBLJANA — JUGOSLAVIJA

čestitamo vsem borcem, aktivistom
in simpatizerjem NOV, delovnim
ljudem in kolektivom za
dan republike — 29. november

SLOVENIJA CESTE

SPLOŠNO GRADBENO PODJETJE
LJUBLJANA — JUGOSLAVIJA

Socialistična republika
Slovenija

**SKUPŠČINA OBČINE
KRANJ**

z vsemi
družbenopolitičnimi
organizacijami

**čestita delovnim ljudem in
vsem nekdanjim borcem,
internirancem, aktivistom in
simpatizerjem NOV, posebej
še mlademu pokolenju, ob
letošnjem prazniku**

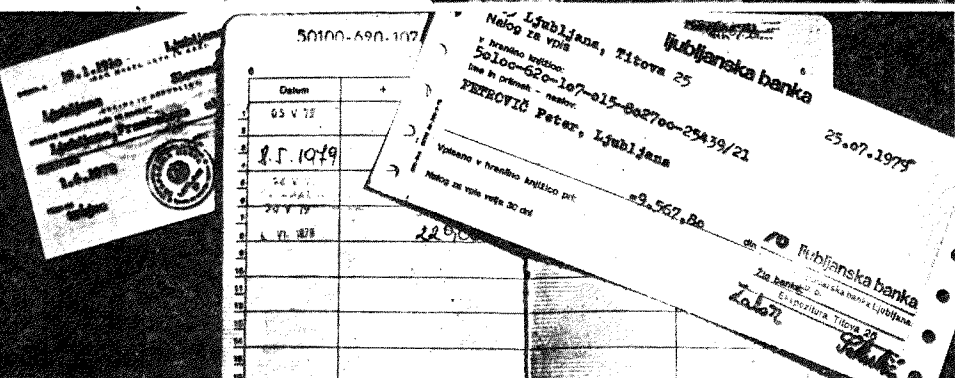
**29. novembru
– dnevu
republike**

Socialistična republika
Slovenija

**SKUPŠČINA OBČINE
LJUBLJANA VIČ-
RUDNIK**

občinski odbor ZZB NOV
občinski odbor ZRVS
občinska konferenca ZKS
občinska konferenca SZDL
občinski sindikalni svet
občinska konferenca ZSMS in druge
družbenopolitične organizacije

**čestitajo vsem borcem,
aktivistom in simpatizerjem
NOV delovnim ljudem in
kolektivom za dan republike
– 29. november**

na primer:
za vpis osebnega
dohodka v hranilno
knjižico izbrati
primernejši kraj in čas

Na podlagi obrazca »Nalog za
vpis«, ki ga prejme delavec v
organizaciji, kjer je zaposlen,
vpisujejo osebni dohodek v
hranilno knjižico:

- vse enote temeljnih bank
združenih v Ljubljansko banko
združeno banko
- vse enote drugih temeljnih bank,
vse pošte v SR Sloveniji
- pošte na območju Reke,
Šibenika in Novega Sada.

Samo, če je od izdaje »Naloga za

vpis« preteklo več kot 30 dni,
lahko vpiše osebni dohodek le
tista enota temeljne banke
združene v Ljubljansko banko
združeno banko, ki je hranilno
knjižico izdala.
Znesek vpisanega osebnega
dohodka se obrestuje z dnem, ko
je temeljna banka prejela
sredstva vaše delovne
organizacije za osebne dohodke
na svoj žiro račun, ne glede na
kasnejši datum vpisa v hranilno
knjižico.

Ljubljanska banka

Združena banka, Ljubljana
n. sub. o.

Socialistična republika
Slovenija

SKUPŠČINA OBČINE

KRŠKO

z organizacijami

**za 29. november – dan
republike**

**čestitamo vsem delovnim
ljudem in poslovnim
prijateljem**

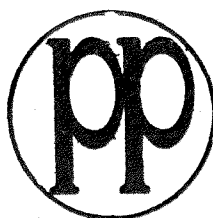
Socialistična republika
Slovenija

SKUPŠČINA OBČINE

JESENICE

z vsemi družbenopolitičnimi
organizacijami

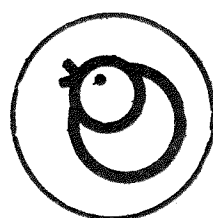
**čestitamo vsem borcem,
aktivistom in simpatizerjem
NOV, delovnim ljudem in
kolektivom za dan republike
– 29. november**

**mesokombinat
perutnina ptuj**

Potrčeva 8
62250 PTUJ
p. p. 660

telex 33128
žiro račun 52400-601-10147

TOZD: Perutninske farme, Mesna industrija, Tovarna krmil, Tiskarna, PP commerce, Servis,
Obrat za kooperacijo Hajdina, skupnost skupnih služb
vam priporoča svoje kakovostne proizvode:

- meso mladih piščancev
- valiina in konzumna jajca
- enodnevnne piščance
- kokoši
- izdelke iz perutninskega mesa
- sveže goveje, telečje in svinjsko meso
- mesne izdelke vseh vrst
- piščančji paprikaš v konzervi
- kokošji golaž v konzervi
- odkupujemo divjačino vseh vrst

**SVOJIM POSLOVNIM PRIJATELJEM, KOOPERANTOM, DELOVNIM LJUDEM IN
OBČANOM OB PRAZNIKU, ČESTITAMO!**

TOZD

GRADMETAL

Panoviška 2
Litija

gradbena dela visokih in nizkih gradenj, zaključna dela v gradbeništvu,
gradbeni material, proizvodnji in prodaji, kot peska in cementni izdelki,
kovinska industrija.

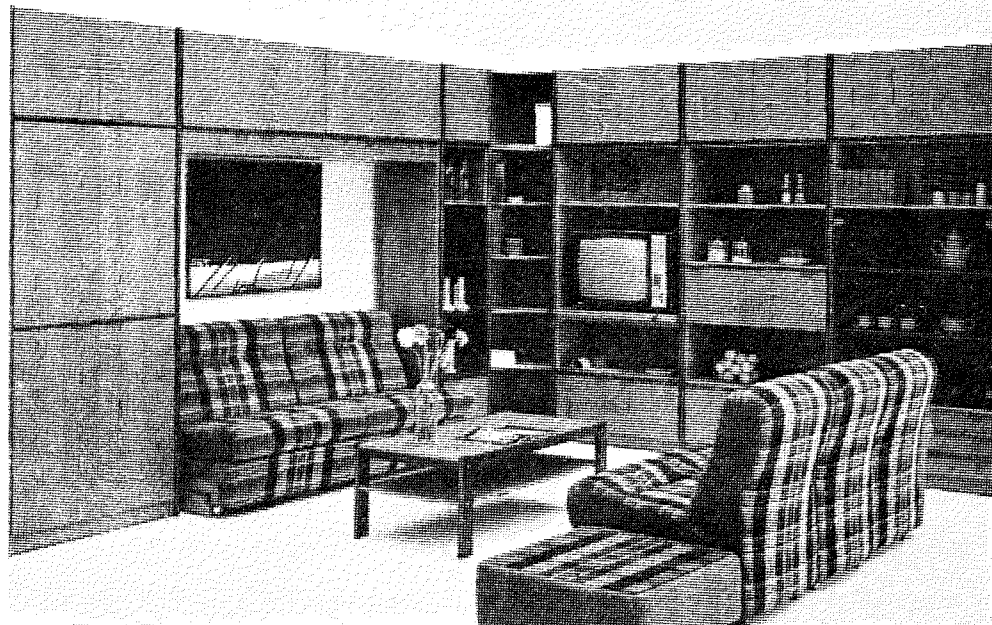
Proizvodnja hidravličnih priključkov za viličarje in hidravlična tovarna
dvigal.

brest
cerknica

industrija pohištva Jugoslavija
telefon 061/791-200 telex 31-167

Regal
Katarina
WH

Izdelke si lahko ogledate
in kupite v:

Salonu pohištva Brest Cerknica, v
prodajalni Brest v Mariboru, Kneza Koclja 6

V vseh specializiranih trgovinah s
pohištvom

paloma
sodobna
higiena

žepni robčki

sladkogorska

SOZD ELKOM
PROIZVODNO PODJETJE

Olga Meglič p.o.

62250 PTUJ

Vošnjakova ul. 6. telefon (062) 771-281. telex: yuag 33145

Proizvodne dejavnosti:

KOVINSKA
PLASTIKA
HIDRAVLIKA

čestitamo vsem ljudem, občanom in delovnim kolektivom za praznik republike
– 29. november

OGRAD

INDUSTRIJSKO GRADBENO PODJETJE ORMOŽ, KOLODVORSKA 7

Številka bančnega računa: 524-1-617 — Telefon: 70-155, 70-068 direktor 70-161 — P. p. 15 — Telegram: Ograd — Ormož

Opravljamo vsa v stroko spadajoča dela:
visoke gradnje, adaptacije, proizvajamo modelarno opeko, visoko vodovodne in
elektroinstalacijska dela.
Izdelujemo ličkalnike za koruzo.

TOVARNA UMETNIH BRUSOV

62101 MARIBOR, TITOVA CESTA 60

izdeluje UMETNE BRUSE vseh vrst s keramičnim vezivom in vezivom iz umetnih
smol

Zastopstvo in prodaja izdelkov s konsignacijskih skladišč:

TYROLIT

UMETNI BRUSI:
Schleifmittelwerke Swarovski KG
6130 Schwaz / Tirol, Avstrija
SWATY – Poslovalnica ZIF, Ljubljana, Tugomerjeva 2

SILICIJEV KARBID:
Elektroschmelzwerk Kempten GmbH
8 München 33, Herzog-Wilhelm-Str. 16, ZR Nemčija
SWATY – Zastopstvo ESK, Maribor, Titova 60

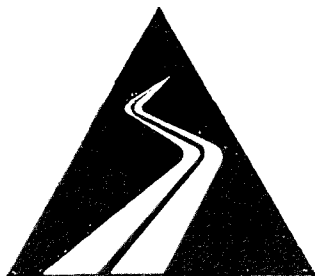

Lesnoindustrijski
kombinat

Cankarjev trg 4

Telefon: (061) 751-139, 751-152

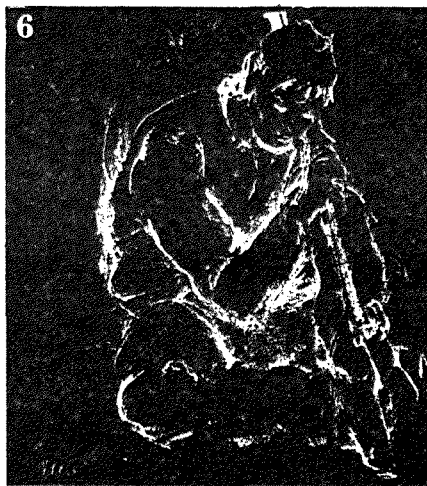
čestita vsem občanom, delovnim ljudem, kolektivom,
poslovnim prijateljem ob dnevu republike – 29. novembru

CESTNO PODJETJE CELJE

JURČIČEVA 1 – PP 96 – TEL. 22-864

6

(iz še neobjavljenega romana)

Ivan Jenko:

Spet sem bil sam

Potem ko so mi nudili prvo pomoč, je šlo vse presenetljivo hitro. Eden je odšel po vodo ali mleko, če bi mu ga slučajno uspelo dobiti. Bil sem strašansko žejen. Drugi je šel po voz, da bi me čimprej spravili do partizanske bolnišnice, ki je bila nekje na Jelovici nad vasjo Podlonk. Tretji je ostal pri meni za varuha. Ko sta partizana odšla vsak s svojo nalogo, mi je prvič postalo slabo in izgubil sem zavest. Koliko časa sem bil nezavesten, ne vem. Ko sem se zbudil, sem ležal na travi. Partizan, ki je ostal pri meni, mi je pomagal, da sem sedel. Moči so mi vse bolj pojemale, žeja me je trpinčila. Partizana se še nista vrnila, kajti vse je bilo precej daleč. Toda čas je neusmiljeno tek. Tovariš ob meni se je nazadnje odločil, da gre pogledat, kje hodita tako dolgo njegova tovariša. Naročil mi je, naj počakam, kjer sem, in naj ne poskušam oditi. Vrnil da se bo zelo hitro. »Sovražnika na tem koncu ni,« mi je še povedal in odšel. »Kam bom pa šel, ko pa sem komaj sedel,« sem se sam sebi nasmehnil. Spet sem ostal sam.

Ob cesti sem bolj ležal kot pa sedel. Sam sem bil in čakal. Nenadoma sem zaslišal topot konjskih kopit, ki se je približeval nekje od Dražgoš. Skozi meglo utrujenih oči sem zagledal konja in jezdeca. Približevala sta se v galopu. V trenutku sem stal na nogah, skočil čez cesto in po grebenu navzdol. »Od kod tolikšna moč človeku, ki je smrtno utrujen,« sem kasneje razmišljal. Strah pred sovražnikom, da te ne bi dobil v roke, je bil močnejši kot pa telesna izčrpanost. Zaslišal sem vpitje, naj vendar počakam. Šele ko sem v jezdecu prepoznal enega od partizanov, ki so odšli na pomoč, sem se ustavil in obležal nekaj deset metrov stran v gozdnem pobočju pod cesto. Vrnil se je partizan, ki je odšel po voz. Prišel je samo s konjem, ker se je tako lahko hitreje gibal, kot pa bi se z vozom. Spet sem popolnoma obnemogel. Partizan me je poskušal spraviti do ceste, toda ni šlo. Vsi trije so me potem s precejšnjo težavo spravili do ceste. Napil sem se mleka, da sem se kolikor toliko odžejal, pa tudi vodo sta prinesla.

Rjav, močan kmečki konj z dekama namesto sedla je sameval na cesti. Posadili so me nanj. Toda pokazalo se je, da tako ne gre. Nisem se mogel držati na konju in bi takoj padel, če me ne bi držali. Poskusili so še, da bi me eden na konju držal, pa tudi to ni bilo uresničljivo. Končno je vseeno bilo treba priti do voza. Partizan je zajahal konja in odgalopiral. Spet sem ležal na cesti. Telesna utrujenost je postajala močnejša od mojih telesnih moči. Nekajkrat sem še izgubil zavest, toda samo za kratek čas. Za okolico, ljudi in dogodke okrog sebe se nisem več zmenil, smrtno sem bil utrujen. Medtem ko smo čakali na voz, je iz jamniške smeri prišel deseter naše čete.

Bil je že skoraj večer, ko so me naložili na voz in krenili proti Dražgošam. Ležal sem na odejah, toda kljub temu ležišče ni bilo prav nič mehko. Gorska gozdna cesta je bila kamnita in ponekod luknjasta, tako da je voz med vožnjo močno premetaval. Ni pa se mi zdelo posebno hudo, saj je bila vožnja počasna. Spremljali so me vsi štirje partizani, torej tudi naš deseter.

Noč je že bila, ko smo prečkali požgane Dražgoše. Zapustili smo vas in nadaljevali vožnjo proti strmim senošetim na jugozahodu. Nekje v tem predelu strmega pobočja Jelovice smo se ustavili. Visoko nad nami so se medlo utrinjale zvezde. Odnegli so me do majhnega polnega senika, ki je stal na strmi senošeti ob nekakšnem kolovozu. Dišalo je po svežem senu. Na seno so položili odeje in me namestili nanje. Tovariši so mi povedali, da bom tukaj počakal na partizane iz partizanske bolnišnice, in da bo eden izmed tovarišev ostal v moji bližini. Če bi kaj potreboval, naj ga samo pokličem. Odšli so.

Ostal sem sam. Noč med prvim in drugim avgustom leta 1944 sem prebedel v razmišljanju in pričakovanju ljudi iz bolnišnice, ki naj bi me odnesli od tod. Brezbrizno miren nisem bil. Ležal sem v senu, zaspati nisem mogel, minute so tekale počasi, še bolj počasi ure. Nekoliko me je pri premikanju vznemirjalo seno, ki me je bodlo po ranah. Drugače sem se počutil še kar dobro, kolikor se človek v takih razmerah sploh lahko dobro počuti. Slabo mi ni bilo in tudi v glavi se mi ni vrtilo.

Razmišljal sem. Jutranji sovražni napad je bil tako nenaden in uničujoč, da smo bili v hipu razbiti. Vse je bilo zelo premišljeno pripravljeno. Bili smo kot dobro postavljene, mirujoče tarče, na katere so sovražniki dobesedno vadili streljanje. To je bila resnično zmagoslavna predstava za sovražnika in pošastna za našo partizansko skupino. Preprosto, ni dovolj besed, ki bi z njimi lahko ustrezno opisal grozotne jutranje ure, ki smo jih doživeli. Toda kdo jih je sploh še preživel?...

Današnji dan je minil, vendar razen desetarja nisem srečal nikogar več, čeprav je bila moja pot verjetno najbolj varna smer umika. Zdelo se mi je namreč tako. Desetar je prišel tudi sam. Povedal je, da je sovražnik verjetno prišel v kotel po skrivnih poteh in se po obračunu z našo skupino takoj umaknil skozi Kropo. Nemci so ujeli ranjenega Tineta iz naše skupine, Stanko in Peter pa sta padla, oba sta bila doma iz Gorij pri Bledu. Kaj je bilo z drugimi tovariši, ni vedel. Ali je bil še kdo ujet? Koliko jih je padlo? In ali je še kdo ostal živ? Odgovorov nisem dobil.

(Se nadaljuje)

Ob rojstnem dnevu naše domovine

Mi smo slovenski pionirji

Brez svobode ni miru in brez miru ni svobode. Tako govori Josip Broz. V tem smislu dela Josip Broz. To je on, ki že desetletja govori: Želel bi, da bi si bili vsi narodi na svetu prijatelji. On je tista osebnost, ki ustvarja Jugoslavijo,

kjer ni strahu in je glava visoko dvignjena,

kjer je spoznanje svobodno,

Kjer prihajajo besede iz globin resnice,

kjer neutrudnost podaja roko popolnosti,

kjer razum ne skrene s poti,

kjer duh vodi v vse bolj prostrano mišljenje in delovanje.

Njeno življenje se je začelo 29. novembra 1943. Danes s čudovitim žarkom neodvisnosti sveti skozi svet kot vest človeštva. To je skupnost enakopravnih narodov, ki so se svobodno odločili, da združeni v Jugoslaviji stopijo srečni in svetli prihodnosti naproti.

Vsako leto 29. novembra praznujemo rojstni dan naše domovine. Ko sem spraševala pionirje, kaj jim pomeni beseda domovina, so takole odgovarjali: »Domovina je dom in zavetje... pomeni srečno življenje v svobodi... lahko govorimo materin jezik... domovina je zemlja, iz katere izvirmo in za katero živimo... pomeni očeta in mater, brate in sestre...«

Kakor kresnice v noči se svetijo oči tistim, ki bodo ob 29. novembru sprejeti v pionirsko organizacijo. Seveda, doslej so bili cicibani. Saj je lepo biti ciciban, toda pionir je vendar nekaj veličastnega. Pionirje imenujemo vse tiste, ki so opravili kako veliko delo. Postati pionir pa pomeni koristiti domovini in sprejeti odgovornosti. In to vsekakor je veliko delo.

Spet bodo izzvenele slovesne besede pionirske zaobljube, spet bodo zapeli: Mi smo slovenski pionirji – vsako leto ista pesem, pesem ponosa in obljud.

Lucija Zrim in Belinda Jukič z osnovne šole Jan-

ka Premrla-Vojka v Koprstu sta nastopili pionirsko pot pred dvema letoma.

»Spominjam se proslave, na kateri nam je predsednica pionirjev zavezala rdeče rute in nam na glavo posadila titovke,« pravi Belinda. »Bila sem vesela in ponosna, da sem postala pionirka. Postati pionir, pomeni spoštovati starejše in jim pomagati, predvsem pa izpolnjevati našo največjo dolžnost – učenje. Tako nam naroča naš tovariš Tito.«

»Tistega dne sem bila nekako zmedena,« pripoveduje Lucija. »Kakor v hudih sanjah sem doživljala proslavo. Nek čuden strah sem občutila pred zvezdo, ki se je lesketala na moji titovki. Zdela se mi je tako nedosegljiva. Predsednik pionirskega odreda nam je prebral Titove misli. Ponavljali smo besede zaobljube. Pa kako sem se potem bahala s knjigo Pionirka sem, pionir sem, ki so nam jo poklonili kot spomin. Toda glej, nesreča! Že naslednjega dne sem izgubila pionirsko izkaznico. Pa tudi brez nje sem kot ostali v razredu ves čas opravljala pionirske dolžnosti. Čez leto dni sem spet našla svojo pionirsko izkaznico.«

»Da je nekdo postal pionir, bi se moralo odražati že v njegovem obnašanju, ne le po vidnih znakih: modri kapi, rdeči rutti, pionirski izkaznici in zastavi,« je mnenje Dragice Fabjan iz Ljubljane, učenke osnovne šole Karla Destovnika-Kajuha.

Dolgo je že, odkar je Stanka Šplajt iz Ljubljane postala pionirka. Sedaj prav pridno dela kot članica mladinske organizacije na osnovni šoli Vide Pregarc v Mostah. »Zdi se mi, da se je takrat začelo novo življenje,« razmišlja Stanka. »Svet igra se je kmalu izmuznil in začeli smo prodirati v najosnovnejše celice naše družbe, v razne pionirske organizacije. Ponosni smo bili, ker so naše želje in naše delo spoštovali. Mladinci čutimo, da lahko naredimo več kot pionirji, pa ne zato, da bi se postavljali v ospredje, ampak zato, ker smo močnejši. Področje našega dela je širše. To so pokazali že skojevci, ki so se vključevali v partizanske

enote, sami organizirali seštanke in razne akcije. Trudimo se, da dajemo dober zgled zanamcem.«

Med narodnoosvobodilnim bojem je bilo mesto pionirjev pomembno. Zelo zgodaj so spoznali krutost vojne. Mislite, da jih ni bilo nič strah, ko so z narejeno razposajenostjo, da ne bi bili sumljivi, tekali mimo okupatorjevih vaških straž in obenem stiskali v žepih pomembna sporočila za partizane? Kljub strahu premagati dolge poti, velikokrat skozi sneg in mraz, to so bila dejanja poguma. Kurirčki so hodili v vas in obveščali ljudi o boju, obiskovali so ranjence, zbirali so tu moko in žlico zabele, tam sčep soli, pa spet povoje, zdravila, obleko – vse za partizane. Ob večerih so se potuhnili in trsili letake po vaških poteh. Niso se hoteli učiti nemščine. Odgovarjali so v slovenskem jeziku. To je bil upor pionirjev. In koliko njihovih mladih življenj je ugasnilo za svobodo.

»Verujemo v našo svobodo in se trudimo, da bomo postali dobri samoupravljalci,« me prepričujejo naši pionirji. »Ni nam težko prevzeti kake dolžnosti, ker vemo, da sadovi našega truda ne izostanejo. Naša glavna dolžnost je učenje, saj bomo s pridobljenim znanjem nekoč nadaljevali gradnjo naše domovine.

Pomagamo učencem, ki se teže učijo, organiziramo proslave, pišemo izkaznice za nove člane naše organizacije, kup akcij, od zbiranja papirja in skrbi za lepše okolje pa do pomoči otrokom žrtvam imperializma, je naše opravilo. Prav bi bilo, da se večkrat spomnimo na padle pionirje in poskrbimo za njihove grobove.

Če bi se začela vojna? Tudi za nas velja geslo: Nič nas ne sme presenetiti. Kolikor je pokazala akcija na naših šolah, kaže, da vsak ve za svoje mesto. Po svojih močeh bi pač pomagali.«

Narodom, ki imajo takšno mladino, se ni treba bati za svojo prihodnost, je dejal tovariš Tito. To zaupanje pa se začinja zelo zgodaj: takrat, ko ciciban postane pionir.

Živa Drole

Moj pogled v današnji svet

Živimo, delamo. Vsi imamo določene pravice in tudi dolžnosti. Gradimo in rušimo, ustvarjamo zase in za znanje.

Današnji svet pa ni še povsem urejen. Ponekod ljudje še vedno trpijo lakoto. Nekateri nimajo najosnovnejših potrebščin. Veliko ljudi na zemlji je še zatiranih in izkoriščanih, zlasti črnici. Živijo v rezervatih, v zelo slabih življenjskih pogojih. Najbolj občutijo pomanjkanje otroci. Čeprav jim starši nudijo vse, kar imajo, dostikrat podležejo smrti.

Se divjajo krvavi spopadi med sovražnimi silami. V upor ljudstva zaradi neuresničenih pravic se vmešajo zunanje sile in takrat se začne vojna. Uničuje vse, kar so ljudje ustvarili v vseh prejšnjih letih. Število žrtev se iz dneva v dan veča.

Mnogi si prizadevajo za mir in enakopravnost v svetu. Med najbolj prizadevne sodi predsednik naše države, tovariš Tito. On je pobudnik organizacije neuvrščenih držav. Prva konferenca neuvrščenih je bila leta 1961 v Beogradu. Države, ki so vključene v to organizacijo, si prizadevajo za aktivno sodelovanje pri razreševanju svetovnih problemov na temeljih, ki pomenijo negiranje politike delitve sveta na bloke. Letošnja konferenca neuvrščenih držav je bila v Havani na Kubi. Na njej so poudarili načela neuvrščenih in izmenjalnost interesov o mednarodnih odnosih v svetu.

Foleg organizacije neuvrščenih delujejo v svetu tudi druge organizacije, kot na primer Organizacija združenih narodov. Sedež ima v New Yorku. Vanjo je vključenih 138 držav z vseh delov sveta. Med njimi je tudi Jugoslavija. Organizacija združenih narodov rešuje različne probleme v svetu.

Obstajajo tudi organizacije za reševanje problemov otrok, gospodarstva, kulture, socialnega varstva, ekonomije in druge. Njihov namen je izboljšati položaj v svetu.

Živimo v socialistični federativni Jugoslaviji. Gradimo svoj sistem socialistične ureditve, ki ga usmerjajo naši vodilni ljudje, in ki izhaja iz izkušenj narodnoosvobodilnega boja. Imamo pravice samoupravljanja. Še posebej je to izrazito v novejšem času, ko je uveljavljen sistem samoupravnih interesnih skupnosti. V njih delegati lahko uresničujejo interese svojih sodelavcev in občanov.

Poskrbljeno je, da imamo vsi vsaj približno enake življenjske pogoje.

Dolžnost mladine je, da ohrani in dograjuje vse, kar so nam priborili borci med narodnoosvobodilnim bojem.

Staša Čelik
osnovna šola
prof. dr. Josipa Plemmlja
Bled

Pismo borcem, aktivistom, partizanskim marnicam...

Ob prazniku republike mislimo na vas. Hvaležni smo vam, ker ste nam priborili takšno domovino, v kateri se lahko svobodno učimo in se igramo, v kateri lahko govorimo jezik, katerega nas je učila mati.

Toda, če bi kdo hotel ogroziti naš mir in vse dosežke naše domovine v petintridesetih letih, obljubljam, da bomo sledili vaši poti in zgledu tistih pionirjev, ki so vam v narodnoosvobodilnem boju pomagali.

Iz vsega srca vzklikamo: Hvala vam!

Slovenski pionirji

Učenci novinarskega krožka na osnovni šoli Jožeta Moškriča so odgovorili na vprašanje

Zakaj imam rad svojo domovino?

Svojo domovino imam rada, ker mi nudi varnost, dom, toplino, zavetje.

Nasta Koprivec
7. a

Rada jo imam zato, ker je priborjena s krvjo tisočerih žrtev.

Irena Plazar
5. d

Tudi zato, ker sem se v njej rodila, ker v njej živim in zato, ker mi nudi življenje – polno sreče, veselja in miru, za katerega se je moralo žrtvovati veliko ljudi.

Barbara Samar
7. a

Samo ena je, zato jo imam rada.

Jana Meljo
7. b

Domovina, v kateri živim, je svobodna domovina. Ni krivic, sovraštva in ne nasilja.

Andreja Šporn
5. d

Svojo domovino imam rada zato, ker ima veliko prijateljskih stikov z drugimi državami v

svetu in se zavzema za srečo in mir ter pomaga zaostalim narodom.

Edita Novak
7. a

Svojo domovino imam rada zaradi planin, gozdov, dobrih, morja in gora.

Tatjana Zajc
5. d

Predvsem zato jo imam rad, ker je to moja domovina.

Marko Popovič
7. a

Domovina imam rada zaradi njene lepote, toplote, zavetja, ki mi ga nudi, in njenega trpljenja, ki ga je prestala za nas.

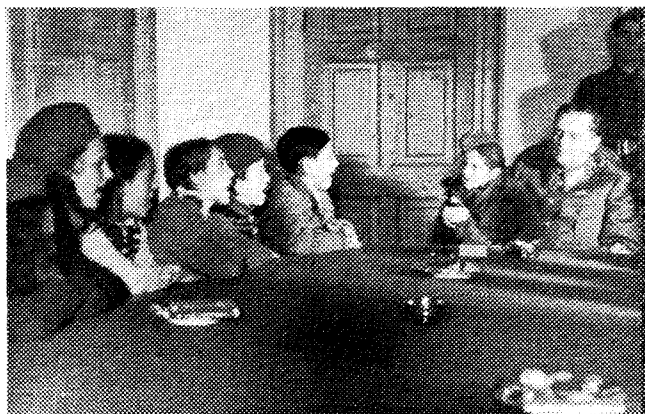
Nataša Uršič
7. b

Moja domovina je skozi stoletja prelivala kri za lepši jutri. Vsa je prepojena s krvjo in željo po enakosti med ljudmi. Borila se je in še se bori, da bi bil jutrišnji dan lepši od današnjega. In zakaj je ne bi imela rada?

Nina Jovovič
7. a

Obvestilo

O enajstem srečanju pionirjev dopisnikov v Krškem, ki je bilo 16., 17. in 18. novembra, berite v naslednji številki TV-15.

Naša domovina

Jugoslavija po velikosti spada med srednje velike države, vendar ima v svetu velik ugled. Že med narodnoosvobodilnim bojem, takrat, ko je z vso ljubeznijo branila svoj obstoj, je v očeh sveta zraslo spoštovanje do nje. Tovariš Tito je vodil boj. Danes vodi nas in naša dejanja. Radi ga imamo, on pa je ponosen na nas. Hvaležni smo mu za mir in bratsko ljubezen v naši domovini. Tovariš Tito nam vedno znova polaga na srce besede o bratstvu in enotnosti. Želimo, da te besede ne bi bile nikoli pozabljene.

Na zadnji konferenci neuvrščenih držav je tovariš Tito zelo lepo govoril. Vedno in povsod se trudi, da bi bil med državami mir. Vedno znova išče stike, s katerimi bi še poglobil prijateljstvo med Jugoslavijo in drugimi državami.

Naš predsednik naj nas še naprej vodi v svobodi. Če pa bi bilo potrebno, bi sledili glasu srca in šli v boj, kakor naši predniki.

Janja Budič in
Brigita Puntar
osnovna šola heroja Milke Kerin
Leskovec pri Krškem

Razmišljanje

»TRD BODI, NEIZPROSEN, MOŽ JEKLEN, KADAR BRANITI JE ČASTI IN PRAVDE NARODU IN JEZIKU SVOJEMU!«

Pred tisoč leti je nekje za Karpati postala zemlja presiromašna, preutesnjena za rodove, ki jim pravimo Slovani. Odpravili so se na dolgo potovanje, išoč nov življenjski prostor pod soncem. Našli so svoj novi dom tudi na Balkanu in se ustavili pred širokim morjem. Zagrizli so se v zemljo, jo obdelovali in ljubili.

Toda v ta prostor so začeli segati tuji rodovi, v tistem času močnejši po številu in orožju. Trgali so jim zemljo pod nogami in jih počasi zasušili. Suženstvo je bilo boleče, ni pa moglo streti ljubezni do jezika, rodu in svobode. Ljubezen se je kalila v sovraštvu in punktu, dokler ni v življenje slovanskih rodov posijal prvi svetlobni žarek. Bil pa je prešibak, da bi mogel razpršiti svinčene sence, ki so legale v evropski prostor.

Tuji škornji so pregazili svet na Balkanu in neusmiljeno zagospodarili v njem. V divji bolečini se je osveščal rod, ki ni pozabil na Tugomerovo oporoko: »Trd bodi, neizprosen, mož jeklen...« Bil se je kot nikdar poprej, trpel in umiral, vihtel svoj puntarski prapor za pravico in življenje. Sovražnik je po starem izročilu znova sejal razdor med bratskimi rodovi, ki so mu uporno odgovarjali s Tugomerovimi besedami: »Ne varaj sam se, varati ne daj se sovražnikom!« Boj je prerasel v orkan, ki je uničeval sovražne horde, dokler jih ni pregnal in uničil. Rod na Balkanu si je tako zapisal sodbo sam in si priboril svobodo.

Misli se počasi vračajo v sedanost, za katero so se nesebično žrtvovali junaki. Njihova imena so vklesana v kamen. S svojo smrtjo so izpolnili davni sen svojih prednikov še iz zakarpatskega sveta.

Peter Zorli, 8. a
osnovna šola Fr. Belšak
Gorišnica

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POG

Pripoved narodne herojinje Milke Kufrin

Prva srečanja s slovenskimi partizani

Pogovori o njenih partizanskih poteh in o delu po vojni so naju zanesli najprej v Žumberak in Gorjance. Še posebno pozorno sem prisluhnila njeni pripovedi o prvih srečanjih in prvem sodelovanju slovenskih in hrvaških partizanov.

»Ej, o bratstvu ti lahko povem marsikaj. Toliko je bilo trenutkov, ki jih je vredno ohraniti v spominu!

Že maja leta 1942 sem s štirinajstimi tovariši prišla v partizanski tabor Pogana Jama na Žumberku. Tam se nam je priključilo še šestnajst tovarišev s Kodruna, ki nam jih je poslal Glavni štab Hrvatske, da bi pomagali v teh krajih k hitrejšemu razvoju narodnoosvobodilnega boja.

Prva vesela novica, ki nas je dohitela tam, v trkotniku velikega Reicha, fašistične Italije in Paveličeve NDH, med stoletnimi gozdovi, je bila, da nismo sami. Naši tovariši so že vzpostavili stike in zvezo s slovenskimi partizani in aktivisti OF iz okolice Kostanjevice, Šentjerneja in Pletetij. Ilija Bastašić (član KPH) je takrat odpeljal naše tovariše s Kodruna naravnost v slovenski tabor, ki je bil nekje nad Kostanjevico. V taboru, kjer je bilo približno sto petdeset ljudi, so naši kordunaši delili s slovenskimi partizani streho in hrano ter v štirinajstih dneh, kolikor so ostali tam, odhajali tudi na skupne akcije. Na cesti Šentjernej-Kostanjevica so na primer napadli Italijane in zaplenili tri njihove kamione. Skupaj so tudi napadli oficirsko šolo v Šentjerneju. Dobro se spominjam, kako močan vpliv na prebivalstvo je imela že takrat Osvobodilna fronta. Tudi to mi je ostalo vtisnjeno v podobo tistih krajev, da je bil velik del prebivalstva Krškega polja izseljen in so okupatorske oblasti tja naselile Kočevarje ter obdale bregove prelepe Krke z bodečo žico.

Kordunski borci, ki so se v času bivanja v slovenskem taboru že nekoliko spoznali z okolico in stanjem na terenu, so kasneje osnovali svoj tabor

v Pogani jami, ker je bila njihova naloga usmerjanje akcij proti Žumberku in Zagrebu.

Vsega skupaj nas je bilo tisti čas v Pogani jami 30 ali nekaj več. Vsenakrog proti Žumberku je bilo polno ustaških utrjenih postojank (na cesti Samobor, Stojdraga, Novo selo, Kalje, Pribić, Krašić...).

Prav pomoč slovenskih partizanov in prebivalstva je v teh prvih dneh maja in v juniju leta 1942 pomagala prebiti ustaško mrežo. Takrat smo začeli »čistiti« žumberški kraj. Še vedno pa smo odhajali tudi na slovensko stran na nekatere skupne akcije; zlasti dobre vezi smo imeli z vaščani Ostrca, Črneče vasi, Orehovca... Koruzni žganci in kava iz cikorijskega sta bila poleg krompirja naša prehrana. Vse to smo dobivali preko povezave z družino Jurečič iz Ostrca.

Okupator je storil vse, da bi to področje »tromeje« zaščitil pred nastajajočo narodnoosvobodilno vojsko. In čeprav so Gorjanci gozdnati in obsežni, nas niso mogli dovolj zaščititi. Treba je bilo širiti boj v smeri proti Karlovcu in Zagrebu in v okolico Zagreba, saj je bilo od tega odvisno, ali bo narodnoosvobodilno gibanje v teh krajih vzdržalo.

Bilo je na začetku junija, leta 1942. Hrvatski borci

ci smo se zbrali na neki čistini nad dolino Krke. Tam smo se odločili, da odide 20 prostovoljcev bliže Zagreba, kjer naj bi opravili več sabotažnih in drugih oboroženih akcij.

Pohod dvajset borcev je po utrudljivi poti in težkih preizkušnjah uspešno obstal v Žumberku. Za nami je ostal prevrtni vlak na progi pri Zdenčini, požganih je bilo nekaj poslopij in uspešno zaključenih še nekaj akcij. Ob naši vrnitvi na Žumberak smo ustanovili četo s tremi vodi, ki so se poslej bojevali na Žumberku pa tudi (tretji vod) v okolici Zagreba.

Naši prvi ranjenci, prvi bolnik in tudi prva zdravnica (Cila Albahari) so se namestili na slovenski strani pri Prušni vasi. Bolnika je prevzela družina Jurečičev iz Ostrca...

Se bi lahko pripovedovala o tistih dneh. O našem kasnejšem sodelovanju je bilo že precej napisanega. Prav o tistih prvih srečanjih, prvih skupnih akcijah pa bolj malo. Naj rečem le še to, da se je narodnoosvobodilno gibanje v teh krajih razvijalo trdno in brez obotavljanja prav zahvaljujoč se pravilnemu vodenju KPJ: v ustvarjanju najširše enotnosti narodov in narodnosti. Tu ni bilo padcev in vzponov, osipa enot, sektaštva ali drugih izkrivljanj smeri, ki jo je začrtala partija.

Milka Kufrin se je bojevala tudi v drugih krajih Hrvatske. Morala je biti hrabra borka in voditeljica, saj je postala po vojni narodna herojinja in nosilka številnih najvišjih državnih odlikovanj. Iz njene pripovedi pa vendarle lahko razberemo, da je bilo bratstvo, ki so ga kovali slovenski in hrvaški partizani v narodnoosvobodilnem boju v številnih skupnih akcijah od Dolža do Suhorja, od Žumberka do Bele krajine, nekaj, kar človeku vsakokrat znova ogreje srce. Žumberak in Gorjanci sta področji, ki simbolizirata sodelovanje in skupni boj Hrvatov, Srbov in Slovencev za osvoboditev in življenje, kakršnega živimo danes.

B. Ž. J.

Kako uresničujemo vrednosti naše družbe

V obširni raziskavi političnega razpoloženja in angažiranja mladih Beograščanov, ki jo je organiziral Center za politološke raziskave in javno menje inštituta družbenih ved (avtor Ranko Stanojević), je postavljeno tudi vprašanje: kako uresničujemo neke cilje in vrednosti naše družbe, kakšna je ubranost med predpisanim in uresničnim?

Beograjska mladina je prepričljivo izločila uresničevanje načela bratstva in enotnosti, a med desetimi odgovori je na zadnjem mestu – nagrajevanje po delu. Vrstni red odgovorov je takšen: 1. bratstvo in enotnost, 2. uresničevanje oblasti delavskega razreda, 3. pravica človeka, da odloča o družbeno važnih vprašanjih, 4. enake možnosti za šolanje in napredovanje v družbi, 5. humanizacija odnosov med ljudmi, 6. dvigovanje kulturnoizobraževalne ravni prebivalstva, 7. povečanje standarda delovnih ljudi, 8. vpliv mladih na sprejemanje družbeno pomembnih odločitev, 9. nagrajevanje po delu.

VEČERNJE NOVOSTI – 30. oktobra 1979

Vest na vikendu

Mnoge družine črnogorske obale Jadrana bodo te zime poiskale topel dom tudi v vikendih. Velik del njih se je že vselil, saj so jim lastniki takoj po uničevalnem potresu odprli vrata. V ilustracijo naj povemo samo primer Stolina, kamor je že drugi dan po potresu prišel nek Beograjec z devetimi ključki od vikendov someščanov, zgrajenih v tem bokokotorskem mestu.

Ta primer ni osamljen, znani pa so tudi nasprotni. Ne tako majhno število primorskih lastnikov vikendov je ostalo, tudi pol leta po potresu, nemo na mnoge pozive pozive ponesrečenih krajevnih skupnosti. Njihova vest je, vse tako kaže, še naprej na vikendu. Od okoli 500 hišic za počitek v tivatski občini je doslej dalo ključe samo 150 lastnikov. Skromen je odziv tudi v občini Ulcinj, v kateri je 664 vikendov, od katerih je 95 nezakonito zgrajenih. Prav tu je največje število tistih, ki so ostali brez strehe nad glavo. V vikendih na obali Kotorskega zaliva je nastanjenih 172 družin, lahko bi jih bilo 208.

Opozarjajoč skupino jugoslovanskih novinarjev, ki so v teh dneh obiskali ponesrečeno področje, na te pojave, občinski predstavniki niso želeli javno ožigosati lastnikov vikendov, marveč jih samo ponovno pozvati, da pomagajo ljudem izpod »platnenih streh« in iz avtomobilskih prikolic. Čeprav ni več dosti časa za čakanje, saj se zima neusmiljeno približuje, tu nihče ne omenja zakonske možnosti za preselitev v vikende. Ne omenja, ker upajo, da se bo zakasnela vest vrnila z vikenda.

OSLOBODENJE – 30. oktobra 1979

Kako na jesen življenj?

Po podatkih iz leta 1976 živi v Sloveniji okrog 200.000 upokojencev. Na prelomu tisočletja, torej leta 2000, bo ta številka večja za približno 65.000 ton. Star človek ima povsem enakopraven položaj v naši družbi, smo rekli in se odločili za gradnjo domov za upokojence odprtega ali kombiniranega tipa, kjer je mogoče organizirati različne klubske dejavnosti, servise in podobno, vse pa je seveda najtesneje povezano s krajevno skupnostjo. Dalo pa bi se narediti še marsikaj, da bi preganili neprijeten občutek osamljenosti, ki pogostokrat spremlja starejše tudi v še tako novem in luksuznem domu. Ena od rešitev bi bila tudi nastavitve

organizatorjev kulturnega življenja – po zgledu delovnih organizacij.

– Žal si marsikdo, ki bi nemara želel v dom, tega vselej sam ne more privoščiti. Oskrbnine so precej visoke, saj se gibljejo od 4000 do 5000 dinarjev. S povečano družbeno pomočjo in včasih tudi z racionalnejšim domskim poslovanjem bi jih lahko »naredili« dostopnejše tudi tanjšim upokojenskim denarnicam.

– Znano je: le malo je starejših ljudi, ki se navdušujejo nad urejenim domskim življenjem. Večina jih noče zamenjati še tako borne sobice za popolno nego in oskrbo v zavodu. Zato bi kazalo prizadevanje razvijati pomoč ostarelim na domu. Dejstvo je, da kljub prizadevanjem številnih društev, patronažnih služb in drugih takana na domu kot sosedstva pomoč še močno šepa.

7 D – 8. novembra 1979

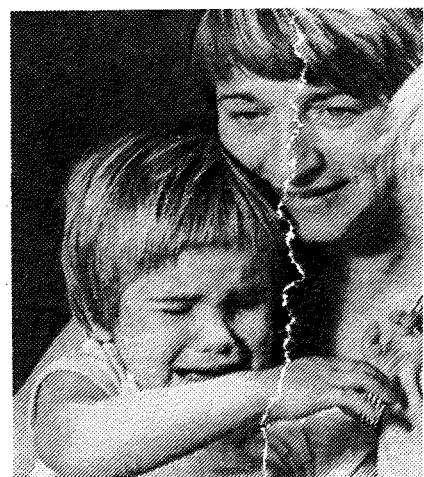
To je, zares, mnogo

Lani je bilo zaradi odsotnosti z dela izgubljenih 84,4 milijona delovnih dni, kar je za 7,8 milijona več kot v letu 1977. Povprečno je vsak dan izostajalo z dela okoli 269,3 tisoč delavcev. Velik odstotek odpade na bolezensko odsotnost. To je celo 73,1 milijona delovnih dni, kolikor jih je izgubljenih na ta način. Iz vseh teh podatkov izhaja, da je lani vsak delavec v povprečju bolehal dva tedna in en dan. To je, zares, mnogo.

POLITIKA – 21. oktobra 1979

Zakaj umirajo novorojenčki?

Uradno gradivo govori, da je leta 1977 v Jugoslaviji delalo 1184 otroških dispanzerjev in posvetovalnic s 1426 zdravniki in 2914 medicinskimi sestrami, kar je za okoli sto odstotkov več kot leta 1968, vedro zaključujejo statistiki. Na enega pediatra pride 1284

otrok od 0 do 6. leta. Toda, to je lepo zaokroženo, solidno povprečje. V Sloveniji ima en pediater 892 malih pacientov od 0 do 6 let, a njegov kolega na Kosovu ne manj ne več kot 5331 malčkov! Takšne kontrastne primerjave bi lahko povlekli v vseh smereh.

Je po vseh teh številkah, povprečjih in primerjavah, sploh potrebno poučevati, kolikšna je enakopravnost v pogledu ravni zdravstvene zaščite, in koliko so te številke in odstotki v zvezi s tragično in zaskrbljujočo stopnjo umrljivosti?

Visoka stopnja smrtnosti dojenčkov in nezmanjšana armada nepismenih sta očitno črni točki, zaradi katerih, v primerjavi s podobnimi evropskimi statistikami, lahko zardimo.

In po vsem tem, sliši se cinično, tista stara trditev, da se vsi ljudje rodijo enaki. Življenje, razvojna pot in prihodnost tistih tisoč in nekaj malih Jugoslovancev, ki se bodo rodili danes, je odvisna v prvi vrsti od možnosti njihovih staršev in kraja rojstva. Očitno je, da moramo še mnogo narediti, da bodo najmlajši Jugoslavlani resnično enakopravni na začetku svoje poti.

NIN – 11. novembra 1979

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POG